

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

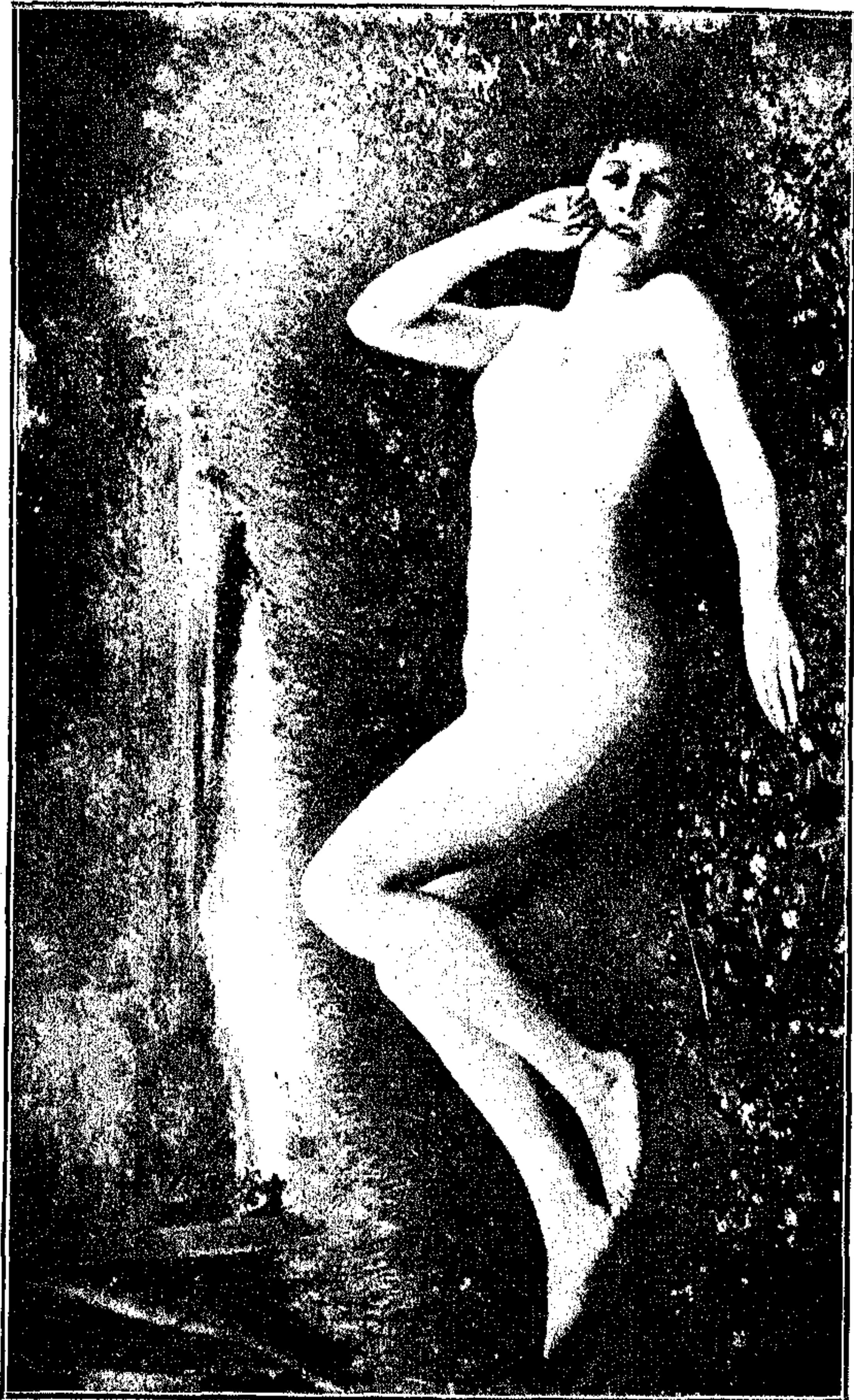
ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1928

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

RAPHAEL COLLIN

ΦΛΟΡΕΑΝ

ΧΥΟ ΕΣΤΙ ΚΚ ΣΟΥ ΟΣ ΤΥΡΧΗ ΣΟΥ ΤΟ ΚΤΥΡΧΗ ΣΟΥ ΤΟ ΚΤ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Β'—1928

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 22—46

ΛΥΡΙΚΑ ΧΡΩΜΑΤΑ

6

Τὰ χρόνια ἦταν στοχάζομαι, τὰ πρῶτα μου παιδιότητες,
σὲ κάποια ἀλαιροσυνεφιά πὸν τῆ ζωὴ μου ἀπόγειρα—
πῶς νοσταλγῶ τὰ δειλινά, κρυερὰ καὶ χειμωνιάτικα
μὲ τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς ἀερογραμμένα ὀλόγυρα.

Τὰ δειλινὰ πὸν μ' ἔβρισκαν μέσα στὸν κάμπο πλάνητα
τῆ μοναξιά νὰ χαίρομαι σ' ὄνειρα θεῖα κι ἀνόριστα,
νὰ μὴ δειλιάζω στῶν παιθῶν καὶ στοῦ βοριά τῆ μάνητα,
μὲ πίστη βέβαιη στὴν καρδιά κι ὕλα τὰ μίση ἔξόριστα.

7

Ἡ γνωριμιὰ σου εἶναι μὲ ἀγῆ ἀπὸ θάμπος καὶ κάρωμα
κ' ἕνας περίεργος πειρασμὸς πὸν μ' ὀδηγεῖ στὸν ἔρωτα.
Πικρὴ χαρὰ πὸν ἀιστάνομαι σὶν ἰδιότροπο ἄρωμα
κ' οἱ μέρες μου εἶν' ἀνύχτωτες, τὰ βράδια μου ἀξημέρωτα.

Μὰ ἐνῶ ὁμορφη δὲ λέγεσαι, κι ἄθελα ἐγὼ ταράζομαι
νὰ βλέπω ὀλοένα ἀντίκρι μου τὰ κρῖα σου μίτια κι ἄξενά,
τοῦ βίου κ' οἱ δυὸ μας ναυαγοὶ σ' ἕνα λιμάνι ἀράζομε
τρικυμισμένο ἀπ' τὰ κρουστά σου γέλια τὰ παράξενα.

8

Ἐσὺ πὸν τόσο μὲ ἀγαπᾷς τὰ κρῖματι συμπόνα τα,
κ' ἐσὺ πὸν τόσο μὲ μισεῖς τὰ κλάματά μου γέλα τα.
Στὴ θλίψη ἢ στὴ χαρὰ ποτὲ δὲ μοῦ λυγοῦν τὰ γόνατα,
μὰ πάντα ὁ νοῦς μου στὰ ψηλά, μὲς στὰ βουνὰ καὶ στὰ ἔλατα.

Ἐκεῖ εἶν' ἡ μπόρα πῶς σκληρὴ καὶ πῶς μαγεύτρα ἢ ἀνοιξη,
κι ἂν μ' ἀγαπῆς, κι ἂν μὲ μισεῖς, πύρινε πόθε μου ἄνομε,
κίε μου αἰῶνα τῆ στιγμῇ σὲ μιὰ ἱερὴ κατάνυξη
γιὰ νὰ πονῶ ἑλαφρότερα καὶ πῶς βαθιά νὰ αἰστώνομαι.

9

Ἄσε με, Ἀννούλα, νὰ μεθῶ μὲ τὴν πνοὴ τοῦ ἀγέρα μου,
τοῦ κόθου τὰ γαρούφαλα σιμά σου νὰ μυρίζομαι,
νᾶμαι γιὰ πάντα χαρωπὸς στὰ νιάτα καὶ στὰ γέρα μου,
τῆ θέρη τῆς λαχτάρας σου νὰ μὴν ἀποχωρίζομαι.

Ἄσε με ἐσὲ ν' ἀποζητῶ σ' ὅ,τι καλὸ μοῦ γίνεται
καὶ νὰ πιστεύω πὼς μαζί σου ἡ μοίρα ἀποχρυσώνεται.
Ἐσὺ δὲν εἶσαι ἢ ἀντηλιά τῆς ὁμορφιάς πού σβήνεται,
μὰ ἢ καλοσύνη τ' οὐρανοῦ πού λέω ποτὲ δὲ σώνεται.

10

Μελαγχολία· στὴ ζήση μου τρόπαια δικά σου τᾶστησα
τοῦ λογισμοῦ τὰ βιάσανα, τῆς φαντασίας τὶς χίμαιρες.
Τὴν κουρασμένη μου ὑπαρξὴ μακριά σου τῶρ' ἀνάστησα
στὴ συντροφιά τοῦ κήπου μου, μὲς σ' εὐτυχίες ἐρήμερες.

Μὰ ἢ μοναξιά σου ἂν ἔλειψε, μοῦ μένουσιν παραστάτισες
οἱ μυστικὲς μου τρικυμίες πικρῶν ὤρῶν πού πέρασα,
κι ἀκόμα χτές, τὸ γέλιο μου, μελαγχολία, σταμάτησες
σὰ σ' εἶδα ἀέρας κ' ἔστριψες πίσω ἀπ' τὰ δεντροκέρασα.

11

Θυμᾶσαι ; Τὸ χινόπωρο διαίβαινε τότες πρῶϊμα,
μέσα στὸν κῆπο στάλαζε τὸ θλιβερό του νόημα
κι ὅλες οἱ ἐλπίδες μας γυμνὲς σ' ἀργό τους φυλλορόσημα.

Κ' ἐγὼ πού τόσο ἐκστατικὰ τὰ νιάτα σου ἐρωτεύτηκα
μῖντενα πάντα πὼς ἀγνή τὴν εὐτυχίαν δὲ γεύτηκα
γιατ' εἶναι μάταια τὰ καλὰ καὶ τ' ἀγαθὰ ὅλα ψεύτικα.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΙΔΙΩΤΙΚΑΙ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΑΙ

Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν, δὲν θὰ
μποροῦσε νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἰδιωτικῶν πινα-
κοθηκῶν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ συλλογὴ τοῦ
Στεφάνου Σκουλούδη, ἡ ὁποία περιήλθεν
ἐσχάτως, διὰ τῆς διαθήκης του, εἰς τὴν Ἐ-
θνικὴν Πινακοθήκην, εἶναι ἡ μόνη ἀξία λό-
γου, ὅπως δὲποτε, ἰδιωτικὴ πινακοθήκη. Ὁ
φιλότεχνος κάτοχος τῆς, ἐπωφελοῦμενος τοῦ
πλοῦτου του καὶ τῆς διαμονῆς του, ὡς πρέ-
σθεις τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Ἰσπανίαν, εἶχε
κατορθώσῃ ν' ἀποκτήσῃ ὀλίγα αὐθεντικὰ ἔργα
μεγάλων ζωγράφων τῆς Ἀναγεννήσεως—δύο
Γκρέκο μεταξὺ αὐτῶν—τὰ ὁποῖα, μαζί μὲ ὀ-
λίγα ἔργα Ἑλλήνων διδασκάλων, ὅπως τοῦ
Γκούζη, Λύτρα, Ἰακωβίδη, Βολανάκη, εἶχαν
καταρτίσῃ μιαν σχετικῶς πλούσιαν συλλογὴν,
πού θὰ ἔμπορουσε νὰ εἶναι πλουσιωτέρα, ἐάν
συνυπῆρχε κάποια περισσότερα ἐλευθεριότης
μὲ τὸν πλοῦτον τοῦ ἀνδρός. Ὅπως δὲποτε,
ὁ Σκουλούδης, εἰς τὴν ἐποχὴν του, ὑπῆρξεν
ὁ μόνος ἴσως πλούσιος Ἀθηναῖος, πού εἶχε
τὴν «μανίαν»—αἱ κλίσεις τοῦ εἶδους αὐτοῦ
ὠνομάζοντο, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, «μανίαι»—
ν' ἀγοράζῃ εἰκόνας.

**

Ἄλλοι «μανιακοὶ» πλούσιοι δὲν ὑπῆρχαν
εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἰδιόκτητα μέγαλα καὶ ἀρ-
χοντικὰ σπίτια τῶν Ἀθηναίων εἶχαν τοὺς
τοίχους των στολισμένους, ἀποκλειστικῶς, μὲ
χυδαῖα λιθογραφήματα καὶ βάνουσοργήμα-
τα χρωμοτυπίας, ἀπ' αὐτὰ πού ἐπωλοῦν-
το, ἀπὸ πλαγοδίου, ἀνηρημένα ἀπὸ τὸ κη-
κλίδωμα τοῦ περιβόλου τῆς Βουλῆς, ἢ ἐξε-
τίθεντο στὰ φτωχικὰ κορνιζοπωλεῖα τῆς πό-
λεως. Ἄνθρωποι πού εἶχαν δαπανήσῃ ἑκα-
τοστάδες χιλιάδων—ἐκατομμύρια σημερινά—
γιὰ νὰ χτίσῃσιν ἕνα μέγαρον καὶ νὰ τὸ ἐπι-

πλώσῃσιν, δὲν ἐννοοῦσαν τὰ ξοδέψῃσιν οὔτε
τὸ ἰσότιμον μᾶς καρέκλας γιὰ ν' ἀγοράσῃσιν
ἕνα ἔργον τέχνης. Ἴσως διότι δὲν ἐννοοῦσαν
καὶ τὴν διαφορὰν τοῦ ἀπὸ μιᾶν οἰανδήποτε
χαλκομανίαν, πού τοὺς ἐφάγταζε περισσότε-
ρο στὰ μάτια.

— Γιάτι δὲν προτιμάτε τοὐλάχιστον—εἶχα
πεῖ, κάποτε, εἰς γνωστὸν μου ζάπλουτον, κά-
νοντάς του μιᾶν πλαγίαν ὑπόδειξιν—καλὰ
ἀντίγραφα ἔργων μεγάλων ζωγράφων ; Μὲ τὰ
σημερινὰ τεχνικὰ μέσα κατασκευάζονται τε-
λειότατα στὴν Εὐρώπῃ, καὶ εἶναι σχετικῶς
φτηνότερα ἀπ' αὐτὲς τὶς χαλκομανίες, πού
ἀγοράζετε. Θὰ μπορεῖτε νὰ πῆτε ὅπως δὲποτε
ὅτι ἔχετε ἔργα τέχνης στὸ σπίτι σας.

— Τῆ δουλειά τους τὴν κάνουνε κι' αὐ-
τά... ἦτο ἡ ἀπάντησίς του. Τὸ ζήτημα εἶ-
ναι, νὰ μὴ βρίσκωνται ἀδειαῖα τὰ ντουβάρια.
Ἐπειτα δὲν μπορεῖς νὰ πῆς πὼς δὲ σ' ἀρέ-
σουν οἱ κορνίζες ; Ἐχῶ ξοδέψῃ ἕνα σωρὸ
λεφτὰ γιὰ δαυτές.

Ἐπὶ τέλους τὸν παρεκίνησα ν' ἀγοράσῃ
ἕνα Βολανάκη. Ἐπέσθη ἀλλὰ ὑπὸ βροῦς.

— Νὰ πάρω... μοῦ εἶπε. Θὰ μοῦ κάνῃς
ὅμως τὴ χάρη νὰ μοῦ τὴν πάρῃς ἐσὺ, γιὰ
λογαριασμὸ σου, ἀπὸ τὸ Βολανάκη. Γιάτι ἂν
ἀκούσῃ πὼς τὴ θέλω ἐγὼ, ὁ Θεὸς ξέρει τί
θὰ μοῦ ζητήσῃ.

Καὶ δὲν ἦτο ὁ μόνος πού εἶχε λάβει αὐ-
τὴν τὴν γενναιοφροσύνην ἀπέναντι τοῦ πτω-
χοῦ ζωγράφου, πού πουλοῦσε τότε τὰ ἔργα
του γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί. Ἄλλος γνωστό-
τατος, βαθύπλουτος Ἀθηναῖος, προκειμένου
νὰ χάρισῃ ἕνα πίνακα τοῦ Βολανάκη εἰς κά-
ποιον ἀπὸ τοὺς τότε βασιλικούς πρίγκηπας,
ἔβαλε ἕνα φίλον του ζωγράφον νὰ τοῦ τὸν
ἀγοράσῃ, γιὰ νὰ τὸν πληρώσῃ φτηνότερα.

Ἐπὸ τοὺς βροῦς αὐτοῦς, ἐννοεῖται, ὁ συ-

νηθισμένους καλλιτεχνικούς πλοῦτος τῶν μεγάλων τῶν Ἀθηναίων ἦσαν αἱ χρωμοτυπίαὶ ποῦ ἀνέφερα, τὰ μαθητικὰ ἰχνογραφήματα τῶν δεσποινίδων τῆς οἰκογενείας καὶ αἱ οἰκτραὶ φωτογραφικαὶ μεγεθύνσεις — ἄλλη ἀκαλαισθησία ποῦ μᾶς μασιτίζει ἀκόμη — τῶν οἰκοδεσποτῶν καὶ τῶν προγόνων των. Ὅλίγα κουρελοκεντήματα, προωρισμένα νὰ μαζεύουν τὸν ἀφθονὸν ἀθηναϊκὸν κονιορτὸν, συμπλήρωναν τὸν διάκοσμον. Ἐν τῷ νὰ ἀπαντήσῃ κανεὶς, ἐπομένως, ἰδιωτικὰς πινακοθήκας, εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῶν Ἀθηναίων, ἦτο καίλαρὰ ἀστεϊότης.

* *

Βαθμηδὸν οἱ πλοῦσοι Ἀθηναῖοι ἄρχισαν ν' ἀγοράζουσι καὶ ἔργα τέχνης. Αἱ καλλιτεχνικαὶ ἐκθέσεις, ποῦ εἶχαν ἀρχίσει νὰ γίνωνται συχνότεραι εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἔ πολλπλασιασμός τῶν καλῶν ζωγράφων, αἱ προσπάθειαι των, μὲ παντοῖα μέσα νὰ τοποθετήσουσι τὰ ἔργα των — φιλικαὶ συστάσεις, παρακλήσεις καὶ μεσολαβήσεις — αἱ κατὰ κανόνα εὐνοϊκαὶ κριτικαὶ τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν περιοδικῶν, διὰ τὰς ὁποίας ὅλοι οἱ ζωγράφοι ἦσαν μεγάλοι καὶ ὅλα τὰ ἔργα ἀριστουργήματα — καὶ, κατόπιν, ἡ μίμησις τῶν ἄλλων, τὸ παράδειγμα καὶ ὁ σνομπισμός, ἄρχισαν νὰ δημιουργοῦν φιλοτέχνους, ἀθώους πάσης ιδέας τέχνης, ἀλλὰ φιλοτέχνους τέλος πάντων. Οἱ τοῖχοι, ὅπως ἔπαυσε, τῶν σπιτιῶν ἄρχισαν καὶ αὐτοὶ νὰ φιλοξενοῦν ἔργα ζωγράφων. Ἀλλὰ τί ἀνακάτωμα, θεέ μου! Κοντὰ στὴν χρωμοτυπίαν, τὴν ἀγορασμένην ἀπὸ τὴν ἐκθεσιν τοῦ κίχλιδωματος τῆς Βουλῆς, ἐποζάριζεν ἕνας Βολανᾶκης, ἀποκτηθεὶς τυχαίως καὶ μοιραίως. Πλάι στὰ χρωματιστὰ λουλούδια — ἀντίγραφον ἐκ χαλκομανίας — τῆς δεσποινίδος τοῦ σπιτιοῦ, ἕνας Λύτρας, ἐνδρασθεὶς, Κύριος οἶδε πῶς, ἰδὼς ἐκεῖ. Παραπλεύρως μᾶς κ ρ ο ὐ τ μαθητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου — αὐτὸ τὸ παιδί ἐργάζεταί πολὺ φτηνὰ — ἕνας Λεμπέσης. Καὶ ἔπειτα ἕνα γενικὸν ἀνακάτωμα ἐξαμβλωμάτων, μετριοτήτων, μαθητικῶν γυμνασμάτων, στὴν ἀράδα, χωρὶς διάκρισιν, μὲ κοινὰς ἀξιώσεις, ποῦ ἐνθούμιζαν, κατ' ἀναλογίαν, τὸ παλαιὸν ἐκείνο λεύκωμα ποῦ ἐνέπνευσε τὸ ὑπέροχον σατυρικὸν τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου:

Νεκροταφεῖον ἀληθοῦς ἰσότητος, διότι μὲ τὸν Νικολετόπουλον ὁ Μπαίρον ὑπνώττει.

— Πότε θὰ εὐκαιρήσετε νὰ ῥηθῆτε νὰ ἰδῆτε τὴν πινακοθήκην μου; σὰς ἔλεγεν ὁ κύριος ἔλου αὐτοῦ τοῦ ἀνακατόματος.

Ἐν τῷ ὀνόμαζε πινακοθήκην! Ἀλλ' ἀδιάφορον. Εἶχεν ἀρχίσει, πλέον, νὰ δημιουργεῖται ἡ φιλοδοξία τῆς ἰδιωτικῆς πινακοθήκης. Καὶ ἀπὸ τὸ ἀνακάτωμα αὐτό, ἐβγήκαν, μὲ τὸν καιρὸν, αἱ τρεῖς-τέσσερις — ἀμφιδέξιν ἂν εἶναι περισσότεραι — ἀξιαὶ λόγου ἰδιωτικαὶ συλλογαὶ εἰκόνων, ποῦ ἔχουν νὰ παρουσιάσουν, μεταξὺ περισσῆς σαθούρας, καὶ ἀξιόλογα ἔργα τέχνης, ποῦ θὰ εἶχαν τὴν θέσιν των εἰς κάθε πινακοθήκην. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ αὐτῶν. Πρόκειται περὶ τῶν ὀλίγων φιλοτέχνων, οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέργησαν συστηματικῶς τὴν ὡραίαν αὐτὴν φιλοδοξίαν καὶ, ἀφοῦ ἐμόρφωσαν κάποιαν γνῶσιν καὶ κάποιαν καλαισθησίαν, κατώρθωσαν μὲ τὸν καιρὸν, ἀγοράζοντας ἐκλεκτὰ ἔργα, δικὰ μας καὶ ξένα, καὶ ἀπαλλασσόμενοι βαθμηδὸν ἀπὸ τῆς σαθούρας των, νὰ κταρτίσουν σοβαρὰς, ὅπως ἔπαυσε, συλλογὰς καὶ νὰ τὰς πλουτίσουν καθημερινῶς. Καὶ ὑπάρχουν, πράγματι, συλλογαὶ τοῦ εἶδους αὐτοῦ, ποῦ ἀξίζουσι νὰ ὑπολογίζωνται εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν παράστασιν τῆς πόλεως, καὶ ποῦ θὰ ἀποτελέσουν ἀσφαλῶς ἕνα καλλιτεχνικὸν κεφάλαιον διὰ τὸ μέλλον, ἐὰν οἱ φιλοτέχνοι κάτοχοι των ἐξακολουθήσουν νὰ τὰς πλουτίζουσι μὲ περισσότεραν αὐστηρότητα καὶ νὰ τὰς ἐκκαθαρίζουσι μὲ μεγαλυτέραν γενναιότητα.

— Ἄν ξέρκατε τί ἔχω πετάξει ἰδὼς τώρα, — μοῦ ἔλεγε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀγαπητὸς φιλότεχνος — ἀπὸ τὴν συλλογὴν μου, ποῦ εἶδατε! Ἔργα, ποῦ μοῦ ἐκόστισαν μιὰ περιουσία νὰ τὰ ἀποκτήσω, τὸν καιρὸν ποῦ ἀγόραζα καὶ ἐγὼ ὅ,τι εὕρισκα μπροστά μου, τὰ χάρισα, χωρὶς δισταγμούς, στὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον, ἢ τὰ πέταξα, χωρὶς οἰκτον, στὴ σοφίτα μου. Καὶ νὰ σὰς πῶ, δὲ λυποῦμαι καθόλου γιὰ τὰ χρήματα, ποῦ ξώδεψα γι' αὐτά. Συλλογίζομαι, ὅτι ἦσαν τὰ μοιραῖα διδάκτρα, ποῦ ἔπρεπε νὰ πληρώσω, γιὰ νὰ μάθω νὰ διακρίνω ἕνα ἔργο τέχνης ἀπὸ ἕνα κατάπλασμα. Ἄν εἶναι ἀνάγκη νὰ πληρώσω ἀκόμη μερικὰ διδάκτρα, δὲν ἴδω μετανοήσω οὔτε γι' αὐτά. Ἀρκεῖ ν' ἀφίσω πίσω μου μιὰ μικρὴν πινακοθήκην, ποῦ νὰ μπορῆ νὰ ὑπολογίζεταί. Καὶ ἐλπίζω νὰ τὴν ἀφίσω.

Φαντάζομαι, ὅτι οἱ ὀλίγοι ἀκόμη κάτοχοι συστηματικοῦ ἰσότητος συλλογῶν εἰς τὰς Ἀθή-

νας ἀκολουθοῦν τὴν ἰδίαν σιωπηρίαν τακτικὴν. Ἐκκαθαρίσεις, πρὸ παντός. Ἐκκαθαρίσεις χωρὶς δισταγμὸν καὶ χωρὶς ἔλεος. Μακάρι νὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ καὶ εἰς πολλὰ νεώτερα μνημεῖα τῶν Ἀθηναίων, μὲ τὴν εὐκολίαν ποῦ γίνεται εἰς μίαν πινακοθήκην. Ὅταν καταστρέφῃ κανεὶς μίαν ἀσχημίαν, ἀνοίγει τόπον διὰ μίαν ὡραιότητα. Ἔτσι μόνον, ἐκκαθαριζόμενοι καὶ πλουτιζόμενοι αἱ τρεῖς-τέσσερις, σήμερον, περισσότεραι αὔριον, ἰδιωτικαὶ συλλογαὶ, ποῦ ἔχομεν, θ' ἀποτελέσουν ἕνα πραγματικὸν καλλιτεχνικὸν κεφάλαιον τοῦ τόπου. Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε, ὅτι μουσεῖα περίφημα σήμερον στὰ μεγάλα κέντρα

τῆς τέχνης, ὑπῆρξαν, στὸν καιρὸν τούτων, ἀπλῶς παλάτια πλουσίων ἰδιωτῶν, ποῦ ἐφιλοξένησαν ὑπὸ τὴν στέγην των τὴν τέχνην τῆς ἐποχῆς των. Καὶ δὲν εἶναι τοῦτο ἀναξία φιλοδοξία, νομίζω, διὰ κάθε πλούσιον φιλότεχνον.

Ἡ στήλη αὐτὴ τῆς «Νέας Ἑστίας», ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ξένη πρὸς τὴν κίνησιν τῶν ὡραίων αὐτῶν κοινωνικῶν πρωτοβουλιῶν. Καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ ἑλληνικαὶ πινακοθήκαι, ἀγνοούμεναι ἐντελῶς ἀπὸ τοὺς περισσότερους, θὰ τὴν ἀπασχολήσουσι, κάποτε, μὲ τὴν σειράν των.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Τάρποι χωρὶς σταυροὺς καὶ τάρποι
χωρὶς ὀνόματα ἀφημένοι,
καὶ στῶν ὄνειρων τὸ κατόφλι
κλαίει μιὰ ψυχούλα μοιρασμένη.

Πάντα ἡ βροχὴ πάνω ἀπ' τὶς στέγες
καὶ πάντα οἱ ἄρρωστοὶ στὸ κρῦο,
ποῦ ἀπ' τοῦ χειμῶνα τὸ κατόφλι
περνοῦν καὶ πᾶνε δύο-δύο.

Ἀγάπες ἀργοπορημένες,
ποῦ ἀπὸ τὴ μόνωση πεθαίνουν,
καὶ μακρονῆς ἐπιθυμίες
πύχουν πᾶν φτιάσει — καὶ προσμένουν

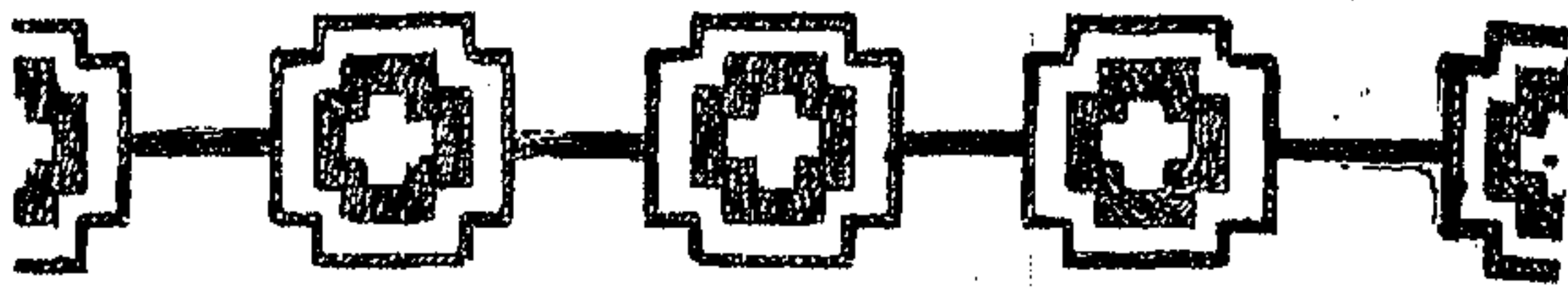
Τί πρώτα ἀπ' ὅλα ν' ἀγαπήσω;
Τόσες φωνῆς μὲς στ' ὄνειρό μου,
ποῦ ἔρχονται μὲς ἀπὸ τὰ βιάθη
τοῦ σκοτεινοῦ κα' ἀγνωστοῦ δρόμου.

Μιὰ πόλη δίχως φῶτα κα' ἄστρου,
γεμάτη πόρτες σφραλισμένες,
ἔπου κοιμοῦνται στὰ σκοτάδια
τόσες ἀγάπες χορτασμένες.

Καὶ βγαίνει ἡ αὐγὴ πάνω ἀπ' τὰ χιόνια,
μὰ εἶναι τὸ φῶς λευκὸ καὶ κρῦο
καὶ οἱ ἄρρωστοὶ ξύπνησαν καὶ πᾶνε
στὴν παγωνιά τους δύο-δύο.

ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

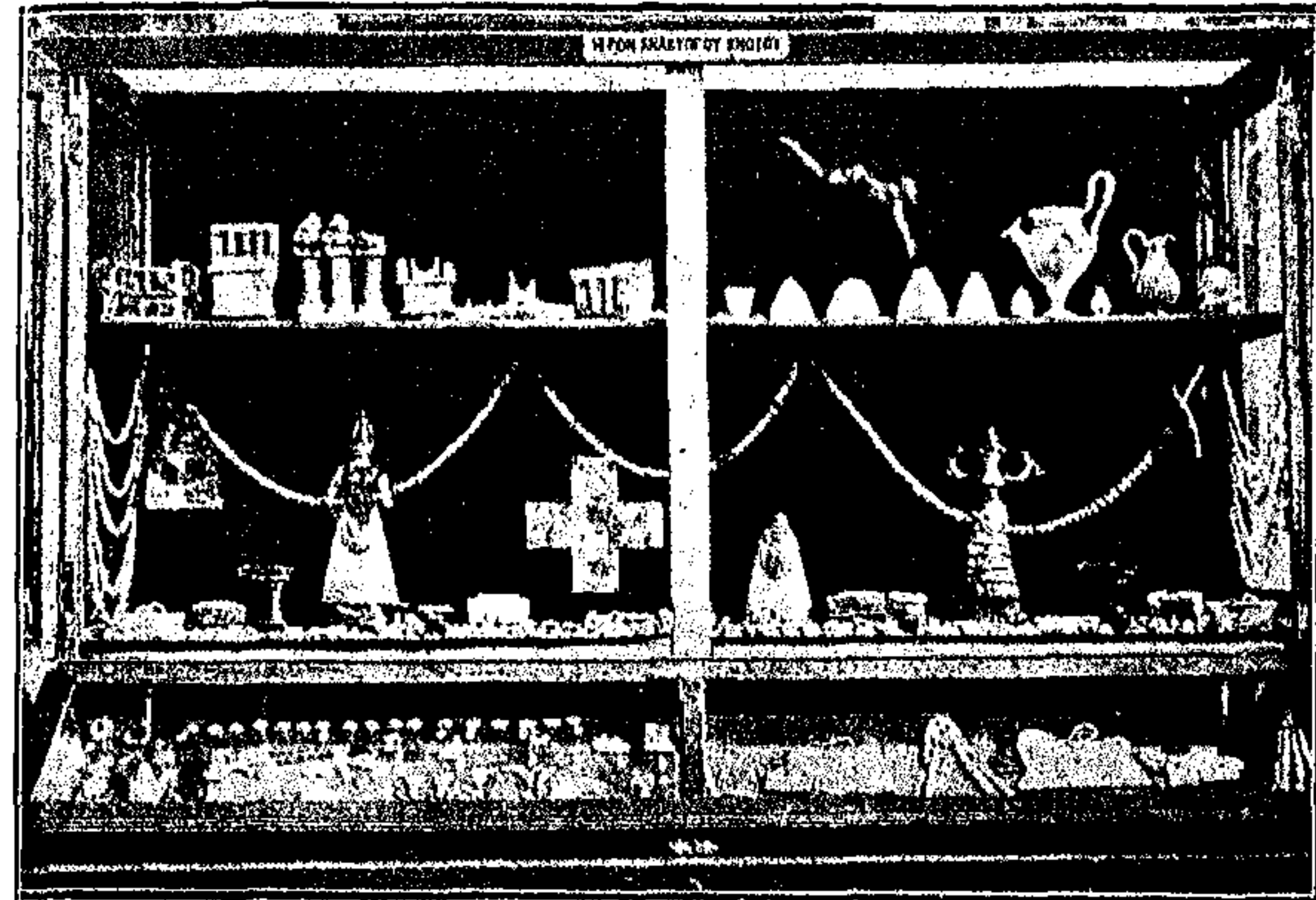
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

Είς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Παυμαστοῦ μινωικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κρήτης, ἡ ὁποία ἤγμασε τὴν τρίτην καὶ τὴν δευτέραν πρὸ Χρ. χιλιετηρίδα, ἐκλήθη δὲ αὐτῷ συμβατικῶς ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μινωικοῦ βασιλέως Μίνωος, ἐνεργότατον μέρος ἔλαβον, παρὰ τοὺς ξένους — Ἀγγλοὺς, Ἰταλοὺς, Ἀμερικανούς, Γάλλους, Γερμανούς — καὶ δύο Ἕλληνες, οἱ Ἰωσήφ Χατζιδάκις καὶ Στέφανος Ξανθουδίδης. Πολὺ πρὶν ἔλευθέρωσιν τῆς ἠρωϊκῆς νήσου ἀπὸ τῆν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ὁ ἰατρὸς Χατζιδάκις, πρόεδρος τοῦ «Φιλολογικοῦ Συλλόγου Ἡρακλείου» ἀπὸ τὸ 1882, καὶ ὁ καθηγητὴς γυμνασίου Ξανθουδίδης, γραμματεὺς τοῦ ἰδίου σωματείου, εἶχον ἀρχίσει νὰ περισυλλέγουν μετὰ τὰ γλίσχρα μέσα, τὰ ὁποῖα ὁ Σύλλογος ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ, τὰς τυχαίως ἀνακαλυπτομένας ἀρχαιοτήτας τοῦ τόπου τῶν κ' ἐσχημάτισαν μετὰ αὐτὰς τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ σήμερον μοναδικοῦ εἰς τὸν κόσμον Μουσείου τοῦ Ἡρακλείου — μοναδικοῦ διὰ τοὺς ἀνεκτιμήτους θησαυροὺς τῆς μινωικῆς τέχνης, τοὺς ὁποίους περιλαμβάνει. Χωρὶς τὸν Χατζιδάκιον

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

καὶ τὸν Ξανθουδίδην, τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὰ κειμήλια τοῦ πυρῆνος τούτου θὰ εἶχον πάρει βεβαίως τὸν δρόμον τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Καὶ ἄλλως ἕμωσ ἀφείλουσαν αἱ ἀρχαιοτήτες τῆς Κρήτης πολλὰ εἰς αὐτοὺς: οὕτω διὰ τῶν ἐντόγων ἐνεργειῶν τῶν κατωρθωθῆναι νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν νῆσον ἡ περίφημος μεγάλη ἐπιγραφή τῆς Γόρτυνος, ἡ ὁποία ἔχει τὴν σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δικαίου, καὶ νὰ μὴ μεταφερθῇ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐπεδίωκον οἱ Τούρκοι. Ὅταν κατόπιν ἀπετίναξε τέλος ἡ Κρήτη ἐντελῶς τὸν ξένον ζυγὸν καὶ ἐγένετο αὐτόνομος πολιτεία, τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἡρακλείου παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Συλλόγου εἰς τὴν Κυβέρνησιν αὐτῆς, ὁ δὲ Χατζιδάκις καὶ ὁ Ξανθουδίδης διαορίσθησαν ἔφοροι τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς νήσου καὶ ἀνέλαβον ἐπισήμως πλέον καὶ μετὰ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὴν θέσιν τῶν εὐρείων δικαιοδοσίαν τὰ καθήκοντα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα τόσον καιρὸν εἶχον ἐκπληρώσει ὡς ἐθελονταί. Εἰς αὐτὰ καὶ εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ἐπιστήμης ἀφιέρωσαν ἀπὸ τότε καὶ οἱ δύο ὅλας τὰς δυνάμεις τῶν,

ΜΙΑ ΠΡΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΕΝ ΗΡΑΚΛΕΙΩ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ἐγκαταλείψαντες τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν γυμνασιακὴν διδασκαλίαν διὰ τὴν νεαρὰν δὲ κρητικὴν πολιτείαν ὑπῆρξε μέγα εὐτύχημα, ὅτι διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ διεύθυνσιν τῆς ἀρχαιολογικῆς τῆς ὑπηρεσίας εὗρε προχείρους δύο ἀνδρας τόσον ἐμπείρους τῶν σχετικῶν πραγμάτων τοῦ τόπου καὶ ἀπὸ τόσον ζήλον ἐμπνεομένους. Διότι μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματος ἤνοιξεν εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἡ περίοδος τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν ἀνασκαφῶν, αἱ ὁποῖαι ἔφερον εἰς φῶς τὸ θαῦμα τοῦ μινωικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἐπέβαλον εἰς τὰ ὄργανα τῆς πολιτείας καὶ βαρεῖας ὑποχρεώσεις. Τὰς ἀνασκαφὰς τῶν ξένων ὤφειλον νὰ ἐποπτεύουν αἱ ἔφοροι ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς κυβερνήσεως, ἐνήργησαν δὲ καὶ οἱ ἴδιοι ἔχι ὀλίγας μετὰ χρήματα τῆς κρητικῆς πολιτείας ἢ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία φυσικὰ τοὺς διετήρησεν εἰς τὰς θέσεις τῶν μετὰ τὴν ἑνωσιν τῆς Κρήτης, καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀθηνηνῶν. Ὁ Χατζιδάκις διεύθυνε καὶ τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἡρακλείου μέχρι τοῦ 1922, μετὰ τὴν παραίτησιν δ' αὐτοῦ ὁ Ξανθουδίδης, Σή-

μερον ὁ πρῶτος ἡσυχάζει, γηραιὸς καὶ γερασὸς τὸν Ξανθουδίδην ἕμωσ ἀφήρησεν ἀποτόμως ὁ θάνατος τὸν παρελθόντα μῆνα, ἐνῶ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ πολλὰς ὑπηρεσίας ἀκόμη. Ὡς ἐπιστήμων ὁ Ξανθουδίδης ὑπῆρξεν ἀποκλειστικῶς κατὰ τοῦτο, ὅτι ὅλαι αἱ ἐργασίαι του περιστρέφοντο — ὅσον τουλάχιστον ἐγὼ γνωρίζω — περὶ τὴν Κρήτην. Ἀλλὰ δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνασκαφῶν του, οὔτε ἐν γένει εἰς τὴν κλασικὴν ἢ προκλασικὴν ἐποχὴν μόνον, μετὰ τὴν ὁποῖαν τὰ δημόσια καθήκοντά του τὸν ἔφερον εἰς διαρκὴ στενωπὴν τῆς συνάφειαν. Ὅλαι αἱ ἐποχαὶ τῆς μακρᾶς ἱστορίας τῆς νήσου, ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτην, ἡ ὁποία μόλις προβάλλει ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ βῆθη τῶν νεολιθικῶν αἰώνων, μέχρι τῆς νεωτάτης, καὶ ὅλαι τὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα κατέλιπον αὐταί, ἦτοι ἔργα τέχνης, ἐπιγραφαί, φιλολογία, ἰδιωτικὰ ἔγγραφα, ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ κ.λ., ἐνδιέφερον ἐξ ἴσου τὸν Ξανθουδίδην καὶ μετὰ τὸν ἴδιον ζήλον μελετοῦσε τὰ πῆλινα ἀγγεῖα τῆς τρίτης πρὸ Χρ. χιλιετηρίδος, ὅπως καὶ τὰ συμβόλαια τῶν ἐπὶ

Ἰννετοκρατίας νοταρίων ἢ τὴν γλιῶσαν τῶν σημερινῶν βουκίων τῆς πατρίδος του. Μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ εἶναι γραμμένη καὶ ἡ Ἐπίτομος Ἱστορία τῆς Κρήτης (Ἀθήναι 1909), εἰς τὴν ὁποῖαν ἐξιστορεῖ μετ' ἰσὴν ἀγάπην καὶ ἐπιμέλειαν τὰς τύχας τῆς μεγάλης νήσου ἀπὸ τὴν νεολιθικὴν καὶ τὴν διάδοχον αὐτῆς μινωικὴν ἐποχὴν μέχρι τῶν τελευταίων πρὸ τῆς ἐνώσεως μετ' τὴν Ἑλλάδα γεγονότων.

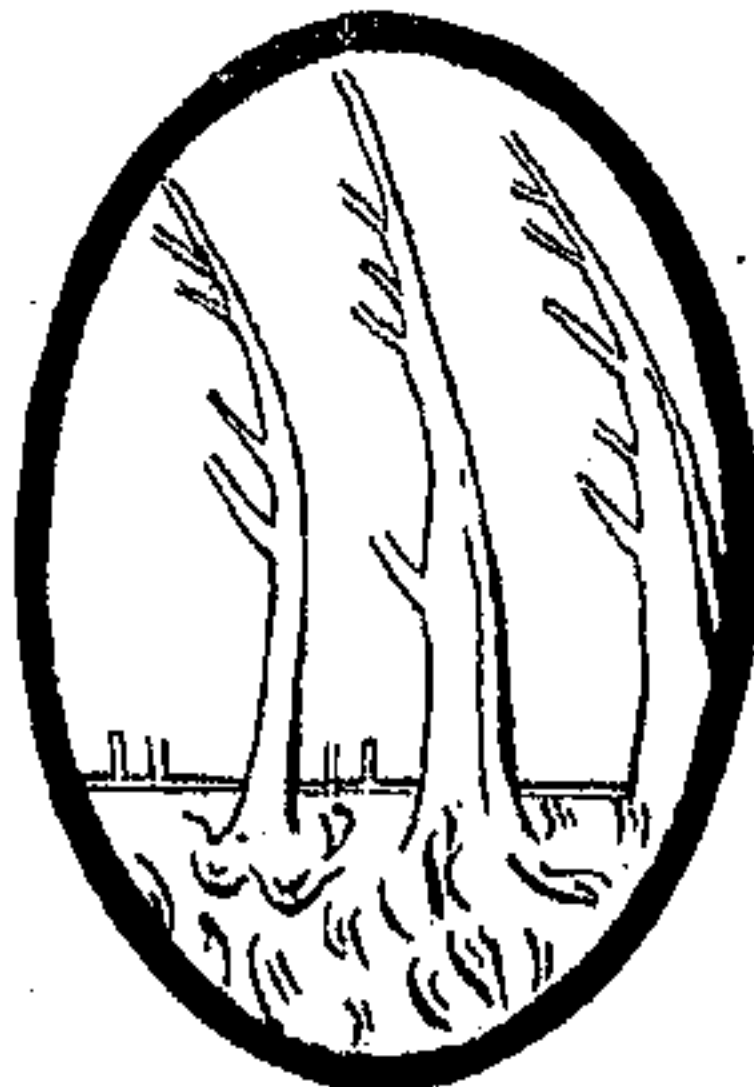
Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ καὶ μελέται τοῦ Ξανθοειδῆ ἀναφέρονται σχεδὸν ὅλαι εἰς τὴν μεγαλειώδη μινωικὴν ἐποχὴν, τῆς ὁποίας τὸν πολιτισμὸν περιέγραψε λεπτομερῶς ἤδη τὸ 1904 εἰς μακρὰν διατριβὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν «Ἀθηνα». Ἀπὸ τὰς σχετικὰς δὲ ἀνασκαφὰς του μία ἀπὸ τὰς μικροτέρας ἀλλὰ καὶ σημαντικότερας, ἦτο ἡ τοῦ Χαμαιζίου τῆς Σητείας, ὅπου ἀνεκάλυψε τὰ εἰρημνία εὐμεγέθους οἰκίας κτισθείσης 2,000 περίπου ἔτη πρὸ Χρ. καὶ ἐχούσης σχῆμα ὄχι εὐθύγραμμον, ἀλλ' ὠσειδές. Λείψανα τοιούτων καμπυλογραμμίων (κυκλικῶν, ἑλλειπτικῶν, πεταλοσχημῶν) οἰκιῶν τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἀπαντοῦν εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, τὸ παράδειγμα ὅμως τοῦ Χαμαιζίου εἶναι ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα καὶ διὰ τοῦτο ἐπανειλημμένως ἀνετυπώθη τὸ σχέδιον αὐτοῦ, τὸ ὅποιον ἀπεικόνισεν εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα (1906) ὁ Ξανθοειδὴς καὶ συνῴδευσε μετ' ἀκριθεῖ περιγραφῇ. Ἀπὸ τὰς κατοικίας τῶν ζωντανῶν παρέλαβον τὸ κυκλικὸν καλυθοειδές σχῆμα καὶ αἱ κατοικίαι τῶν νεκρῶν, οἱ

τάφοι, εἰς τὸν Ξανθοειδῆ δ' ἐπεφυλάσσετο πάλιν ἡ καλὴ τύχη νὰ κάμῃ γνωστὴν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον σειρὰν ὀλόκληρον τοιούτων θαλωτῶν τάφων, τοὺς ὁποίους ἀνεσκαψεν εἰς τὴν Κουμάσαν καὶ ἄλλα μέρη τῆς πεδιάδος τῆς Μεσαρῆς. Ἐὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν τούτων ἐξέθεσεν εἰς ὠραῖον τόμον ἐκδοθέντα ἀγγλιστὶ τὸ 1924 μετ' ὄνομα τῶν διασῆμου Ἄγγλου Evans.

Ἀλλὰ τὸ μικρὸν αὐτὸ σημεῖωμα δὲν ἔχει σκοπὸν ν' ἀναλύσῃ ὅλας τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνακλύψεις καὶ μελέτας τοῦ Ξανθοειδῆ· προσθέτω δὲ τοῦτο μόνον ἕδω, ὅτι τὰς ἐργασίας του ταύτας ἐκτιμῶσα κατ' ἀξίαν ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν, ἐξέλεξεν αὐτὸν πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς.

Ἐπίσης δὲν θὰ κάμω λόγον — διότι δὲν εἶμαι καὶ ἀρμόδιος — περὶ τῶν ἀφορώντων ἄλλους κλάδους καὶ ἄλλας ἐποχὰς τῆς Κρήτης δημοσιευμάτων τοῦ Ξανθοειδῆ. Δὲν ἠμπορῶ ὅμως νὰ μὴ μνημονεύσω ἓν ἔργον αὐτοῦ γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος — τὴν ἐκδόσιν τοῦ Ἐρωτοκρίτου, ἢ ὅποια, μετ' τὴν κριτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου, τὴν σοφὴν εἰσαγωγὴν, τὰς σημειώσεις καὶ τὸ πλούσιον γλωσσάριον, ἀποτελεῖ περιφανές μνημεῖον τῆς ὑγιούς κρίσεως, τῆς ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδησίας καὶ τῆς πολυμαθείας τοῦ ἐκδότη· δύναται δὲ ἀδιστάκτως νὰ λεχθῆ, ὅτι πρῶτην φοράν αὐτὸς ἔκαμε καθ' ὅλα προσιτὸν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὸ μέγα ἐρωτικὸν καὶ ἱπποτικὸν ἔπος τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας του.

ΧΡ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΔΑΚΤΥΛΙΟΛΙΘΟΣ ΜΕΣΟΜΙΝΩΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΤΟ ΒΙΟΛΙ ΤΗΣ ΑΝΝΙΚΑΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Εἶμαι κάτοχος ἑνὸς βιολιοῦ. Τὸ γεγονός δὲν εἶναι τόσο ἀσήμαντο, ὅσο θὰ μπορούσατε νὰ φαντασθῆτε. Αὐτὸ σημαίνει πὼς εἶμαι τυχερός, καὶ μάλιστα μετὰ περιεργὴν τύχη πού τῆς ἀρέσει νὰ εἰρωνεύεται τοὺς εὐνοουμένους τῆς κατὰ τρόπο σκληρό.

Εἶστε ἀνιάπηρος πολέμου, μετὰ τὸ ἓνα χέρι κολοβωμένο ὡς τὸν ἀγκώνα, καὶ οἷος πέφτει στὸ λαχεῖο ἓνα ζευγάρι ὠραῖα πέτσινα γάντια. Ἡ εἰρωνεῖα τῆς τύχης οἷος πειράζει κάπως, νοιώθετε τὴν διάθεσιν νὰ κλάψετε· παρηγορήσετε ὅμως μετὰ τὴν ἰδέαν ὅτι οἷος μένει ἓνα χέρι ἀκόμα γερό, ἄξιον νὰ γαντοποιηθῆ. Τὸ πρῶγμα τὸ κάτω-κάτω δὲν περιέχει καὶ τόση τραγικότητα, ὅση ἂν εἴχατε τὸ ἀτύχημα νὰ εἶστε τυφλὸς καὶ οἷος ἔπερτε ἓνα ζευγάρι μαῦρα γυαλιὰ, ἢ ἂν εἶσατε σπανὸς καὶ κάποιος ἀδιάκριτος οἷος ἔκανε δῶρο μιὰ ξυριστικὴ μηχανή.

Ἐγὼ δὲν ἔχω τὸ ἀτύχημα ν' ἀνίσω σὲ καμμιά ἀπὸ τίς κατηγορίας αὐτές. Εὐχαριστῶ τὸ Θεὸ πού μ' ἔκαμε γερό, καὶ τὸ μόνο μου ἴσως καράπονο εἶναι πού δὲν ξέρω μουσική. Μὰ καὶ πάλιν δὲν θὰ παραπονέμουν γι' αὐτὴν τὴν ἔλλειψιν, ἂν δὲν τύχαινε νὰ γίνω κύριος ἑνὸς βιολιοῦ. Δὲν μπορῶ νὰ πῶ ὅτι δὲ νοιώθω τὴ μουσική, γιατί θὰ ἦταν ἀνεξήγητο πὼς κάθουμαι ὧρες ὀλόκληρες καὶ ἀφουγκράζομαι μετὰ προσοχὴν τὴν Ἀννίκα, ὅταν παίζει παιητικὰ τὸ βιολί τῆς στὸ διπλανὸ μου δωμάτιο. Αἰσθάνομαι τότε μιὰ ἀκατανίκητη διάθεσιν νὰ πεταχθῶ στὸ δωμάτιόν τῆς καὶ νὰ τῆς χαρίσω τὰ λουλούδια πού ἔχω στὴν κάμαρά μου· μὰ συγκρατοῦμαι γιατί βλέπω πὼς ἔχουν πιά μαραθῆ. Τὸ ἀπόγεμα θὰ τῆς προσφέρω καινούργια.

Ποτὲ μου δὲν εἶχα αἰσθανθῆ τὴν ἀνάγκην ἑνὸς μουσικοῦ ὄργανου· μὰ τώρα πού βλέπω πάνω στὸ τραπέζι μου τὸ βιολί αὐτό, νοιώθω μιὰ τρομερὴ ἐπιθυμία νὰ γνωρίζω νότιες καὶ ν᾿παίζω στὸ βιολί παιητικὰς συνάγες. Κ' ἡ ἐπιθυμία μου ἀνάβει τόσο περισσότερο, ὅσο συλλογίζομαι πὼς πολλὰς μέρες τώρα δὲν ἄκουσα τὴν Ἀννίκα νὰ παίζει, γιατί ἡ καημένη εἶναι ἀρρωστή.

Κακόμοιρο παιδί! Πόση χαρὰ θὰ αἰσθάνομαι ἐξαιρῶν, ν᾿ἀκούω ἀπὸ τὸ σιωπηλὸ μου δωμάτιο τοὺς τόσο γνωστοὺς καὶ ἀγαπημένους σου ἤχους!

Βλέπω τὸ βιολί αὐτὸ καὶ συλλογίζομαι μετὰ πόση εἰρωνεῖα μου τὸ χάρισε ἡ τύχη. Θυμοῦμαι τὸν κυρ-Ἀντρέα, τὸ γέρο κλητήρα, πού ἦρθε στὸ γραφεῖο μου.

— Δὲ θὰ πάρετε καὶ σεῖς ἓνα νοῦμερο ἀπὸ τὸ λαχεῖο τοῦ βιολιοῦ;

— Τί νὰ τὸ κάμω τὸ βιολί, ἀφοῦ δὲν ξέρω νὰ παίζω;

— Δὲν πρόκειται, κύριε, γιὰ τὸ βιολί, ψιθύρισε, ἀλλὰ γιὰ τὸ ποσὸ πού θὰ μαζευτεῖ. Ἐνας δυστυχισμένος ἄνθρωπος, πού τῷχε σὰν τὰ μίτια του, βρέθηκε στὴν ἀνάγκην νὰ τὸ πουλήσῃ. Τῶρα στὸ λαχεῖο.

— Δῶσε μου τρεῖς νοῦμερα.

Ἡ τύχη μου φάνηκε εὐνοϊκή, ἂν καὶ θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ τῷδειχνε μ' ἓναν ἄλλον τρόπο, ὥστε νὰ βρεθῶ στὴν εὐχάριστη θέσιν νὰ τῆς χρωστῶ μιὰ αἰώνια εὐγνωμοσύνη, σὰν ἐκεῖνη πού πρέπει νὰ τῆς χρωστοῦν ὅσοι κερδίζουν τὸν πρῶτον λαχνὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Λαχεῖου ἢ κληρονομοῦν ἓναν πλούσιον θεῖον «ἔξ Ἀμερικῆς».

Καθὼς βλέπω τὸ βιολί αὐτὸ ξαπλωμένο στὸ τραπέζι μου, μου φαίνεται σὰν ἓνας βουβὸς μάρτυς μιᾶς πολὺ λυπηρῆς ἱστορίας, μετὰ τίς πιδ τραγικὰς σκηνάς, στὴν ὁποία ἔπαιξε τὸ καημένο αὐτὸ βιολί τὸ ῥόλο τοῦ ἐξιλαστικοῦ θύματος. Καὶ συλλογίζομαι ὅλη τὴν τραγωδίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, πού βρέθηκε, ποῖος ξέρει ἀπὸ ποιά αἰτία, στὴν ἀδυσώπητη ἀνάγκην νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὸ φτωχὸ βιολί, τὸν καλὸν αὐτὸ σύντροφο, πού ξέρει νὰ κρατᾷ μ' ἀξιοπρέπεια τὰ μυστικὰ τῆς καρδιάς του καὶ πού ποτὲ δὲν προδίδει τὴν φιλίαν. Κι' ὅσο τὸ βλέπω ἔτσι βουβὸ καὶ σκυθρωπὸ, τόσο πιδ πολὺ νοιώθω τὴν ἐπιθυμίαν νὰ σύρω πάνω στὴς χορδὰς του τὸ δοξάρι. Ἴσως νὰ ἦταν ἔτσι τρόπος νὰ μιλήσει.

Μὰ τώρα πού δὲν ξέρω μουσική; Τί νὰ τὸ κάμω αὐτὸ τὸ βιολί; Εἶναι ἓνα ζήνηχο ἀντικείμενον πού δὲν γνωρίζω τὴν τέχνην νὰ

τοῦ δώσω ζωή. Ἄς ἴξεραι τοῦλάχιστο τὸν ἄνθρωπο ποὺ τὸ χωρίστηκε, γιὰ νὰ τοῦ τὸ ἐπιστρέψω, κι' αὐτὸ θὰ ἦταν ἄρεκετὸ νὰ μὲ κάμει νὰ νοιώσω πὼς ἔχει ἀκόμη ὁ κόσμος κάποιο κρυφὸ νόημα.

* *

Στὸ διπλανό μου δωμάτιο κάθεται ἡ Ἀννίκα μὲ τὸν πατέρα της. Εἶναι μιὰ οἰκογένεια πολὺ φτωχὴ, χωρὶς πολλὰ ἀπαιτήσεις, καὶ γι' αὐτὸ ὅλοι οἱ συγκαίτοιχοι τοῦ σπιτιοῦ τρέφουμε μιὰ ἰδιαίτερη συμπάθεια στοὺς δυὸ αὐτοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ξέρουν νὰ ὑποφέρουν μὲ μιὰ θαυμαστὴ ἀξιοπρέπεια.

Ὁ κύριος Ἀνέστης εἶναι ἓνας κοινὸς μουσικὸς ποὺ παίζει μὲ τὴν κόρη του σ' ἓνα νυχτερινὸ κέντρο. Ἡ μορφὴ του ἔχει κάτι τὸ πολὺ συμπαθητικὸ κι' οἱ κινήσεις του προδίδουν τόση λεπτότητα καὶ δειλία, ὥστε καθόλου δὲν παραξενεύονται ὅταν μὲ προσπερνᾷ στὸ διάδρομο καὶ δὲ μού ἀποτείνει ἄλλο τίποτε ἀπὸ ἓνα διακριτικώτατο χαιρετισμό.

Τὴν Ἀννίκα δὲν μπορῶ νὰ μὴ τὴ συλλογίζουμαι πάντοτε μὲ κάποιο ἐνδιαφέρον. Αἰσθάνομαι μιὰ ἐξαιρετικὴ συμπάθεια γιὰ τὸ λεπτὸ καὶ ἀδύνατο αὐτὸ πλάσμα, ποὺ ξέρει μὲ τόση καρτερία νὰ ὑποτάσσεται στὸ πεπρωμένο. Εἶναι μιὰ μικρὴ κόρη δεκατεσσάρων χρονῶ, μὲ ψηλὸ λεπτὸ ἀνάστημα, ποὺ προσθέτει κάτι στὴν ἡλικία της. Ἡ γλωσσὴ της μορφῆ, μὲ τὰ περίλυπα μεγάλα καστανὰ μάτια, εἶναι ἡ ζωντανὴ ἔκφραση τῆς ἱστορίας ἑνὸς πλάσματος, ποὺ πρέπει νὰ ἔχει ὑποφέρει πολὺ.

Κάθε μέρα, ὅταν δὲν ἀσκεῖται μὲ τὸ βιολί της στὰ κομμάτια ποὺ πρόκειται νὰ παίξει τὸ βράδυ μὲ τὸν πατέρα της, κάθεται σκεπτικὴ στὴ μεγάλη βεράντα τοῦ σπιτιοῦ, μὲ τὰ μεγάλα της μάτια βυθισμένα στὴν πικρὰ βαθεῖα ὄνειρώδικη ἔκσταση. Ποτὲ μου δὲν τὴν εἶδα νὰ κεντᾷ ἢ ν' ἀσχολεῖται μὲ δουλειὰς ποὺ κάνουν τὰ κορίτσια τῆς ἡλικίας της. Κάθεται μὲ τὰ χέρια πλεγμένα στὴν ποδιά της, σὰν ἓνα ζωντανὸ ἀγαλμα μίᾶς καλλιᾶς ἐποχῆς, ποὺ ἀναπολεῖ μὲ νοσταλγία τὴν περασμένη ζωὴ. Μιλεῖ πολὺ λίγο μὲ τοὺς ἄλλους συγκατοίκους, καὶ προσπαθεῖ νὰ δείχνεται πάντοτε διακριτικὴ, ὥστε νὰ μὴν ἐνοχλεῖ κανένα, χω-

ρὶς ὅμως νὰ ἔχει τὴν ἀξίωση κι' οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι νὰ τῆς δείχνουν τὰ ἴδια αἰσθηματά. Νοιώθει πολλὴ χαρὰ ὅταν τῆς προσφέρω ἄνθη, κι' ἡ συγκίνησή της εἶναι τόσο μεγάλη, ποὺ μ' ἀντικρῦζει ἐκστατικὴ μ' ἓνα ἐκφραστικώτατο βλέμμα, ποὺ εἶναι σὰ νὰ μού λέγει :

«— Κύριε, σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ, ἀλλὰ γιατί νὰ ἐνοχλεῖσθε ;»

Ὅσες φορὲς τύχει νὰ τῆς δώσω ἓνα καλὸ βιβλίο, μού τὸ ἐπιστρέφει πάντοτε ἐγκαίρως, καὶ τότε τὸ θεωρεῖ σὰν ὑποχρέωση νὰ μού μιλήσει μὲ περισσότερη διάχυση, ἀφοῦ δὲν βρίσκει ἄλλον καλύτερο τρόπο νὰ μ' εὐχαριστήσῃ γιὰ τὴ μεγάλη μου συμπάθεια. Ἐγὼ ὅμως νοιώθω μεγαλύτερη εὐτυχία ὅταν τὴν ἀκούω νὰ παίζει στὸ βιολί της, γιατί ἔτσι μπορῶ καλύτερα νὰ πλησιάσω στὴν ψυχὴ της, ποὺ τὴ βαραίνει μὲ μεγάλη λύπη, γιὰ τὴν ὁποία ποτὲ δὲ θέλησε νὰ μού μιλήσει. Κι' αὐτὴ, σὰ νὰ καταλαβαίνει τὴν ἀδυναμία μου, ἀφήνει τὴ θύρα της ἀνοιχτὴ γιὰ ν' ἀκούω καλύτερα τὶς θρηνητικὲς σονάτες τοῦ βιολιοῦ της.

* *

Ἡ ἀρρώστεια τῆς Ἀννίκας μού γεννᾷ σκέψεις πολὺ μελαγχολικὲς. Σκέπτομαι τὴν ἀγωνία τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ, ποὺ δὲ γνώρισε τίς στοργικὲς περιποιήσεις τῆς μητέρας, ποὺ νοιώθουμε τὴν ἀνάγκη της τόσο πολὺ, ὅταν ἡ καρδιά μας εἶναι κουρασμένη ἀπὸ τὴ θλίψη. Τὴν ἐπισκέπτομαι στὸ δωμάτιό της συχνά, γιὰ τὴν μεγάλη της μάτια μού λένε φανερὰ πὼς ἡ συντροφιά μου δὲν τῆς εἶναι καθόλου δυσάρεστη.

Ὁ κύριος Ἀνέστης εἶναι πολὺ σκεπτικὸς, ἀν καὶ ἡ ἀρρώστεια τῆς Ἀννίκας δὲν εἶναι σοβαρὴ. Περπατεῖ συλλογισμένος καὶ φαίνεται ὁ νοῦς του βυθισμένος σὲ σκέψεις πολὺ σοβαρότερες ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια τοῦ παιδιοῦ του. Ἐχει ὅμως ὅλη τὴ γενναιότητα νὰ χαμογελά, ὅταν τὸν ρωτοῦν γιὰ τὴν ὑγεία τῆς Ἀννίκας.

Τρεῖς μέρες τώρα δὲν πῆγε νὰ παίξει στὸ νυχτερινὸ κέντρο. Συλλογίζουμαι πόσο θὰ ὑποφέρει, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ πληρώνεται τίς βραδιὰς ποὺ λείπει.

Σήμερα ἡ Ἀννίκα εἶναι καλά. Τόσο καλά, ποὺ μπορεῖ νὰ περπατεῖ μέσα στὸ δωμάτιο. Μπαίνω καὶ τὴ βρίσκω καθισμένη

σὲ μιὰ καρέκλα, μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα στὴν ποδιά της.

— Πῶς εἰστε σήμερον, καλὴ μου φίλη ;
— Καλὰ, μού ἀπαντᾷ μ' ἓνα χαμόγελο, προσπαθώντας νὰ σκουπίσει ἓνα δάκρυ ποὺ πρόλαβε νὰ κυλήσῃ στὸ ὄχρὸ της μάγουλο.

— Ἴί ἔχετε ;

— Δὲν εἶναι τίποτα ! πρόφτασε ν' ἀπαντήσει ὁ πατέρας της. Εἶναι ἀπὸ τὴ χαρὰ ποὺ νοιώθει γιὰ τὴν ἀνάρρωσή της.

Ὁ κύριος Ἀνέστης μιλοῦσε μὲ τόση συγκίνηση, ποὺ στὰ λόγια του διέκρινα νοήματα, τὰ ὁποῖα μού γεννοῦσαν τιραχὴ κι' ἀνησυχία. Γι' αὐτὸ ἔπαψα νὰ κάνω ἀδιάκριτες ἐρωτήσεις.

Ἄν καὶ τόσο μὲ σπάραζε ἡ δυστυχία τους, ἐνοιωθᾷ ὅμως κρυφὴ χαρὰ ποὺ θὰ μπορούσα καὶ πάλι ν' ἀκούω κάθε μέρα τὴν Ἀννίκα νὰ παίζει στὸ βιολί της.

— Τώρα, εἶπα χαμογελώντας, θὰ μπο-

ρεῖτε νὰ ἐξακολουθήσετε τὸ παίξιμό σας.

Ἡ Ἀννίκα μὲ κοίταξε μὲ μιὰ ματιὰ γεμάτη πόνο, χωρὶς νὰ πεῖ τίποτα.

— Τὸ βιολί τῆς Ἀννίκας τὸ δώσαμε νὰ τὸ διορθώσουν, εἶπε ὁ πατέρας της, ῥιχνοντας πάνω της ἓνα βλέμμα ἀλνιγματικόν.

Ἡ Ἀννίκα σὰ νὰ ἐνοιωσε ὅλη τὴ σημασία τῆς ματιᾶς ἐκείνης, χαμήλωσε τὰ μῦτια, μὴ μπορώντας νὰ κρατήσῃ ἓναν ἔλαφρὸ ἀναστεναγμό.

— Ἐχω ἓνα βιολί ! φώναξε καὶ σιγῶθηκα νὰ τὸ φέρω ἀπ' τὸ δωμάτιό μου.

Μόλις ἐπέστρεψα πάλι, μὲ τὸ ὄργανο στὰ χέρια, ἡ Ἀννίκα, βλέποντάς το, δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθεῖ.

— Τὸ βιολί μου ! εἶναι τὸ βιολί μου ! φώναξε κι' ἀναλύθηκε μὲ παράπονο σ' ἓνα πνιχτὸ κλάμμα.

Ὁ κύριος Ἀνέστης δὲν μπόρεσε κι' αὐτὸς νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα.

Γ. Θ. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΦΑΡΔΥΣ

ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Τώρα που άρχισε να συζητήται πάλι το ζήτημα της τονικής μεταρρύθμισης, αξίζει να γίνει λόγος για τον πρόδρομο των σημερινών εισηγητών της μεταρρύθμισης, τον Ν. Φαρδύ, που μολονότι το κήρυγμα του δεν ύστεροσε σε τίποτα απ' το κήρυγμα των σημερινών μεταρρυθμιστών, εντούτοις, επειδή έμφανίστηκε σε εποχή που το γλωσσικό καθεστώς έθεωρείτο το πιο «άριστα έχον» πράγμα στην Ελλάδα, ή δέ γλώσσα με τις προσπάθειες των αρχαιολεπτιών φιλολόγων έπλεε πύμα προς το λιμάνι της αρχαίας, το κήρυγμα αυτό αποτελούσε σχεδόν ίεροσυλία, κι' ήταν καταδικασμένο να σβύσει άκαρπο.

Οι σημερινοί αγωνιστές δεν μπορούν να έχουν παράπονο. Σήμερα οι αντικειμενικοί έροι είναι πολύ πιο εύνοϊκοί και το έπλωμα της συζήτησης επάνω σ' αυτό το θέμα δείχνει πόσο πιο άπροκατάληπτα είναι τα πνεύματα, και πόσο πιο γόνιμο έδαφος υπάρχει για να καρποφορήσει μια γνώμη λογική κι' επιστημονικά σωστή. Ο Φαρδύς όμως είχε την άτυχία στο κήρυγμα του ν' αντικρύσει τον σαρκασμό και τη χλεύη των συγχρόνων του που, φανατικοί όπως ήσαν, δεν ήθελαν ούτε να συζητήσουν με ψυχραιμία επάνω σε τέτοια θέματα. Κι' αναγκάστηκε να υποκύψει στην επίθεση των τοναμυντόρων και να κλειστεί θλιμμένος στο νησί του, χωρίς να ευτυχήσει να δει έστω και δυο σπαθούς.

Κι' ίσα-ίσα γι' αυτό αξίζει να γίνει λόγος σήμερα για τον Φαρδύ, γιατί, πριν ακόμα ταράξει τα νερά ο Ψυχάρης, είχε πρώτα την έμπνευση κι' ύστερα το σθένος να ρίξει μια πέτρα στο γλωσσικό τέλμα, σε μια εποχή που μετρούνταν στα δάχτυλα όσοι απ' το κοινό δεν ενόμιζαν ότι ή περισπωμένη

κι' ή δασεία, αν δεν βγήκαν μαζί με τους πρωτόπλαστους στον κόσμο, θα είναι τολάχιστον όμηρικης εποχής, και να ζητά μεταρρυθμίσεις επάνω στη γλώσσα, αδιάφορο αν οι μεταρρυθμίσεις αυτές δεν άγγιζαν, όπως του Ψυχάρη, την ουσία της γλώσσας, αλλά μονάχα τη γραφή φυσιογνωμία της.

Επισκεφθείς τον περασμένο Αύγουστο την ιδιαίτερη του πατρίδα, τη Σαμοθράκη, με ειδική αποστολή απ' την Ακαδημία Αθηνών, έλαβα την ευκαιρία να μελετήσω τις σημειώσεις, τα χειρόγραφα των ανέκδοτων έργων του και τις επιστολές του, που με στοργή διατηρούν οι συγγενείς του, και ν' αντλήσω απ' εκεί κάθε πληροφορία σχετική με τη ζωή του, τις ιδέες του και το έργο του.

Ο Νικόλαος Φαρδύς γεννήθηκε στη Σαμοθράκη το 1855. Είκοσαετής ενεγράφη στην Εθναγγελική Σχολή της Σμύρνης, απ' την οποία απέφοίτησε μετά τέσσερα χρόνια, το 1879.

Απ' εκεί ενεγράφη στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου της Μασσαλίας. Εκεί, κατά την διάρκεια των ιατρικών σπουδών του, μετέφρασε διάφορα γαλλικά έργα, έδημοσίευσε σε ελληνικές εφημερίδες διάφορες μελέτες επιστημονικές, κι' άλλες στις οποίες εισηγείτο μεταρρυθμίσεις στην ορθόδοξη εκκλησία, ή οποία, όπως ήταν φυσικό, ούτε θέλησε να τις συζητήσει. Εκεί έγραψε κι' έδημοσίευσε το 1884 την διατριβή του «Περὶ ατόνου και άπνευματίστου γραφής της ελληνικής γλώσσας», ή οποία, μόλις δημοσιεύτηκε, διήγειρε θύελλα επιθέσεων απ' τον τύπο της εποχής. Ο «Νεολόγος» της Πόλης, σ' ένα δριμύτατο άρθρο του, τον αποκαλούσε «αντάρτην κατὰ τοῦ φιλολογικοῦ καθεστώτος». «Οί τόνοι και τα πνεύματα»,

έγραφε κάποιος άλλος άρθρογράφος, «έκτός των άλλων ευεργετημάτων, άτινα παρέχουσιν εις την γλώσσαν (:), επέχουν εκ περισσοῦ και τόπον κοσμήματος εν τη γραφή, άνευ τοῦ όποιου ή γραφή της γλώσσας μας καλλίσταται εϊδεχθεστώτη».

«Πολλοί — λέγει ο Φαρδύς στον πρόλογο της δεύτερης έκδοσης της μελέτης του στα 1881 — με επεκρίναν χωρίς καν να ιδουν το φυλλάδιον μου και παπαδες και δασκαλοι και δη και αρθρογραφοι εφημεριδων επεπεσαν λαβροι καθ' εμου, μη κρινοντες αξιον αυδε καν να συζητησωσι σπουδαιως περι τιαυτης βεδηλου υποθεσεως». Οι εφημερίδες άρνήθηκαν πια να τον φιλοξενούν στις στήλες τους, εκτός απ' την «Ακρόπολη» του Γαβριηλίδη ή δέ «Εστία», για να δημοσιεύσει τη μελέτη του για την Ιστορία της Ελληνικής Αποικίας στην Κορσική, το έθεσεν ως όρο να τη στείλη με τόνο και πνεύματα. Ο μόνος δε που, μέσα σ' εκείνη τη γενική καταφορά, τάχθηκε σπαθός του και τον ενεθάρρυνε με άρθρα και διαλέξεις, ήταν ο γνωστός Ι. Ι. Σκυλίτσας.

Όλες όμως τις άγριες επιθέσεις τις αντιμετώπισε ο Φαρδύς με σθένος και ψυχραιμία χαρακτηριστική, όπως φαίνεται απ' τις απαντήσεις που έστειλε στους επικριτές του, των όποιων αντίγραφα σώζονται στις Copies de lettres της βιβλιοθήκης του.

Μετά το πέρας των σπουδών του, στάλθηκε στην Ελληνική αποικία της Κορσικής, να ενισχύσει το έθνικό και ορθόδοξο φρόνημα των εκεί Ελλήνων, που εκινδύνευε να σβυστή κάτω απ' την πίεση της δυτικής εκκλησίας. Φαίνεται ότι ή εκεί δράση του στάληκε πραγματικά εθνική, ή δέ ελληνική κυβέρνηση τοῦ απένειμε γι' αυτό τον άργυρό σταυρό του βασιλικού τάγματος του Σωτήρος, ενώ όφ' έτέρου ή δυτική εκκλησία τον κατέτρεξε σε τέτοιο βαθμό, ώστε να διακινδυνεύσει ή ζωή του. Κατά το διάστημα της διαμονής του στην Κορσική, συνέγραψε την Ιστορία της εν Κορσική ελληνικής αποικίας⁽¹⁾ που έξεδόθη αργότερα στα 1888, μελέτες επάνω στην ιδιόρρυθμη εκκλησιαστική μου-

(1) Η έργασία του αυτή φέρει τον τίτλο: «Λη και στασιφίμια ιστορία της εν Κορσική ελληνικής αποικίας μετα συλλογής Καρσιωτικών τραγουδιών και Καρσιωτικών λεξείων», σ. 150. Αθηναι, 1888.

σική των Ελλήνων της Κορσικής, έμάζεψε και κατέγραψε στη Βυζαντι μουσική τα δημοτικά τραγούδια που σώζονταν τότε στο στόμα των εκεί Ελλήνων. Έδημοσίευσε επίσης συλλογές δημοτικών τραγουδιών απ' τη Σαμοθράκη, βιβλιοκρισίες και παντοία φιλολογικά άρθρα σε διάφορα περιοδικά κι' εφημερίδες της Πόλης, της Σμύρνης και της Τεργέστης. Το 1887 άρρώστησε και γύρισε με την οικογένειά του στη Σαμοθράκη, όπου πέρασε το υπόλοιπο της ζωής του, ως τον Ιούλιο του 1901 που πέθανε, ήσυχος, άλλοτε σαν δήμαρχος του νησιού κι' άλλοτε σαν ιδιώτης, παρακολουθώντας την επιστημονική και φιλολογική κίνηση απ' τα περιοδικά και τις εφημερίδες, στέλνοντας ανταποκρίσεις και κρατώντας αλληλογραφία μ' όλους τους γνωστούς του διακεκριμένους επιστήμονες, όπως ο κ. Γ. Ν. Κατζιδάκις, ο Couze, ο Kretschmer, ο Dörpfeld, ο Wilber κ. ά. Η Société pour l'encouragement des études grecques του Παρισιού τον κατέταξε μεταξύ των μελών της, το δέ Γερμανικό Αυτοκρατορικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο τον αναγόρευσε άντεπιστέλλον μέλος.

Έκεί, στην ήσυχη ζωή του νησιού, έχοντας βοηθή την πλούσια βιβλιοθήκη του και την βαθεία φιλολογική μόρφωσή του, έπεδόθη σε μελέτες και έργασίες ιστορικές και φιλολογικές. Κατήρτισε μια σπουδαία συλλογή αρχαίων νομισμάτων, που άγνωστο τί απέγινε, και της οποίας κατάλογος, ανέκδοτος ίσως, σώζεται στα χειρόγραφα. Μια άλλη άσχολία στην οποία αφοσιώθηκε με ζήλο, ήταν ή συγγραφή του «Επιθετολογίου» της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, σαν εκείνο που πολύ ένωρίτερα είχε γράψει ο Corn. Dinnertius, και που καθώς φαίνεται απ' τις σημειώσεις του, δεν μπόρεσε να δημοσιεύσει. Εκτός απ' τα επιστημονικά του έργα, έγραψε και μερικές σάτυρες, μεταξύ των όποιων τον «Αγύρτη», κωμωδία σε τρεις πράξεις, τους «Κατηχητάς και κατηχουμένους», και μερικά έμμετρα, όλα ανέκδοτα ως τώρα, αλλά που είναι σήμερα, κατά τη γνώμη μου έργα ξεπερασμένα, κι' άδικούνται αν κριθούν έξω απ' την εποχή τους κι' απ' την άτμόσφαιρα που γράφτηκαν.

Η κυριώτερη σημασία του Φαρδύ είναι ο αγώνας του για την τονική μεταρρύθμιση. Η διδασκαλία του πάνω σ' αυτήν είναι έν

συντόμω τούτη: «Ότι οί τόνοι και τὰ πνεύματα δὲν εἶναι ἄλλα, παρὰ συμβατικά σημεῖα (signes de convention) ποὺ ἐπενόησαν οἱ γραμματικοὶ τῆς Ἀλεξάνδρειας, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ διαβάξουν οἱ μαθητὲς τους τὴν ἀρχ. Ἑλληνική, καὶ ὅτι «το ἀρχιτεκτονικὸ τοῦτο καπελλο ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐλληνικῇ κατηγήθησε χαμαλπασιδικο σαρικὴ προξενὸν γελωτὸς καὶ μεγαλῆς βλαβῆς εἰς κυτὴν τὴν υγιεινὴν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης» καὶ ὅτι «τινὲς μὲν ἐκ μεγάλου σεβασμοῦ πρὸς τὸ statu quo, τινὲς δ' ἐξ ἀκατανοήτου μικροφιλοτιμίας, ἄλλοι δ' ἐκ καθαρᾶς ἰσχυρογνωμοσύνης ἐννοοῦν ἐκ παντὸς τρόπου νὰ φέρουν τὸ σαρικὰκι τοῦτο» κ. τ. λ..

Ὁ Φαρδύς λοιπὸν εἰσηγεῖται τὴν κατάργησιν τῶν τόνων καὶ τῶν πνευμάτων, καὶ διατηρεῖ τὴν ὑπογεγραμμένην, τὴν ἀπόστροφον, καὶ τὴν ὀξεῖα μόνον σ' ἐκείνας τὶς λέξεις, ποῦ, ἂν δὲν τονιστοῦν ἐκεῖ ποῦ πρέπει, μποροῦν νὰ συγχισθοῦν μὲ ἄλλες (π.β. νόμος, φάρα, τινες κ.τ.λ.).

Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὀξεῖα φρονεῖ ὅτι θὰ μπορούσε νὰ λείψῃ, ἐπειδὴ ἢ σειρὰ τοῦ λόγου εἶναι πάντοτε ἱκανὴ νὰ μᾶς πληροφορήσῃ περὶ ποίας ἐκ τῶν διαφορουμένων λέξεων πρόκειται. «Ἐάν» λέει «γράψω σ' ἐνα φίλο μου νὰ μου στείλῃ τους νόμους τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας, δὲν μπορεῖ ὁ φίλος μου νὰ νομιμῇ ὅτι τοῦ ζῆτω τους νόμους. Ἀν ὅμως ξερω ὅτι ὁ φίλος μου εἶναι σε τετοιο βαθμὸν ἠλιθίος, ὡστε νὰ νομιμῇ τοῦτο, τότε μπορῶ νὰ θεσῶ μιὰ ὀξεῖα».

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ κάνει θλιβερὴ ἐντύπωση σ' ἐκεῖνον ποῦ θάθελε νὰ κρίνῃ τὸν ἄνδρα γενικώτερα, εἶναι πῶς ὁ Φαρδύς, πνεύμα

φωτισμένο μὲ εὐρωπαϊκὴ μόρφωση καὶ προοδευτικώτατο γιὰ τὴν ἐποχὴν του, περιώρισε τὴν προοδευτικότητά του στὸ ζήτημα τοῦ τονισμοῦ, χωρὶς νὰ τῆς δώσῃ μὴν εὐρύτερη προέκτασιν, ὅπως ἡ ἐποχὴ του περιέμενε ἀπ' αὐτόν.

Ἡ ἀκμὴ του συμπίπτει μὲ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἡ καινούρια τάξις ἀπ' τὸν ἀπαλευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 21 ἐπικρατεῖ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἀρκετὰ ἰσχυρὴ πιά, ἀγωνίζεται ἀπ' τὴν μιὰ γιὰ τὴν ἐξάλειψιν τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ φεουδαρχισμοῦ, ὅπως εἶναι ὁ καθαρευουσιανισμὸς ἐπὶ τὴν γλῶσσαν καὶ ἐπὶ τὴν σκέψιν, καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν δικῶν τῆς ἰδανικῶν, ὅπως εἶναι ὁ δημοτικισμὸς μὲ τὴν εὐρύτερη ἐννοιά του, καὶ ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα, ἡ ἐδαφικὴ ἐπέκτασις καὶ ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς ἐθνικῆς ἀποκατάστασις. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ προοδευτικὰ ρεύματα βρίσκονται ἐν περιόδῳ ὀργασμοῦ ἐπὶ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τοῦ Φαρδύ. Ποιὰ ἀπήχησιν βρήκανε ἐπὶ τὸ προοδευτικὸν τοῦ πνεύματος; Καμμιὰ ἀπολύτως. Ἐφαρμόζει μὲ ἀξιοθαύμαστη συνέπειαν πρὸς τὶς ἰδέας του τὴν ἀταγή γραφῆ καὶ ὅταν ἀκόμα γράφει ἐπὶ τὸν Οἰκουμένικὸν Πατριάρχην, πρᾶγμα τοῦ ὁποῦ καὶ

ἀνάλογο μόνον ὁ Ψυχάρης (1) εἶχε τὸ σθένος νὰ κρίνῃ. Ἀλλὰ ἡ γλῶσσα ἐπὶ τὴν ὁποία τὴν ἐφαρμόζει, εἶναι ἡ ἀδυσώπητη καθαρεύουσα τῆς ἐποχῆς. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφτανε αὐτό, ἰσχυρίζεται κάπου, πολὺ ἀργότερα ἀπ' τὸ πρῶτο κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη, πῶς «ἡ νεώτερα ἐλληνικὴ δὲν δυνατὰ νὰ εἶναι καὶ νὰ ονομαζέται γλῶσσα, ἐπὶ τὴν ἀποχωρισθῆ ὁλοτελῶς τῆς γλώσσης τῶν πατέρων ἡμῶν: αἱ

(1) Βλέπε γράμμα του ἐπὶ τὸν Οἰκ. Πατριάρχην Ἰωακείμ Γ', ἐπὶ «Ρόδα καὶ Μήλα».

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΦΑΡΔΥΣ

(Ἀπὸ παλαιᾶν φωτογραφίαν)

αὐταὶ λέξεις, αἱ αὐταὶ φράσεις, ἡ αὐτὴ πλοκή ἐκείνης θὰ εἶναι πάντοτε τὰ νεύρα, ὁ νους ἡ ψυχὴ καὶ ταυτῆς», μ' ἄλλα λόγια τάσσεται ἀντιμέτωπος τοῦ δημοτικισμοῦ.

Ἐπίσης ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα ἀφίχθη ἀνέπαρτη τὴν ψυχὴν τοῦ Φαρδύ. Οἱ σημειώσεις καὶ τὰ ἔργα του δείχνουν πῶς δὲν μπόρεσε νὰ ξεκολλήσῃ ἀπ' τὸ πνεῦμα τοῦ κλασικισμοῦ, τὴ στιγμὴν ποῦ ὁ καινούργιος Ἑλληνισμὸς ἐδονεῖτο ἀπ' τὸ μεγάλο παλμὸ τῆς εἰσόδου ἔλων τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ πλαίσιον τῆς ἐλευθέρης-ἐθνικῆς ζωῆς, ποῦ χωρὶς αὐτὴν πνίγονταν μὴ μπορῶντας νὰ κίνη βῆμα πρὸς νέους ἐξελικτικοὺς σταθμούς. Ὁ Φαρδύς κλείνει τὰ μάτια μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν πραγματικότητα. Στὴ Θράκην δὲν βλέπει, παρὰ τὴν πατρίδα τοῦ Ὀρφέα καὶ τοῦ Μιλτιάδη, ἐπὶ τὴν Μακεδονία τὸν Ἀλέξανδρον, ἐπὶ τὴν Ἀθήναν τοὺς Περικλεῖς καὶ ἐπὶ τὴν Κρήτην τὸν Μίνωα καὶ τὸν Ραδάμανθυ. Καὶ γράφει ἠδὲς γιὰ ἑλ' αὐτὰ. Μένει ἀσυγκίνητος μπροστὰ ἐπὶ τὴν ζωὴν, καὶ συγκινεῖται μπροστὰ ἐπὶ τὴν κόκκαλα καὶ ἐπὶ τὴν ὄνοματα.

Ὁ Ἰων Δραγοῦμης, ὅταν, λίγα χρόνια μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φαρδύ, ἐπισκέφτηκε τὴν Σαμοθράκην, σ' ἔβλεπε ἀπ' τοὺς ὄνειροπόλους ἐκείνους περιπάτους τοῦ ἐπὶ τὸν βουνὸν καὶ ἐπὶ τὸν ἀκρογιαλιῆς τοῦ ὠραίου νησιοῦ ποῦ περιγράφει, σ' ἔνα κεφάλαιο μὲ τὸν τίτλον «Νεκρικὸς διάλογος» τῆς «Σαμοθράκης» του, περιπίπτει ἐπὶ μιὰ ἐκστασιν καὶ νομίζει πῶς νοιώθει νὰ φτερουγίσῃ γύρω του ἡ ψυχὴ τοῦ Φαρδύ, καὶ νὰ τὸν ρωτᾷ τί νέα φέρνει ἀπ' τὴν ἐλεύθερον Ἑλλάδα ἐπὶ τὸ σκλαδωμένο νησί. Κι' ἀρχίζει ἐκεῖ μιὰ φανταστικὴ συνομιλία, ἐπὶ τὴν ὁποία ὁ Δραγοῦμης ἀναπτύσσει τὴ θεωρίαν τοῦ αἰσθηματολογικοῦ ἐλληνοκεντρισμοῦ του, θέτοντας ἐπὶ τὸ στόμα τοῦ Φαρδύ μιὰ ἀνεδαφικὴν κοσμοπολιτικὴν ἀποψιν. «Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως, λέει ὁ Φαρδύς, θὰ γίνουσι οἱ ἄνθρωποι κοσμοπολίτες. Ἐὰ ἔθνη εἶναι σωρὸς ἀπὸ ἄνθρώπους ποῦ ζοῦν μαζὶ, ἀνθρωπομαζώματα. Ἀφ' οὗτων τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀπαραίτητον νὰ ζοῦν μαζὶ, χάνεται σιγὰ σιγὰ καὶ ἡ ἀντίληψιν πῶς τὸ ἔθνος εἶναι πρόσωπον, καὶ τὸ ἔθνος γίνεται κουρέλι, διαλύεται». Ὁ Δραγοῦμης, ἐννοεῖται, φέρνει ἔτσι τὴν συζήτησιν, ὡστε νὰ φαίνεται ὅτι ὁ Φαρδύς πείθεται σ' αὐτόν καὶ ὁμολογεῖ πῶς ἔχει δίκην καὶ ὅταν ἀκόμα

λέει: «Κι' ἂν εἶναι γιὰ νὰ χαθῇ ἡ φυλὴ μου, πάλι χαρούμενος θάμαι. Ἦνθα ἀγαπῶ τόσο, ποῦ δέχομαι νὰ πεθάνῃ, γιὰ νὰ νοιώσω τὴν ἡδονὴν τοῦ θανάτου τῆς».

Ὁ Φαρδύς δὲν ἦταν κοσμοπολίτης. Ἰπάρχει ἐπὶ τὰ χειρόγραφα του μιὰ σημείωσις ποῦ λέει πῶς «καλλίτερα πασῶν πατρῶν εἶναι ἐκεῖνη ὅπου τις ἀνετῶς πορεύεται πρὸς τὸ ζῆλον ἀναγκαστικὰ καὶ εὐδαμονικῶς ζῆ». Μὰ αὐτό, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲ λέει τίποτα, φαίνεται ὅτι εἶναι μᾶλλον μιὰ προχειρογραμμένη ἐμπνευστὴν στιγμὴν, παρὰ τὸ πόρισμα βιβλικῆς μελέτης αὐτοῦ τοῦ ζητήματος. Ὁ Φαρδύς φαίνεται ὅτι δὲν εἶχε θέσει μέσα του τὸ πρόβλημα αὐτό, γιὰτὶ μέσα ἐπὶ τὸν ὄγκον τῶν χειρογράφων του δὲ φαίνεται τίποτα σχετικόν.

Ὁ Φαρδύς εἰσηγήθηκε μεταρρυθμίσεις ἐπὶ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Μεταρρυθμίσεις ποῦ ἀπέβλεπαν ἐπὶ τὴν λατρείαν καὶ δὲν ἔθιγαν φυσικὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ δόγμα. Ἀλλὰ οἱ θρησκευτικὰ εἶναι πράγματα ποῦ δὲν ἀντέχουν ἐπὶ τὴν μεταρρυθμίσεις. Στὶς θρησκευτικὰ καὶ τὸ πῶς ἐπιφανειακὸ στοιχεῖον ἔχει ἱστορικοὺς λόγους ὑπάρξεως, εἶναι πικρὰ συνυφασμένο μὲ τὴν οὐσίαν τους καὶ ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος καθ' ἑαυτῶν. Δὲν μπορεῖ λοιπὸν νὰ ἀφαιρέσῃ κανεὶς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, χωρὶς νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα τῆς καταστροφῆς τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος καθ' ἑαυτῶν. Οἱ θρησκευτικὰ, ὅταν οἱ κοινωνικὲς συνθήκες ποῦ τὶς ἐγέννησαν μεταβληθοῦν καὶ δὲν τὶς ἀνέχονται πιά, πεθαίνουν ἐπάνω ἐπὶ τὴν ἐπάλξεις τῆς ἀκεραιότητάς των. Αὐτὸ τὸ ξέρον καὶ πρέπει νὰ τὸ ξέρον ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν ταχθῇ νὰ τὶς περιφρουροῦν. Γι' αὐτὸ οἱ εἰσηγήσεις τοῦ Φαρδύ, ὅσο κι' ἂν ἦσαν ὠραῖες, δὲν μπορούσαν παρὰ νὰ ἀπορριφθοῦν καὶ ἀπερρίφθησαν μὲ ἀγανάκτησιν...

Ὁ Φαρδύς πέθανε τὸ 1901, ἐπάνω ἐπὶ τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του (46 ἐτῶν), ἐπὶ τὴν Σαμοθράκην. Πρὶν πεθάνῃ, ἐχάρισε τὴν βιβλιοθήκην του ἐπὶ τὴν κοινότητα, ἡ ὁποία τὴν ἐγκατέλειπε ἐπὶ τὴν φθορὰν σ' ἕνα κελλὶ τῆς ἐκκλησίας.

Ὁ Φαρδύς εἶναι μιὰ φωτεινὴ φυσιογνωμία τοῦ περασμένου αἰῶνα. Καὶ ἡ κριτικὴ σημερῶν οὔτε ἀχάριστη εἶναι, οὔτε τὸν ἀδικεῖ, ἂν, ἀνογνωρίζοντας τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου του καὶ τιμῶντας τὸν γι' αὐτό, δείχνει συγχρόνως τί ἀκόμα μπορούσε νὰ κάμῃ μέσα ἐπὶ τὴν ἐποχὴν του καὶ δὲν τόκαμε.

Ο ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΤΟΥ ΣΑΞ-ΜΑΪΝΙΓΓΕΝ ΣΤΗΝ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ

Ἡ επίσκεψη τοῦ Βερνάρδου Σάξ-Μαϊνίγγεν στὴν Αἰτωλοακαρνανία, κατὰ τὸ 1893, ὀφείλεται στὸ Μιλτιάδη Γουλιμῆ, πολιτευτὴ τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου, πολὺ γνωστὸ ἀπ' τὴς ἐκλογές τοῦ 1895, στίς ὁποῖες ἔφαγε, κυριολεκτικά, τὸν Τρικούπη. «Ὁ γάμος τὸ γίγαντα» καθὼς εἶπαν τότες.

Μαέστρος στὰ πολιτικά κόλπα τῆς ἐποχῆς, ὁ Γουλιμῆς σοφίστηκε νὰ κατεθάσει τὸ Βερνάρδο στὴν ἐπαρχία του, προσκαλῶντας τον νὰ δεῖ, τάχα, τοὺς Τριγλοδοῦτες τῆς, μὰ σωστὰ γιὰ νὰ φιγουράρει σὰν ἰσχυρὸ πολιτικὸ πρόσωπο μέσα στους πολιτικοὺς κύκλους τῆς πρωτεύουσας, καὶ νὰ παρουσιαστῆ με «ὑψηλὰς προσωπικὰς γνωριμίας» — φίλος Πρίγκιπων, παῖξε γέλασε δὲν εἶναι! — μπροστὰ στὸ λαό, πού τὸν θάμπωναν τὰ τέτοια.

Ἔτσι, ὁ Πρίγκιψ (1) κατέδηκε στὸ Μεσολόγγι, ὅπου τὸν φιλοξένησε ὁ μέγας στρατηγὸς Καραϊσκάκης.

Ὡς ξεναγὸς τοῦ ἡμεραρχία ὤρισε τὸν ὑπίλαρχο, τότε, κ. Ἰ. Ἀρτη (2). Δὲν ξέρω τίς ἐντυπώσεις τοῦ Βερνάρδου ἀπ' τὸ ἀντίκρουσμα τῆς ἱστορικῆς πόλης, πού ἐκεῖνο τὸν καιρὸ μάλιστα κυδερνοῦσε τὴν Ἑλλάδα μ' ἕνα ἐκλεκτὸ παιδί τῆς, τὸν Τρικούπη μὰ ἀπ' τὴ σειρά τοῦ ταξιδιοῦ του, ἀν καὶ γινόνταν κατὰ τὰ σχέδια τοῦ Γουλιμῆ, συμπεραίνω, ὅτι ζωηρὴ ἐπιθυμία τῆς φιλελληνικῆς του ψυχῆς τὸν τράβηξε πρῶτα στὸ Αἰτωλικό, τὴν κωμόπολη πού ἡ ἐπαναστατικὴ τῆς ἱστορία, συδμεμένη με τὴ δοξαμένη

περιπέτεια τοῦ Μεσολογγίου, εἶναι γεμάτη ἥρωϊσμό.

Ὅταν λοιπὸν ἡ ἀκολουθία τοῦ Βερνάρδου ἔμπαινε στὸ Αἰτωλικό, εἶχε τέτοια σειρά: προπορευόταν ὁ θαλαμηπόλος του, ἕνας θεωρητικὸς κ' ἐκφραστικὸς τύπος Γερμανοῦ, — νὰ πῶ Χίντεμπουργ — μετὰ, ἐρχότανε τὸ ἀμάξι τοῦ Πρίγκιπος, ὁ ὁποῖος φοροῦσε κουστούμι ἄσπρο καὶ κάσκα καὶ πίσω, ἀπόσπασμα πεζικοῦ, με ἐπικεφαλῆς τὸν κ. Ἀρτη, με μεγάλη, παλιά στολὴ ἱππικοῦ.

Οἱ Αἰτωλικιώτες περίμεναν ἀνυπόμονα, με τὰ χέρια στὰ χέρια, ἄλλοι στὰ παράθυρα, στὰ μπαλκόνια, κ' ἄλλοι στὸ δρόμο, γιὰ νὰ ὑποδεχτοῦνε τὸν ξένο φιλέλληνα κ' ἐπειδὴ ἀπὸ πρίγκιπες δὲν ἤξερε ὁ λαός, μόνο ἐνοίωθε στὴ ράχη του κοτζάμπαση, τζάκι καὶ βασιλιά κ' ἐπειδὴ ἕνας πρίγκιψ πρέπει νάχει θεωρία καὶ νὰ λάμπει τὸ χρυσάφι ἀπάνω του, τὰ λουλούδια σκορπιζόντανε στὸ Χίντεμπουργ πού εἶπα, λίγα καὶ κατὰ τύχη στὸ ἀμάξι τοῦ Βερνάρδου, καὶ σχεδὸν ὅλα στὸν κ. Ἀρτη πού, με τὴ στολὴ του, νομίστηκε ἀπ' τοὺς κατοίκους σὰν ὁ ἀναμενόμενος πρίγκιψ!

Ἡ ὑποδοχὴ εὐχαρίστησε τὸν πρίγκιπα καὶ γελῶντας μ' ἕνα χαμόγελο, φιλικῆς ὀλότελα εἰρωνείας, εἶπε στὸν ξεναγὸς του, πού ἔφευγε ὑστερώτερα γιὰ τὸ Μεσολόγγι: «Δὲν ξέρω, κ. Ἀρτη, ἀν ἐγὼ πρέπει νὰ σὰς εὐχαριστήσω ἢ σεῖς ἐμένα».

Ἡ περιήγηση αὐτὴ περιλαβαίνει ὅλη σχεδὸν τὴ δυτικὴ Αἰτωλία, κ' ὑποθέτω πὼς ὁ Βερνάρδος, μαζί με τοὺς κόπους τῆς ἐκλογικῆς περιόδου τοῦ Γουλιμῆ, με τὴν ἀρχέγονη συγκοινωνία τῆς ἐπαρχίας σὲ δρόμους καὶ μεταφορικὰ μέσα, θὰ γεύτηκε καὶ τὴ χαρὰ νὰ δεῖ τοὺς πραγματικοὺς Τριγλοδοῦτες (ψιφροφόρους του) «ἐπὶ γῆς».

Γιὰτὶ ἐκεῖνα τὰ φουσκάλιασμα τῶ, ἐδάφους, πού ὁ Γουλιμῆς τὰ παρουσίαζε γιὰ καταφύγια Τριγλοδοῦτων, εἶταν «παραμύθια», κατὰ τὴ φράση τοῦ ἴδιου τοῦ πρίγκιπος, κ' ἐπιστημονικά δὲν δικαιολογοῦσαν τὴν ὑπαρξὴ τέτοιων ζώων. Ἀλλ' ἡ ἱστορία τῶν Τριγλοδοῦτων αὐτῶν μὰς χαρίζει μιὰ τερπνὴ σελίδα, στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγία-Λεούσας τῆς Κλεισοῦρας, τοποθεσίας ὀνομαστῆς γιὰ τίς φυσικὲς τῆς καλλονές.

Ἡγούμενος, τὸν καιρὸ τῆς περιόδου αὐτῆς, εἶταν ἐκεῖ κάποιος Πανάρετος, σωστὰ Παπανάρετος. Ἐνομαζόταν, ἡ εἰρωνεία τῆς φύσης του καὶ τὰ ἱστορικὰ του, σκοτεινὰ. Γνωστὸ εἶναι πὼς τὸ ἐπίθετό του εἶταν καὶ Παλαμῆς, συγγενῆς, λένε, τῆς οἰκογένειας τῶν Παλαμαίων τοῦ Μεσολογγίου, καὶ πὼς, προτοῦ ν' αὐτοχεροτονηθεῖ καλόγερος καὶ νὰ μπεῖ στὴν ὑπηρεσία τοῦ Κυρίου, ληστοκρατοῦσε τὴν περιοχὴ Ἰστερα, γιὰ νὰ γλυτώσει τὸ πετὸ του, πέρασε στὴν ἐπαναστατημένη Κρήτη, μπήκε στ' ἀνταρτικὰ καί, μετὰ πολλὰ χρόνια, ἔραξε στὴν Κλεισοῦρα, ὅπου, με τὸν καιρὸ, ἔχτισε τὸ μοναστήρι, τὰ κελλιά, τὴν πλατεία, ἡμέρεψε τὴν ἀγρία φύση, κ' ἡ καλογερικὴ ἀποδοῖ, ὁ γκράς ἀπ' τὴν ἄλλη, τὸν κάμανε πασίγνωστο. Μὰ τοῦ ἔλειπε τὸ νερό, γιὰ νάναί ὅλα στὴν ἐντέλεια καὶ νὰ προσελκύσει τὸ μοναστήρι προσκυνητές. Ἦν κατὰφερε πάλι με τὸν Τρικούπη τὸ Κράτος χορήγησε σημαντικὸ ποσὸ στὴν Ἁγία, κ' ἔτσι ὁ Παπανάρετος ἔφκιασε μιὰ ὠραία δεξαμενὴ, πού σώζεται καὶ τώρα.

Γνωστὸς τοῦ Γουλιμῆ, τοῦ παράγγειλε νὰ φέρει τὸν πρίγκιπα στὴν Κλεισοῦρα, νὰ τὸν δεῖ καὶ νὰ τὸν περιποιηθεῖ. Ὁ Γουλιμῆς τοῦ τὸ ὑποσχέθηκε, καὶ με κάποια ἀργοπορία, κατ' ἀπαίτηση τοῦ Πανάρετου, στὴ Συκιά, ὅπου ποτίζονται καὶ ἀναλαβαίνουν τὰλογα τῆς συγκοινωνίας, ἔφτασαν, νυχτώνοντας, στὴν Ἁγία-Λεοῦσα.

Τὸ μοναστήρι ἐτοίμαζε τὴν ὑποδοχὴ. Ὁ Πανάρετος ἔβαλε μερικοὺς χωριάτες στὰ δυὸ βουνὰ τῆς χαράδρας, ὀπλισμένους, καὶ σὲ μᾶκρος ἑκατὸ μέτρων, φανάρια, γιὰ νὰ φωτίζεται ὁ δρόμος ὅπου θὰ περνοῦσαν οἱ ἐπισκέπτες. Μόλις λοιπὸν τ' ἀμάξια πλησίασαν, πέρασε τριάντα τόσα τουφέκια κ' ἡ ἡχώ τῆς Κλεισοῦρας, πού ἀναταράχτηκε ξαφνικά, κατασάλεψε σ' ἕνα βοερό κυματισμό, ἀδιάκοπο, τὴ βραδυνὴ γαλήνη καὶ γέμισε τὸν

ἀέρα ἀστροπελέκια. Τ' ἀμάξια στάθηκαν με μᾶς. Ὁ Βερνάρδος γιὰ μιὰ στιγμὴ κλονίστηκε κ' ἀρπάζοντας τὸ μπράτσο τοῦ Γουλιμῆ, φώναξε νευρικά: «Πίσω, πίσω! πού μ' ἔφερες ἐδῶ μέσα!» Ἀλλὰ πλησίασε ὁ Πανάρετος, πού περίμενε δυὸ βήματα ἐκεῖθε, νὰ τοὺς καλωσορίσει. «Ἦσυχάστε, εἶπε, εἶναι δικαί μου αὐτοί, ἐγὼ τοὺς ἔβαλα». Καὶ μοῦ φαίνεται πὼς ποτὲ τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου «Ἐλρήνη Ἰμῖν» τὸ βαθὺ μεγαλεῖο, δὲν ἀντήχησε βαθύτερα σ' ἀνθρώπινη ψυχὴ!

Ἡ παράξενη αὐτὴ ὑποδοχὴ καὶ τὰ κατοπινα φανερύματα τοῦ Πανάρετου εἶτανε, γιὰ τὸν πρίγκιπα, ἀπροσδόκητα γιὰτὶ ἕνας καλόγερος, ὅποιος θρησκείας, δὲν παρουσιάζεται ἀπ' τὰ ἱστορικὰ τῆς ἱερωσύνης με τέτοια παρατράγουδα.

Ἀμα ξεπέξεψαν, ὁ Πανάρετος, γιὰ νὰ κρατήσῃ τὸν πρίγκιπα, πού με κανέναν τρόπο δὲ θὰ πειθότανε νὰ μείνει, νύχτα, σ' αὐτὴ τὴν ἀγρία ἐρημιά, ἔδωξε τ' ἀμάξια καὶ καταλαβαίνει κανεὶς τὴ φυσικὴ ἄλλωστε ἐκπληξὴ τοῦ φιλοξενουμένου, ὅταν, ἐκεῖ πού ζήτησε νὰ ἐτοιμαστοῦνε τὰλογα, ὁ ἡγούμενος τοῦ εἶπε: «Οἱ ἀγωγιάτες φύγανε, ἀλλὰ μὴν ἔχεις φόβο κανένα. Ἀρχιληστής ἐδωπάνω εἰμ' ἐγὼ».

Τὸ πρῶτ', εὐχαριστημένος ὁ ξένος, ἔδωλε νὰ δώσει στὸν Πανάρετο 1000 δραχμές, γιὰ τὸ μοναστήρι ἐτοῦτος ἔτους, σπρώχνοντάς του ἐλαφρὰ τὸ χέρι, τοῦ εἶπε: «Τὴ φιλοξενία, ἐξοχώτατε, δὲν τὴν πουλάμε ἐμεῖς οἱ Ρωμιοί. Μόνο ἀν εὐαρεστεῖσαι, στείλε μου ἕνα πιστόλι ἀπ' τὸ Βερολίνο, ἀμα πᾶς».

Ὁ Βερνάρδος, χωρὶς ν' ἀπορήσει, ὑποσχέθηκε νὰ τὸ στείλει.

Ὅταν γύριζε στὸ Μεσολόγγι, με εἰδικὸ συρμό, συνοδευόμενος ἀπ' τὸν κ. Ἀρτη, τοῦ συνέβη τὸ ἔξης: Στεκόταν ὀρθὸς μὲς στὸ βαγόνι, εἶχε ἀκουμπήσει στὸ παράθυρο, με τὰ χέρια πίσω, καὶ κουδένταζε με τὸν κ. Ἀρτη, καθισμένον ἀπέναντί του. Σὲ μιὰ στιγμὴ, ἡ πόρτα ἀνοίξε ἀπότομα, ὁ πρίγκιψ βρέθηκε με τίς πλάτες στὸ ἀνοιγμα τοῦ τζαμένιου παραθυριοῦ καὶ τὰ πόδια στὴν ἄκρη τῆς πόρτας, κρεμασμένος στὸ κενό, ἐνῶ τὸ τραῖνο ἔτρεχε! Ὁ κ. Ἀρτης ὤρμησε καί, στηρίζοντας τὸ πόδι στὸν ὀρθὸ τῆς πόρτας, ἐτράβηξε με ὑπεράνθρωπη προσπάθεια τὸ Βερνάρδο πρὸς τὰ μέσα. Χλωμός, ἀλλόμορφος,

(1) Τότε ἀκόμα ὁ Βερνάρδος ἦταν Πρίγκιψ Διάδοχος. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, ἔγινε Δουξ τοῦ Σάξ-Μαϊνίγγεν.

(2) Ὁ κ. Ἀρτης, στρατηγὸς τώρα ἐν ἀποστρατεία, κατοικεῖ στὴ Λάρισα, στὴν εὐγενῆ του δὲ προσφορὰ χρωστῶ τὴ συλλογὴ τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν.

έπρίγκιψ ψιθύρισε: «Σ' ευχαριστώ, σου χρωστώ τη ζωή μου, αλλά κάτι έπεσε, νομίζω». Και σιωπάζοντας άγνιμιώδη αυτή σκηνή ειγε πέσει στις γραμμές το σπαθί του κ. Άρτη.

Κι' ήταν αναχωρούσε για την Αθήνα, ειπε στο στρατηγό Καραϊσκάκη, ότι θάστελνε στον κ. Άρτη ένα σπαθί απ' το Βερολίνο, για κείνο που έχασε στο ταξίδι τους: όμως δεν έστειλε, παρά ένα καλό γκλότζ στον Παπανάρετο, —είτανε σαν τόμα.

Το πιστόλι αυτό ο Πανάρετος τάφισε στο φιλικό του σπίτι του Νιόνιου Ζαίμη, όπου σύχναζε έποτε κατέβαινε στο Μεσολόγγι. Ένας απ' τους αδελφούς του Ζαίμη αυτού, καρδοκύρης, με πάσσαρα ιδιόχτητη, σκο-

τίβηγε απ' το μούτσο του, έναν κάποιον Βαρβάρα, για κάτι νιτερέσα της δουλειάς τους. Ο Βαρβάρης τ'όσκασε κι' όταν μιá μέρα τόν πιάσανε οι χωροφύλακες και τόν φέρναγε με τη γαίτα στη χώρα, άλλος αδελφός του σκοτωμένου άρπάζει το τάμα, — το γκολτζ του Βερνάρδου, — και φυλάει καρτέρι στο μώλο. Έ! σά ζύγωσε ή γαίτα, χύμηξε κι άμίλητα τράδηξε δυο άπάνω στο Βαρβάρη, που έπεσε άναπνος.

Τα πράγματα σκεπαστήκανε: ειπαν πως ο Βαρβάρης αυτοκτόνησε. Είναι τάχα κι αυτό ένα απ' τα μυστήρια, που μέσα τους χάνονται, άξεδιάλυτοι, οι μυστικοί κρίκοι που δένουνε τα πρόσωπα με τ' αντικείμενα:

ΧΡΙΣΤΟΣ Ν. ΚΑΛΑΤΖΗΣ

KARL DIETERICH

ΟΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΕΣ ΛΥΡΙΚΟΙ (*)

Στις χαραμίδες που άφησαν τα έρείπια των αρχαίων, Νέο Βλαστάρι φύτεψε καχεκτικό, θλιμμένο, Σά ν'άλεγε: «Ήλιε φώτισε κι' έμένα, μή μ' αφήνεις Στο μαύρο Κοιμητήριο μιáς πεθαμένης δόξας!

Άλιμονο! Μή πνίζανε τά κρύα μάμαρά της! Τί νά τό κάμω έγώ, φτωχό, τέτοιο μεγάλο μνήμα; Λιβάνι δέ σοβ ζήτησα. Φλώ ζωή, κι' ές είναι Μικρής δουλεύτρας που ξεχνά τ' άρχοντικό της σόϊ.»

Σ' αυτούς τους στίχους ενός σχεδόν άγνώστου νεοέλληνα λυρικού (**), άντηχει το βαθύ παράπονο μιáς ολόκληρης ποιητικής γενεάς για τους επιγόνους του λαού της. Όπως ο νεότερος Έλληνισμός αναγκάστηκε νά παλαίψη σκληρά για την έλευθερία του ως κράτους, τέτοιοι, κι' άκόμα σκληρότεροι σχεδόν, ήταν οι άγώνες που αναγκάστηκε νά στήσει για την πνευματική και ψυχική του άνεξαρτησία. Άκόμη και τώρα, κάθε σφαίρα της πνευματικής ζωής του τήν πλακώνει σαν βαρύ άγκωνάρι μιá χιλιόχρονη παράδοση, έχθρική κάθε έκπολιτιστικής προσπάθειας και κάθε τάσεως για νέα ζωή, και προσκαθελι με τη βία νά καταπνίξει τις νέες δυνάμεις που τείνουν νά ξεπροβάλουν στο φώς, και νά τους άποκλείσει τόν δρόμο προς μιá αυθυπόστατη έθνική ζωή. Ο έλληνικός λαός επί παλύν καιρό διέτρεξε τόν κίνδυνο νά γίνει ένας λαός διασποράς όπως ο Ιουδαϊκός, από τότε που έχασε την Ιερουσαλήμ του, τήν Κωνσταντινούπολη. Η γλώσσα του κινδύνευε νά γίνει μιá γλώσσα

ιερατική, κάτω από την επίδραση της εκκλησίας και της φαναριώτικης άριστοκρατίας, που από τόν 15' αιώνα ειχε και τά σχολεία στα χέρια της. Κάθε τι το λαϊκό νομιζόταν χυδαίο και ήταν περιφρονημένο: ένας παγερός, άψυχος κι' άνούσιος κλασικισμός άπειλούσε νά νεκρώσει κάθε πνευματική βλάστηση. Κάτω όμως απ' τήν παγωμένη επιφάνεια, βρισκόταν ολόζωντανος — όπως στο ποίημα του Κέλλερ ή Νεράιδα — ο σκλαβωμένος και άπομονωμένος έλληνικός δημοτικός χαρακτήρας, καθώς με τόσο λεπτή και λαισθησία τόν περιγράφει ο Αβοπόλδος φόν Ράνκε στο «Digression über die Neugriechen im 16 Jahrhundert» (Άπαντα, τομ. 85).

Άλλά ή έλληνική δημοτική ποίηση, τήν οποίαν υπαινίσσεται σ' αυτό το έργο του ο Ράνκε, ήταν ένα φυτό πολύ βαθειά και στερεά ριζωμένο στο μητρικό του έδαφος, ώστε νά μπορέσει νά χάσει τήν ζωϊκή του δύναμη. Η πατρίδα της ήταν, όπως και στην αρχαιότητα, τά έλληνικά νησιά που βρίσκονται μπρός στα παράλια της Μικράς Άσίας. Μετά τήν άπονέκρωση του αρχαίου πολιτισμού, έμνε άκαλλίεργητη, και αναβλάστησε μόλις κατά τόν 18' αιώνα χάρις στην συνάρεια με το έξευγενιστικό πνεύμα της Φραγκοκρατίας. Η Κύπρος, ή Ρόδος, ή Κρήτη έγιναν, ή μιá μετά τήν Άλλη, οι σταθμοί μιáς ποιητικής άναγεννήσεως, που από το μισοσκόταδο της δημοτικής ποιήσεως, ώδήγησε στον φωτεινό κύκλο ποιητικών προσωπικοτήτων. Αυτός όμως ο φωτεινός κύκλος έγινε έλάχιστος στην Άνατολή, όταν τήν άρπαξε στα νύχια της ή τουρκική κατάκτηση και ο Έλληνισμός βυθίστηκε και πάλι στον πνευματικό κείνο λήθαργο, από τόν οποίον μόλις λίγοι αιώνες είναι που ξύπνησε. Με τήν μεταβί-

βαση της Κρήτης από την Βενετιά στην Τουρκία (1669, καταχώσθησε σ' αυτό το νησί κι' ή πλουσία πηγή της δημοτικής ποιήσεως που ειχε δώσει τόσες έλλiδες, και άκολούθησε μιá έποχή νεοβυζαντινής ρασιοναλιστικής άναγεννήσεως: υπό τήν ήγεσία των άποκαλούμενων Φαναριωτών, τών οποίων τήν πνευματική σπουδαιότητα θέλησε νά υπερασπίσει και ο ίδιος ο Γκαίτε. Οι Φαναριώτες όμως πραγματικώς δεν έκαναν τίποτε άλλο, παρά νά προσπαθήσουν νά δημιουργήσουν έναν κλασικιστικό, έπιφανειακό πνευματικό πολιτισμό, και ήταν ξένοι, έχθροι μάλιστα, προς τόν πάτριον λαϊκό χαρακτήρα. Άλλ' αυτός άκολούθησε και πάλι τά ίχνη της Βενετίας. Όταν και τά μικρότερα νησιά του Αιγαίου έγιναν το 1715 τουρκικά, τού έμειναν για τελευταίο πιά προπύργιο στην Άνατολή τά νησιά έκείνα, που οι Έλληνες ονομάζουν Έπτάνησο και οι Εύρωπαίοι Ιονίους νήσους. Τά όραιότερα από τά νησιά αυτά, ή Κέρκυρα και ή Ζάκυνθος, έγιναν το λίκνο μιáς καινούργιας Έλληνικής ποιήσεως που ειχε τήν βάση στην δημοτική ποίηση. Και τά δυο αυτά νησιά είναι στενά συνδεδεμένα με το όνομα του άνθρώπου εκείνου που συνεδύασε στον ίδιο τόν έαυτό των έλληνικά αισθήματα με Ιταλική εκπαίδευση, που δημιούργησε μιá νέα έλληνική μετρική και που έδωσε στην Ελλάδα τόν έθνικό της ύμνο, τόν Διονύσιο Σολωμό (1798-1857). Το όνομά του δαίχνει τόν δρόμο που ειχε άκολουθήσει και ή νεοέλληνική λυρική ποίηση. Καταγόμενος από έλληνική οίκογένεια της Κρήτης, που μετά τήν κατάληψη του νησιού από τους Τούρκους ειχε καταφύγει στην Ζάκυνθο, προτίμησε κι' αυτός από το μητρικό νησί του τήν Κέρκυρα, που ειχε μεγαλύτερη πνευματική κίνηση, και τήν έκανε κέντρο μιáς φιλολογικής άναγεννήσεως, της οποίας τελευταίοι άντιπρόσωποι ήταν ο Μαβίλης και ο Μαρτζώκης. Και ο Σολωμός άκόμη ο ίδιος επάλαιψε επί πολύ με τήν διπλή έλληνοϊταλική του φύση, όπως νά μπορέσει ν' άποτυπώσει άπάνω στα μεγαλύτερα από τά ποιήματά του τήν σφραγίδα της τελειότητας. Ως το 1860, ή Έπτάνησος ήταν ή μόνη επαρχία της νεότερας Ελλάδος όπου άνθιζε ή ποίηση. Σιγά-σιγά όμως ή λυρική ποίηση κατέκτησε και τήν στεριά που βρισκόταν απέναντι στις ανατολικές άκτές της. Ο Λευκάδιος Άριστοτέλης Βαλαωρίτης άνήκει, και από τήν καταγωγή του και από τήν έκλογή των θεμάτων του, άποκλειστικά στην Ήπειρο, τήν πατρίδα των πιδ πλουσίων και τών πιδ δυνατών απ' τά νεοέλληνα δημοτικά τραγούδια, που αυτός τήν κατέκτησε και για τήν λογία καίηση, περισσότερο όμως ως έπικός παρά ως λυρικός ποιητής.

Άπ' τήν Άλλη μεριά, κατά το 1880, μιá καινούρια άφετηρία της λυρικής ποιήσεως φανερώθηκε στο πλούσιο σε ποίηση Μεσολόγγι, που μπορεί κανείς νά πη ότι ήταν ή ποιητική γωνία της νεότερας Ελλάδος, χωρίς όμως νά γίνει αυτό το ίδιο ένα φιλολογικό κέντρο. Τέτοιο έγιναν τώρα οι Αθήναι, που από τό

1890 περίπου ειχαν γίνει κιόλα μεγαλούπολη κι' ειχαν άρχίσει νά προσελκύουν τις ποιητικές δυνάμεις τών επαρχιών. Το ότι αυτό το πράγμα — το νά γίνουν δηλαδή οι Αθήναι το κέντρο μιáς νεοτέρης φιλολογικής κινήσεως — δεν ειχε γίνει πενήντα χρόνια πρωτότερα, παρ' όλα που από το 1837 υπήρχε εκεί πανεπιστήμιο, όφείλεται στην επικράτηση τών Φαναριωτών που άναφέραμε παραπάνω, οι όποιοι μετά τήν ίδρυση της νέας πρωτεύουσας (1835), έγκαταστάθηκαν σ' αυτήν και άποτελοΰσαν, κατά τά πρώτα χρόνια και επί αρκετό χρονικό διάστημα, τήν μοναδική διανοουμένη τάξη. Ειχαν όμως διατηρήσει έξ Ισου τήν παλιά άριστοκρατική συντηρητικότητά τους, όσο και τήν άποτροπή τους για κάθε τι το λαϊκό στη γλώσσα και στο αισθήμα. Έτσι στον 10' άκόμη αιώνα δημιουργήθηκε στάς Αθήνας μιá ακαδημαϊκή ψευδοποίηση, που τήν έξαισκουσαν άποκλειστικά διάφοροι έρασιτέχναι ποιηταί, κληρηγαί, διπλωμάται και δημοσιογράφοι, οι όποιοι έγραφαν στο καλούπι του Βύρωνος, του Λαμαρτίνου και του Μυσσή.

Επί πενήντα σχεδόν χρόνια κυριάρχησε αυτή ή ψευδοποίηση στην Ελλάδα, έως ότου, κατά το 1885 επάνω κάτω, παρουσιάστηκε μιá άντιδραση εναντίον της, έξ μέρους του έλληνικού λαού, που επί κεφαλής της βρισκόταν ή ποιητική έκείνη χορεία που προβάλλει από το Μεσολόγγι κι' ήταν προωρισμένη νά δώσει το θανάσιμο κτύπημα στην ακαδημαϊκή ποίηση τών Αθηνών. Οι κυριώτεροι πρόμαχοί της ήταν ο Κωστής Παλαμάς και ο Γεώργιος Δροσίνης. Ο Παλαμάς ήταν ο πιδ όρημητικός, ο πιδ έμπιστός, και κατά το διάστημα μιáς τρικυμισμένης περιόδου έφώναζε όχι μονάχα ως ποιητής αλλά και ως δημοσιογράφος. Όταν διαβάξη κανείς τις άναμνήσεις του από τήν έποχή εκείνη (1882), νομίζει πως βρίσκεται στην έποχή του Gottsched:

«Ποιητική κίνηση δεν υπήρχε στην Αθήνα. Η ποίηση ήταν άξιοθρήνητη. Ήταν καιρός νά δημιουργηθί μιá νέα ποιητική ζωή με καινούργιες ιδέες και νέα μορφή». Και παρακάτω: «Τήν έποχή εκείνη δεν μου ειχε έρθει στο νού μου πως για νά αναδημιουργήσουμε τήν ποίησή μας, έπρεπε πρώτα νά κάνουμε τήν αρχή άναδημιουργώντας τήν δημοτική μας ποίηση».

Πόσο όρθή ήταν αυτή ή κρίση το διδάχτηκε, έξ ιδίων, και αυτός ο Παλαμάς, όταν το 1890 ή κριτική επιτροπή ενός ακαδημαϊκού διαγωνισμού του άρνήθηκε το βραβείο για το ποίημά του «Ύμνος στην Αθηνά», επειδή ήταν γραμμένο στην ζωντανή, από τήν καρδιά βγαλμένη γλώσσα του έλληνικού λαού. (*) Κι' αν σήμερα δεν γράφει πια κανένας άπολύτως ποιητής σε Άλλη γλώσσα απ' αυτήν, αυτό όφείλεται κατά πολύ στην πολεμικότητά του και στο παράδειγμα που έδωσε αυτός. Γιατί κατά τήν τελευ-

(*) Σ' αυτό ο κ. Dieterich δεν είναι καλά πληροφωρημένος. Ο «Ύμνος στην Αθηνά» βραβεύθηκε στον διαγωνισμό εκείνον. Οι κριταί, πρδ πάντων ο εισηγητής Νικόλαος Πολίτης, ήταν από εκείνους που άνεγνώριζαν έπιοτε τά δικαιώματα της δημοτικής, τολάχιστον στην ποίηση. — Σ.τ.Ν.Ε.

(*) Εισαγωγή στην Άνθολογία των Νεοέλληνων Λυρικών, που έξεδόθη γερμανικά, κατά μετάφραση του ίδιου του κ. Dieterich και με πρόλογο του Gerhard Hauptmann. (Ίδε «Νέαν Έστια» τεύχ 37, 38 και 41, εις τό Δεκαπενθέμηρον). (**) Του κ. Ι. Κοιμητριανού: «Καινούργιος Έλληνισμός», περιοδικόν «Ήγησώ», 1907.

ταία δεκαετία του ΙΕ' αιώνος μάχων όλα τα νέα τάλαντα των Αθηνών, κάθε έβδομίδα, στο απλό, απέρριπτο αλλά φιλόξενο σπίτι του, το στολισμένο με την γοητευτική καλοκαγαθία της γυναικάς του, όπου και η μεταφραστική αυτής της μικρής έκλογής γνωρίστηκε με τους νέους λογοτέχνες και με τα έργα τους. Έκει συναντούσε κανείς όχι μόνον τους διακεκριμένους διηγηματογράφους Γρ. Ξενόπουλο, Άντ. Καρκαβίτσα, Ι. Βλαχογιάννη και Π. Νιρβάνα, αλλά πρό παντός λυρικούς ποιητές, καθώς τον Κ. Χατζόπουλο και Μ. Μαλακάση, από το Μεσολόγγι και το γειτονικό του Άγρινιο, τον νεαρό Πορφύρα από την Χίο, τον Γρυπάρη από την Σίφνο, τους δύο αδελφούς Παπαγιάννη από την Μάνη, τον καθηκικό Καρπύση που πέθανε πρόωρα, και άλλους. Ο μετριοπαθής και σωπηλός Πολέμης άπειχε.

Αυτός ο μικρός κύκλος «των περι των Παλαμιά» έχει αποκτήσει λογοτεχνική σημασία, γιατί απ' αυτόν βγήκε το πρώτο επαναστατικό λογοτεχνικό περιοδικό της νεωτέρας Ελλάδος, που φυσικά δεν έζησε, παρά μόνον ένα χρόνο (1898-99) και που σατιρίστηκε δριμύτατα απ' όλους όσοι δεν είχαν άκριβη αντίληψη του πράγματος: ή μηνιαία «Τέχνη». Έμβλημά της ήταν ή φράση του Σολομού «τό έθνος πρέπει να θεωρη ής έθνικό μόνον ό,τι είναι άληθινό», ρητό που τό είχε έγκολληθεί ολόκληρος ο κύκλος της «Τέχνης», έχοντας συνείδηση των αισθητικών και γλωσσικών αντιλήψεων του ίδρυτού της νεοελληνικής λυρικής ποιήσεως. Κατά την σύντομη διάρκεια του βίου του, τό περιοδικό αυτό προσέφερε μεγάλη ύλη σχετικά στις ιδέες τις όσους υπερασπιζε, γιατί προαίεια και έφοίμασε τό έδαφος για την καλλιέργεια νέων ποιητικών ιδεών. Μιά ολόκληρη σειρά περιοδικών που είχαν τις αυτές ιδέες με την «Τέχνη» και εξέδιδοντο από μικρούς φιλολογικούς κύκλους, ακολούθησε την έκδοση της «Τέχνης» κατά τις αρχές του Κ' αιώνος. Τότε παρουσιάστηκαν, εκτός από τον «Νουμά» (1905), που στην αρχή είχε έντελως σοσιαλιστικές μεταρρυθμιστικές ιδέες και ύστερα (από τό 1910) στράφηκε αποκλειστικά προς την λογοτεχνική κίνηση, και τά καθαώς λογοτεχνικά νεοτεραιτικά περιοδικά «Ήγησώ», «Άκριτας», «Βωμός», «Πυρός», «Άύρα», «Οί Νέοι», «Ή Μούσα» κ.τ.λ. που εξέδιδοντο όλα στας Άθήνας από τό 1907 ως τό 1922.

Σε όλα αυτά τά περιοδικά, και ιδίως στην «Τέχνη», στον «Νουμά» και στην «Ήγησώ», πρωτοδημοσιεύτηκαν πολλά από τά ποιήματα αυτής της έκλογής, προτού να έκδοθουν σε αυτότελες ποιητικές συλλογές. Από τον κύκλο της «Ήγησώ» και του «Νουμά» πρέπει να αναφέρουμε ιδιαίτερος εκείνους που καλλιεργούσαν μία άβρη και ρεμβώδη πατριωτική ποίηση, και που αντιπροσωπεύονται στην πρώτη ομάδα της έκλογής μας. Αυτοί όλοι, εκτός από μερικές εξαιρέσεις, ανήκουν στην γενιά που γεννήθηκε κατά τό 1880-90 και δείχνουν έναν ήδη πύο στεροσοποιημένον ψυχικώς και φιλολογικώς χαρακτήρα, και μία μεγαλύτερη ενεργητικότητα απέναντι των ποιητών της «Τέχνης», που έδει-

χναν σχετικώς πολύ μεγάλη παθητικότητα. Έπίσης στους πρώτους δέχεται και μία φανερή απομείκρυνση από την γαλλική επιρροή (Βερλαίν, Μπωντλαίρ, Ήρεντιά, Μωρεάς, που ό τελευταίος ήταν εκ γενετής Έλληνας), ή όποία στους άλλους είχε μεγάλη ισχύ άκόμη, καθώς και μία φανερή επίδραση του τρόπου του σκέπτεσθαι των βορείων, δηλ. των τευτονικών λαών. Θά ήταν ένα πολύ πρόσφορο θέμα για μελετη, αν αποφάσιζε κανείς να παρακολουθήση την επίδραση αυτή στην ελληνική λυρική ποίηση των τελευταίων χρόνων, και ιδίως στους ποιητές εκείνους που σπουδασαν στην Γερμανία. Σ' αυτούς ανήκουν και δύο από την καλύτερα γενιά, από τους όποιους έχει απομακρυνθί ή τορινή εξέλιξη της τέχνης και έπομένως δεν μπορούν να έχουν θέση σ' αυτή την συλλογή: Ο Άριστομένης Προβελέγγιος και ό Γεώργιος Βιζυηνός, εκείνος μαθητής του Χαίκελ, αυτός μαθητής του Λότσε. Έπειτα οι Δροσίνης, Μαβίλης και Μαμμέλης, από τους όποιους οι δύο τελευταίοι είναι φανερά βαθιά επηρεασμένοι από τον Σοπενχάουερ. Κατόπιν έρχονται οι δύο μαθηταί του Γκαίτε, οι Κ. Χατζόπουλος και Γ. Δελής, και τέλος οι λεπτοί και σκεπτικοί Λάκων - Καρβατος, Σταύρου και Κανελλόπουλος. Εάν απ' αυτούς λείπει ό κατά τό ήμισυ βιεννέζος Κ. Χριστομάνος, είναι γιατί τά «Όρφικά τραγούδια» του εξέδδθησαν στην αρχή γερμανικά (Βιέννη 1899) και έπομένως, ως λυρικός, ό ποιητής αυτός ανήκει στην γερμανική λογοτεχνία.

Όπως δήποτε, δεν μπορεί να θεωρηθί ως απλή σύμπτωση τό ότι οι περισσότεροι απ' αυτούς τους ποιητές, τους θρημιμένους με γερμανική σκέψη, κατατάχθηκαν από τον έκδοτή αυτής της έκλογής στην δευτέρα ομάδα, των ποιητών της διανοήσεως (*).

Όσον άφορρά όμως τό ζήτημα της γερμανικής επιρροής στην ελληνική ποίηση των τελευταίων χρόνων, δεν μπορεί να γίνει λόγος, παρά για μία διανοητική και όχι καλλιτεχνική επίδραση. Και άκριβώς εκεί που θά περιμένα κανείς ότι ή γερμανική ποίηση θά είχε τό μεγαλύτερο κύρος, στην ποιητική αναγέννηση του αρχαίου ελληνικού πνεύματος, εκεί άποδείχθηκε ότι δεν είχε καμιά άπολύτως επιρροή. Αυτό όφείλεται στο ότι για τους Έλληνες έμεινε έντελως άποκλεισμένη ή μεγάλη πνευματική αναγέννηση του ΙΕ' και ΙΖ' αιώνος, εκτός από ό,τι έφθανε ως αυτούς από τά στενά κανάλια της Βενετίας. Και όταν, μόλις κατά τό τέλος του

(*) Για να έννοηθουν καλύτερα οι άπόψεις αυτές του κ. Dielerich, πρέπει να αναφέρουμε έδώ τους ποιητές, όπως τους έχει κατατάξει στην Άνθολογία του Ι. Α. Φύσις και Ζωή: Δροσίνης, Πολέμης, Χατζόπουλος, Μαλακάσης, Γρυπάρης, Πετριζάς - Λαύρας, Καρβατος, Πορφύρας, Χαντζάρας, Καρβοδήνης, Γκόλης, Σταύρου, Άθήνας, Β'. Διανοητική ποίηση: Παλαμιάς, Μαρτζώκης, Μαβίλης, Φιλάντας, Δέλιος, Δελής, Μαμμέλης, Καλοθέτης, Κυριαζής, Μαιναλιώτης, Μαλάκος, Καλλιόπουλος, Γ'. Καλλιτεχνική ή πολιτισμένη ποίηση (Κulturlyrik): Καβάφης, Παπαθανάσης, Βλαστός, Σάκης, Κουλουβάτος, Σικελιανός, Ποριώτης, Πέροντης, Καμπάνης, Οδρανής, Δ'. Γυναικεία ποίηση: Γαλάτεια Καζαντζάκη, Μυρτιάτσια, Κλεαρέτη Αίπλα - Μαλάκου, Αιμιλία Δάφνη, - Σ. τ. Μ.

ΙΙ' αιώνος, άναίχτηκε πάλι τό παρόμοιο πρός την Εύρώπη, εκείνο που ώρησε μέσα ήσαν τό πνεύμα του γαλλικού ρομαντισμού και έγκυκλοπαιδισμού. Ο γερμανικός κλασικισμός, από τον όποιον προέκυψε ολόκληρος ή φιλοελληνισμός του 1821, δεν ήρθε έσωτερικώς σε καμιά έπαφή με τον νέο Έλληνισμό, άκόμη δε και ό κυριώτερος αντιπρόσωπός του, ό Ηβί Ιερην, μόλις τόρα τελευταία άρχισε να γίνεται γνωστός στην Ελλάδα, αλλά έμέσως, από την Γαλλία.

Μ' αυτόν τον τρόπο, δηλαδή έμέσως, μπόρεσε να προωρήσει στην Ελλάδα και ή ποιητική αναγέννηση του αρχαίου πνεύματος. Οι πύο άξυδερεκείς θά αναγνωρίσουν στην τρίτη κατηγορία των άποκαλούμενων ποιητών της Kultur, του πολιτισμού, (poetes de civilisation), άρκετά στοιχεία όφειλόμενα σε γαλλική επίδραση. Όπως δήποτε, άρκει στους Έλληνες, για πλήρη ικανοποίησή τους, τό ότι ό ποιητής εκείνος που ανήμισε πάλι σε μεγάλη άξια τό αρχαίο στοιχείο στην σύγχρονη γαλλική ποίηση, ό Μωρεάς, ήταν εκ γενετής Έλληνας, λεγόταν Παπαδιαμαντόπουλος και καταγόταν από την Πελοπόννησο. Ός θέμα, ή άρχαιότητα είχε γίνει οικεία στην Γαλλία από τους λεγομένους Parnassiens και μ' αυτούς ήρθε στην Ελλάδα, όπου πρώτος κήρυκός της έγινε ό Γρυπάρης, σε μία έποχή κατά την όποια κι' ό ίδιος ό Παλαμιάς κολυμπούσε άκόμη στα νερά του Β. Ούζου.

Κυρίως όμως δεν είναι τόσο οι ποιηταί των «παλαιών» ελληνικών χωρών που πρώτοι έξω-τάνεψαν πάλι καλλιτεχνικά την ελληνική αρχαιότητα, όσο εκείνοι της ελληνικής διασποράς, που άποξενωμένοι από την δημοτική ποίηση της πατρίδας τους, έστράφηκαν για τον λόγο αυτόν με μεγαλύτερη εύκολία προς την σύμφωνη με την αρχαία παράδοση λογία ποίηση, γιατί κιόλας στα μέρη εκείνα ήταν εύκολότερη ή έξακολούθηση της αρχαίας παραδόσεως, επειδή ό δρόμος προς αυτήν δεν είχε τόσο βαθιά καταχωσθί όπως στην «παλιά» Ελλάδα.

Ο νεώτατος αυτός ελληνισμός, που είχε λιγότερες φιλολογικές προϋποθέσεις, καλλιτεχνικώς όμως ήταν τελειότερος και πύο ώριμος από τον άλλον, άναπτύχθηκε στην διασπορά και βρήκε τό κύριο λογοτεχνικό του κέντρο την Άλεξάνδρεια. Ή γραμμή Κέρκυρα - Άθήναι - Άλεξάνδρεια δείχνει τους κυριώτερους σταθμούς στον δρόμο που τράβηξε ή νεωτέρα ελληνική λυρική μέσα σε όγδοήντα χρόνια, από τά όποια μόνον τά τελευταία είκοσι ως είκοσιτέσσερα αναλογούν στην Άλεξάνδρεια. Έδώ, ύστερα από την Άγγλική κατοχή του 1882, είχε άναπτυχθί μία ελληνική παροικία, που κρατούσε στα χέρια της ήλο σχεδόν τό εμπόριο του μαμακακιού της Αιγύπτου και τόρα άριθμεί περί τις 50000 ψυχές, και γίνεται ολοένα πύο μεγάλη και πύο πλούσια. Μέσα στα μέλη της υπάρχουν, όπως παντού όπου οι Έλληνες άσχολούνται με τό εμπόριο, και πολλές δυνάμεις που έχουν μεγάλη διανοητική δράση. Ήτσι κι' έδώ, μία συντροφιά από νεαρούς Έλληνες εμπόρους ήταν εκείνη που ίδρυσε τό 1904 ένα

φιλολογικό σύλλογο στην Άλεξάνδρεια, την «Νέα Ζωή», απή τον όποιον άρχισε να έκδίδεται και τό ήμίωμο συγχρονιστικό περιοδικό. Αυτό τό περιοδικό, που και κατά την έξωτερική έφάνιση άκόμη ήταν πολύ περιποιημένο, καθώς και ό αντίζηλός του, τά «Γράμματα» (1911) που σε λίγο τό ξεπέρασε, τράβηξαν γρήγορα κόντά τους τις καλύτερες φιλολογικές δυνάμεις όχι μόνον αυτής της Άλεξάνδρειας, αλλά και των Άθηνών. άκόμη και της ελληνικής διασποράς. Έδώ πρωτοδημοσιεύσαν επίσης τά περιητότερα ποιήματα οι δύο εκείνοι Έλληνες λυρικοί, που, παρ' όλο που έχουν μεταξύ τους βασικές διαφορές και μάλιστα μπορούν να θεωρηθουν αντίποδες στην αντίληψη του κόσμου και στην τεχντροπία, παρ' όλο που άμυρσιβήτήθηκε σφοδρότατα ή άξια τους στην φιλολογική αντίληψη του ελληνικού λαού, έχουν ένα τό κοινό μεταξύ τους: τό ότι μπόρεσαν να εισχωρήσουν βαθύτερα και πλατύτερα από κάθε άλλον στην αρχαία ελληνική ζωή: ό Κ. Καβάφης και ό Α. Σικελιανός. Ή δύναμη του Καβάφη έγκαιται τόσο στην δυνατά χαρακτηρισμένη, επιγραμματικά σύντομη έξιστόρηση διαφόρων σπουδαίων για την ιστορία του πολιτισμού στιγμών της άλεξανδρινής και ρωμαϊκής έποχής της παρακμής, με δυνατά τονισμό του νοσηρού («Άλεξανδρινοί βασιλείς», «Τά Βήματα») και του τραγικού στοιχείου («Άπολείπειν ό Θεός Άντώνιος»), ή και δραματικών σκηνών της βαθιάς αρχαιότητος («Ό ανύει» «Ό ήλιος του άπογεύματος») όπου, εν μέρει, κάνει συμβολικές παραβολές με τό ελληνικό παρόν, («Τρώες»), όσο και στην βαθιά αυτοάνάλυση («Κερί», «Τελίχη») και στην άμυρσιβήτευση μεταξύ του αισθησιασμού και του αισθητισμού («Άλλασσα του προΐου»). Ο Καβάφης έχει μεταφέρει στην ποίησή του την ίδια του προδιάθεση προς την εύαισθησία, και γι' αυτό επεξεργάζεται και τά αρχαία άκόμη θέματα του με σύγχρονη τεχντροπία, όπως ό Σικελιανός ξέρει να δίνει στα ποιήματά του, και σ' εκείνα άκόμη που πραγματεύονται σύγχρονο θέμα - καθώς «Ό Γκαίτε στην Γαλλία», «Ή Παναγία της Σπάρτης», - έναν αρχαίο χαρακτήρα, να τά γεμίσει με αρχαίο αίσθημα. Έπειτα, ή αρχαιότητα για τον Σικελιανό είναι, όπως και για τον Παλαμιά, ή ήθική πηγή απ' την όποία πέρνει τό δύναμή του, αυτή που τον βοηθεί στη δημιουργία μιας νέας, τελειότερης σωματικής και ψυχικής φυλής, μια συνθέσεως Άθηνάς και Διονύσου. Και την σέψη του αυτή προσκάθησε να την έκφράση στην μεγάλη του τριλογία: «Ο πρόλογος της ζωής», σε μία γλώσσα που πολλές φορές πλησιάζει πολύ συνειδητά την διθυραμβική έξαρση του Καίλδεορλιν και του Πινδαρου.

Ο Καβάφης και ό Σικελιανός είναι δύο αντίθετοι πόλοι. Ο Καβάφης είναι θετικός, ό Σικελιανός δραματιστής' ό Καβάφης είναι ζωγράφος και μουσικός, ό Σικελιανός γλύπτης' ό Καβάφης ρεαλιστικά άπαθής, ό Σικελιανός γεμάτος ίεροπρεπή έπισιμότητα. Στα ποιήματα του Καβάφη νοιώθει κανείς την θερμή, ύγρή και βιαριά ά-

ποιήματα τῆς 'Αλεξάνδρειας' στὰ ποιήματα τοῦ Σιζελιανοῦ τὴν δροσερὴ Ἰταλιανὴ αἰθρὰ τῆς Λυρικῆς.

Σὲ μὴν ἄλλη συμπληρωματικὴ δύσιν ποιητῶν, πού ἀνήκουν καὶ αὐτοὶ στὸν κύκλο τῶν «Γραμματίων», βρίσκουμε πάλι δυὸ ἀντίθετα στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας σχολῆς: Τὸ 'Απολλώνιο καὶ τὸ Διονυσιακόν. Τὸ ἓνα τὸ ἀντικρασοπεδῆσι ὁ Σάλπις, τὸ ἄλλο ὁ Βάργυλης, ὁ ὁποῖος ἄλλωστε, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ τελευταῖα ποιήματά του, ἔμεινε πιστὸς στὴν σχολὴ αὐτῆ. Ὡς Διονυσιακὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ χαρακτηρίσῃ καὶ τὰ ποιήματα μιᾶς γυναίκας, τῆς Θεῶνης Δρακοπούλου, (Μιθριωτίσσης), ἔκείνη τουλάχιστον πού ἔγραψε κατὰ τὴν τελευταῖα ἐξέλιξί της. Καὶ τέλος μέσα σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ συγκαταλεχθῆ καὶ ἓνας δυνατὸς λυρικὸς ποιητὴς, ὁ Οὐράνης, πού δὲν δείχνει τίποτε τὸ ἀρχαῖόν, οὔτε στὴν ἐκλογή τῶν θεμάτων του, οὔτε στὸν τρόπο του, ἀλλὰ στὴν ὑπόταξί του στὴν μοῖρα ἀντίληψι γιὰ τὴν ζωὴ. «Προσευχὴ στὸ Θεόν» κλπ.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ἀπὸ τοὺς πέντε τελευταίους ποιητὰς πού ἀναφέραμε, οἱ τρεῖς γεννηθῆκαν στὴν Κωνσταντινούπολη, τὸ κέντρο κατὰ τὸν μεσαίωνα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ: Ὁ Καβάφης, ὁ Οὐράνης, ἡ Θεῶνη Δρακοπούλου. Ἐνας τέταρτος, ὁ Ὀμηρος Μπεκές, δὲν μπορεῖ δυστυχῶς, γιὰ ἔξωτερικὸν λόγον, νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ἐνῶ δυὸ ἄλλοι λυρικοὶ, ὁ Γρυπάρης καὶ ὁ Μαιμέλης, πέρασαν ἐκεῖ ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ κυριώτερα χρόνια τῆς ζωῆς τους. Αὐτὸ ἐδῶ τὸ ἀναφέρουμε ἀπλῶς, γιὰ ἐκεῖνους, πού δὲν ἔχουν γνώση τοῦ πράγματος, δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει διόλου ὁποῖος ὅμως ἔχει καταγίνῃ βαθεῖα μὲ τὴν ψυχολογία τοῦ βυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ, θὰ πορισθῆ πολλά διδάγματα. Ἀρχαὶ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ τὴν ἐκλεπτυσμένη τους ἀντίληψιν, τίς κοσμοπολιτικὰς τάσεις τους, τὸν υπερβατικὸν νυχισμὸν τους (Οὐράνης, Μαιμέλης) τὴν κυνικὴν αὐτοειρωνείαν, (Φιλίππου), τὸν αισθησιασμὸν τους (Καβάφης), καὶ θὰ βρῆ εὐκολὰ τὸν δρόμον πού ὁδηγεῖ στὸ Βυζάντιον. Τέλος, μαζί μ' αὐτὰ, δὲν πρέπει νὰ παραβλέψουμε τὸ ὅτι κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ποιητὰς δὲν ἔμεινε καθ' ὅλη τὴν ζωὴν του στὴ γενέτειρά του πόλιν, ἀλλ' ὅτι ὅλοι, ἄλλος ἀργότερα, ἄλλος γωρύτερα, μετόπισθεν σ' ἄλλὰ κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ ἢ τῆς Ἰσθμίας, πού εἶχαν μεγαλύτερη καὶ ἐντατικώτερη πνευματικὴ ζωὴ. Μόνον πού ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν δὲν εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπιβράδυνσιν τῆς ποιητικῆς ἐξελίξεως τοῦ τόπου, ὅπως ἡ τῶν πρό ἐνενηνταετῶν προκατόχων τους, ἀλλὰ τὴν ἀναζωογόνησίν της.

Ἐντελῶς παροδικὰ ἦταν δυνατόν νὰ σκιαγραφηθῆ στὸν περιωρισμένον αὐτὸν χώρον ἡ ἐξέλιξις τῆς ἑλληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως. Μέσα σ' αὐτὴν ὅμως τὴν σκιαγραφίαν, μπορέσαμε νὰ ἐξακριβώσωμε τὴν σταθερὴν προσδευτικὴν πορείαν της ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν πρὸς τὴν Δύσην, καὶ συγκρίνωμε τὴν φανερὴν μεταβολὴν τῆς οὐσίας της, ἢ ὁποῖα ἀποκτὰ μεγαλύτερον βάθος, καὶ τῆς μορφῆς της πού ὁλοένα ἐξευγενίζεται. Καὶ ἡ πα-

ρατήρησις αὐτῆ θὰ ἔκανε ἰσχυρότερη ἐντύπωσιν, ἂν μποροῦσε κανεὶς ν' ἀντιπαραθέσῃ τὰ παλαιότερα προϊόντα τῆς νεοελληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως, τῆς ὅχι τόσο μακρυνῆς ἐκείνης ἐποχῆς ὅπου ἐπικρατοῦσε ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἀξία ἐνός ποιήματος μετρίεται μὲ τὸν πῆχυν, γιὰ εἶχε χαθεῖ ἡ ἰδέα τοῦ ρυθμοῦ. Μέσα σὲ λίγες δεκαετιῆδες, ἡ νέα ποιητικὴ γενεὰ ἐτίναξε ἀπὸ πάνω της αὐτὴν τὴν τόσο ἀνθελληνικὴν ἀρρυθμίαν καὶ χάρις στὴν βαθεῖαν μελέτην, ἐν μέρει τῆς δημοτικῆς ποιήσεως τῆς πατρίδας της, ἐν μέρει τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας λογίας ποιήσεως, κατόρθωσε νὰ ξαναβρῆ τὴν παλαιὰν εὐρυθμίαν τῆς μορφῆς καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ περιεχομένου. Ἡ παραβολὴ πρὸς τὴν ἀρχαιότητα εἶναι πάντοτε βέβαια ἐπικίδουνη, ἀλλὰ ἓνας παρλληλισμὸς πρέπει νὰ ἐπιτραπῆ στὸ τέλος. Παρατηρῶντας κανεὶς τὸν ἐξευγενισμὸν τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως μέσα σὲ δυὸ γενεάς, θυμᾶται ἀθελά του τὸν ἐξευγενισμὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πλαστικῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος ἀπέναντι στὴν ἀρχαίαν. Ἡ φαντασία, ὁ θεὸς αὐτὸς σπινθήρας, δὲν ἔχει σβύσει οὔτε καὶ στοὺς νεωτέρους Ἕλληνας, καὶ μάλιστα δείχνει σὰν νὰρχίζῃ νὰ γίνεταί μιά φλόγα πού φωτίζει καὶ θερμαίνει.

Οἱ ἐπόμενες μεταφράσεις ἔχουν γίνῃ μέσα σ' ἓνα διάστημα εικοσιπέντε χρόνων καὶ ἐπομένως ἔχουν ἀναπτυχθῆ ταυτόχρονα μὲ τὴν ἑλληνικὴν λυρικὴν ποίησιν. Ἔτσι ἴσως ἐξηγεῖται μὴ κάποια ἀνομοιογένεια στὴν ἐκλογή καὶ στὴν ἀπόδοσιν. Φυσικὰ ὁ μεταφραστὴς δὲν μπόρεσε ν' ἀποδώσῃ, παρὰ μόνον, ἐκεῖνα τὰ ποιήματα πού ἐδῶνησαν τὴν ψυχὴν του, καὶ πού αὐτὰ τὰ ἴδια τὸν προκαλοῦσαν νὰ τὰ μεταφέρῃ στὴν γερμανικὴν γλῶσσαν. Εἶναι λοιπὸν ἀμφίβολον κατὰ πόσον μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κατόρθωσε νὰ διαλέξῃ τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸν ποίημα καθενὸς ἀπὸ τοὺς σαράντα ποιητὰς τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς. Ἐπίσης καὶ ἡ ἐκλογή ὁλόκληρη, σὲ ἄλλους θὰ φανῆ ὅτι περιλαμβάνει πάρα πολλοὺς καὶ σὲ ἄλλους πολὺ λίγους. Γιὰ τὴν μὴ ἀπὸ τίς νεώτερες ἑλληνικὰς λυρικὰς ἀνθολογίας, ἢ «Ἐκλογὴ νεοελληνικῶν ποιημάτων» πού ἐξέδωκε ὁ Π. Ἀβλωνίτης, περιλαμβάνει ὅχι λιγώτερον ἀπὸ 120 ποιητὰς πού ἔχουν ὅλοι ἀξιώσεις γιὰ τὴν ἀθανασία. Αὐτὴν ὅμως δὲν τὴν ἀρνεῖται κανεὶς στοὺς ὄγδοοντα ἐκείνους πού δὲν ἐμφανίζονται ἐδῶ, τόσο μᾶλλον καθ' ὅσον τὴν ἔχουν ἐξασφαλισμένην στὴν πατρίδα τους. Ἐμεῖς εἶχαμε ἀπλῶς ἓναν εὐρύτερον ἀπροσωπὸληπτον σκοπὸν, ὅχι μόνον καθαρὰ φιλολογικόν, ἀλλὰ καὶ ψυχολογικόν: τὸν σκοπὸν νὰ φέρουμε ψυχικῶς πλησιέστερα τὸν σύγχρονον Ἕλληνα πρὸς τὸν σύγχρονον Γερμανόν. Αὐτὸ ὅμως ἴσως μπόρεσ νὰ τὸ κατορθώσῃ καὶ ἡ μικρὴ αὐτὴ ἐκλογή.

Στὴν διόρθωσιν μου φάνηκε πολύτιμη βοήθις ἡ δεσποινίς Ἐλισάβετ Τσίμπαρτ (*), πού εἶχε ἤδη ἀπαγγεῖλει πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ

(*) Κόρη τοῦ διακεκριμένου φιλέλληνοσ καθηγητοῦ τοῦ Ἀμβούργου, ὁ ὁποῖος ἐκδίδει καὶ τὸ περιοδικὸν τοῦ ἑλληνογερμανικοῦ Συνδέσμου σ' Ἑλλάδα. — Σ.τ.Α.

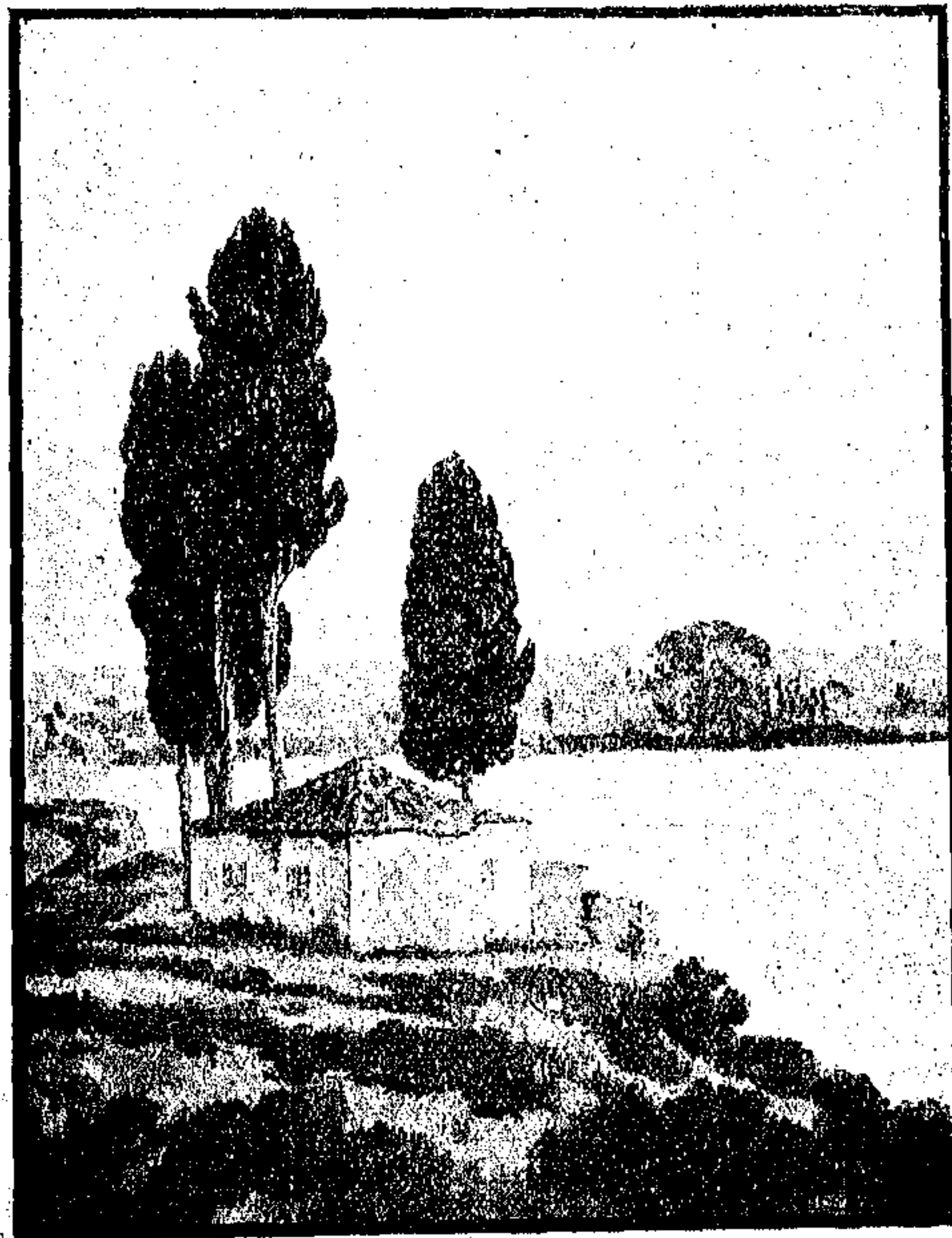
ἀπὸ διάφορες συγκεντρώσεις τοῦ ἑλληνογερμανικοῦ Συνδέσμου, καὶ ἡ ὁποία, μὲ τὴν λεπτὴν γλωσσικὴν καλλιτεχνικὴν ἀντίληψίν της, μὲ βοήθησε νὰ καταστήσῃ μαλακώτερον πολλὰς τραγυτήρας, στὸν τόνον καὶ στὴν ἐκφράσιν καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ λογοτέχνης κ. Ροδόλφος Πάουλξεν, στὸν ὁποῖον ὀφείλω πολλὰς βελτιώσεις,

(Μετάφρασι ἀπὸ τὸ γερμανικόν, ἐπιθεωρημένη ἀπὸ τὸν συγγραφέαν.)

Λειψία, Νοέμβριος, 1927.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Β. ΙΘΑΚΗΣΙΟΣ

ΤΟΠΙΟΝ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Ἡ ΠΡΩΤΟΠΟΡΕΙΑ

1.—ΠΕΝΘΙΜΕΣ ΩΡΕΣ

Φυσάει χινοποριάτικο τὸ βραδινὸ ἀεράκι
κι' ἄλλο σαρώνει ἀλύπητα τὰ φύλλα τὰ ξερά...
Τρέμει στ' ἀνεμοφύσημα τὸ κάθε λουλουδάκι:
ὀϊμένα! κ' ἡ καρδοῦλα μου μὴ σαρωθῆ, ἢ
[φτωχιά!]

Τέτοια μὴν ὦρα πένθιμη, ᾧ! νάταν βολετὸ
ἀπ' τὸ κλουβί σου ἀθόρυβα, ψυχὴ μου, νὰ πε-,
[τάξης
μὲ τὰ φτερά, -- πρὸς τὰ γνωστὰ τῆς μοίρας τὸ
[γραφτὸ,
ἐρημη ψυχὴ ἀνυπόμονη, γοργόφτερη νὰ φτάξης!]

2.—ΚΙ' ὍΣΟ ΝΑΡΘΟΥΝΕ...

Κι' ὅσο νάρθουνε τὰ ἡδόνια,
κι' ὅσο, γύρω, τὰ πουλιά
ἐρωτάρικη στὰ κλώνια
νὰ σκορπίσουνε λαλιά!

κι' ὅσο νάρθουν λεμονάνθια,
κι' ὅσο, γύρω, οἱ πασκαλιές
καὶ τὰ γιούλια καὶ τὰ ρόδα
νὰ σκορπίσουν εὐωδιές!

κι' ὅσο νάρθη Ἀπριλομάης,
κι' ὅσο, γύρω, πλουμιστὲς
πεταλούδες φτερουγίσουν
τὴν ἀυγὴ τρεμουλιαστές!

κι' ὅσο νάρθη ἀσπροντυμένη
κι' ὅσο νάρθη ἀπ' τὸ βουνὸ
μὲ λουλούδια φορτωμένη
ἢ Ἄνοιξις ἓνα σωρό, —

Ἐλα πᾶμε, κί' ἄς χιονίξῃ
καὶ τὰ δέντρα ἄς εἶν' γυμνά
κί' ἄς, παράξενα, βουίξῃ
τὸ τραγοῦδι τοῦ βορριά!

*Ἐλα πᾶμε — ἀποδυογμένα
διαβατάρικα πουλιά —
ὅσο νάρθουνε τὰ ἡδόνια
ὡς ν' ἀνθίσῃ ἡ πασκαλιά!

Α. ΚΑΛΑΜΠΟΥΣΗΣ

ΘΥΜΑΣΑΙ;

Θυμάσαι, ἀγάπη μου; ἔπαιξες
κοντὰ-κοντὰ σὲ στέργα,
γεμάτη ἀκάθαρτα νερά.
Μὲ πέτρες; τὴ χτυποῦσες,
μὰ τόσο ἀδέξια; ποὺ εἶχανε
λάσπες παντοῦ γεμίσει
τὰ χέρια σου, τὰ πόδια σου,
τὰ ροῦχα σου. Μονάχα
τὸ πρόσωπο εἶχες καθαρὸ.
Ἐγὼ σὲ πῆρα τότε,
βρώμικη, λασπομένη καὶ
σὲ πῆγα σὲ καθάρια
βρύση, καὶ κεῖ σὲ ξέπλυνα
πολὺ μὲ τὸ νερὸ τῆς,
τὰ πόδια σου ἔπλυνα καὶ τὰ
χεράκια σου. Ὅμως ξάμηνου,
«Ἐξάσα» φώναξες, στή στέρ-
να κάπ! Καὶ δὲ θέλεις
νὰ μῆθω τί εἶναι βιαστική
μ' ἀφήνεις, ξανά τρέχεις
σὲ τὴ στέργα. Μ' ἀπ' τὴ βιύση σου
ἐγλύστρησες στήν ἀκρη
τῆς στέργας καὶ ξανάπεσες
στ' ἀκάθαρτα νερά τῆς.
Λέρωσες τότε ὡς κί' αὐτὸ
τ' ὄρατο προσωπάκι.
Καὶ τότε πάλι ἐγὼ . . . Θυμά-
σαι ἀγάπη μου, θυμάσαι; . . .

ΛΕΩΝ ΝΕΜΕΑΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΒΕΛΟΣ

(τοῦ Longfellow)

*Ἐτίναξα ἓνα βέλος στὸν ἀνεμὸ: καὶ πέρα
ἐρρίχτηκε στὸ χῶμα: δὲν ἤξερα ὅμως πᾶ
ποῦ, τί, καθὼς πετοῦσε γοργά μὲς' στὸν ἀέρα,
νὰ τ' ἀκλουθήσῃ διόλου δὲν μπόραγε ἡ ματιά!

*Ἐνα τραγοῦδι εἶπα στὸν ἀνεμὸ: καὶ πέρα
ἐρρίχτηκε στὸ χῶμα: δὲν ἤξερα ὅμως ποῦ,
γιατί, ποῖος ἔχει τόση τὴ δύναμη στὸ βλέμμα
ποὺ τὰ γοργὰ νὰ βλέπῃ φτερά τοῦ τραγοῦδιου;

Πολὺς ἐπέρασε καιρὸς καὶ βροχὰ, νὰ, τὸ βέλος:
ἦταν ἀκόμη ἀτσάκιστο σὲ μιὰ βαλανιδιά.
Καὶ πάλι τὸ τραγοῦδι μου, ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ
[τέλος,
βροχὰ σὲ κάποιου φίλου μου κρυμμένο τὴν καρδιά.

Κ. Α. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

1.—ΠΑΡΑΠΟΝΟ

*Ὅλους τοῦ κόσμου τοὺς καιμούς,
ποὺ κλαῖν καὶ ποὺ στενάζουν,
μὲς στὰ θλιμμένα στήθη μου
βαθειά τοὺς ἔχω κρύψει,
ἀπ' τὰ βουβὰ παράπονα,
ὡς τίς κραυγές ποὺ βγάζουν
τὰ λαβωμένα τὰ πουλιά,
σάν πέφτουν ἀπ' τὰ ὕψη:

Κί' ὅπως τὸ βράδυ, ἀνήσυχα,
πέφτει βουβὸ καὶ μόνον,
πόθοι ξυπνοῦνε μέσα μου,
λαχτάρες μὲς' στή δύση
νερῶν, ποὺ κλαῖν καὶ μοίραονται
σὰ νὰ ζητοῦν μὲ πόνον
τὸ φῶς ἀκόμα νὰ χαροῦν,
τὸ φῶς ποὺ κἀεῖ νὰ σβύσῃ . . .

2.—ΕΤΣΙ ΣΑΝ ΕΝΑ ΟΝΕΙΡΟ...

*Ἔτσι σάν ἓνα ἄνευρο
μπροστά μου ἔχεις διαβῆ,
σάν χειμωνιάτικης νυχτιάς
ἀστρὸ λαμπρὸ, μεγάλο,
ποὺ μιὰ στιγμὴν ἐπρόβαλε
γεμάτο ἀπ' τὴν κορφή,
κί' εὐθύς τὰ μαῦρα σύγγερα
τὸ σκέπασαν μὲ σάλο.

*Ὡ, τὸ γλυκὸ, ἀλησμόνητο
ἐκεῖνο δειλινὸ,
ποὺ στ' ἀκρογιαλὶ ἐπρόβαλες,
ὀλόφωτη ὁμορφιά:
ἔγερνε ὁ ἥλιος στὰ νερά,
μὰ κεῖ κοντὰ μου ἐγὼ
δεύτερον ἥλιον εἶχα βροῆ —
μὰ γαλαγῆ ματιά . . .

Σ. Μ.

1.—ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΒΙΟΛΙΟΥ

Εἶμαι βιολί ἀπὸ ξύλο καὶ θεότη,
ἀπὸ ψυχὴ ποὺ κρύβει τὸ δοξάρι
καὶ ποὺ μιλεῖ στὸ γέρο καὶ σὴν νιότη.
Κ' εἶμαι κρυφὸ τῆς γειτονιάς καμάρι.

Παρηγοριά τῆς Λύπης καὶ τοῦ Πόνου,
μὰ κ' ἡ χαρὰ στὰ πανηγύρια,
καὶ Ρήγας ξακουστός εἶμαι τοῦ τόνου
καὶ ξυπνητῆς στὰ παραθύρια . . .

2.—ΕΛΛΑ

*Ἐλα στὸν ἴσκιό τῆς ἐλιάς, τὰ μαγεμένα βράδια
ὅπου ὁ μπότης δρασερός κρατεῖ τὸ φουσερό
κί' ὅπου νεράιδες σάν κί' ἐσὶ βαστοῦνε τὸ χορὸ:
ἀπόψε τῆς ἀγότης μας νοσταύγησα τὰ χάρδια.

*Ἐλα καὶ ρίξε πίσω μας τὸ γέλιο τὸ πικρὸ
προσιένη τὴν ἀγάπη σου πρωτῆς καρδιά πανάδειο
προτοῦ ὁ Χρόνος πίσω του τ' ἀφήσῃ ὄλα ρημάδια,
τὸ ἐρωτικὸ καλύβι μας νὰ στήσουμε μικρὸ.

*Ἐλα κ' ἡ λύπη ἔπαψε τὴν ἐρημη καρπιάνα
ποὺ ἀπὸ καιρὸ στὰ στήθια μου χτυποῦσε θλιβερὸ
σοκόπο ἀπόψε γκρέμισαν τὰ ὄνειρα τὰ πλάνα.

*Ἀπόψε ὄλα τάχασα παρηγοριά μου μόνη,
μὲς στὸ σκοτάδι ἀπλώνεται ἀργό, λυπητερό,
κάποιο φριχτὸ παράπονο τ' ἀδερφικοῦ μου
[γκιόνη.

ΚΡΙΝΟΣ ΒΕΡΑΝΤΑΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΠΛΑΚΙΩΤΗ

Θάνηφαρήσω μοναχὸς
κἀνα πλακιώτικο δρομὶ
ἀπόψε, μὲς στὸ δειλὶ,
νοσταλικὰ νὰ ἰδῶ ν' ἀνθοῦν
ὄλοι οἱ ἀθηνιαῖοι καημοί,
γλάστρες, κοπέλες, ξέπλεκα
μαλλιά, ἀναφτὸ καντήλι . . .

Θάναί κάπως ἀλλιώτικα:
οἱ κοπέλες, φανταχτὲς
μὲ τὰ μαλλιά κομμένα,
θὰ λείπουν ἀπ' τὴ γειτονιά!
ναί, μὰ οἱ γριούλες, ὅπως χτές,
γυρμένες στὸ κατώφλι τους,
θὰ λέν τὰ περασμένα:

γιά τὴν Ἀννέττα, ποὺ ἔκανε
τ' ἀχνόθφραντα προικιά,
τὸ φορικὸ τοῦ Ἀνέστη,
καὶ ποὺ ἡ Λενίτσα πέθανε
δεκαννιά χρόνω φριστικιά,
πρὶν νὰ τὸν πάρει τὸ «λεμέ»
ποὺ ἀγάπα, — Θιὸς χωρὲς' τη!

Κί' ὡς θὰ διαβαίνω, ἂν κάθεται
πίσω ἀπ' τὴν τριανταφυλλιά
καμμιὰ ἀσπρομάλλω γριούλα,
ἔτσι, καθὼς τὸ δειλινὸ
θὰ τῆς χροσίξῃ τὰ μαλλιά,
θὰ πῶ πὼς εἶταν μιὰ παλιά
πλακιώτισσα ξανθοῦλα . . .

**

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΓΙΟΣ ΜΟΥ ΚΙ Η ΚΟΡΗ ΜΟΥ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

Κι αν ήταν έτσι, ήξερε τώρα, υποπτευόταν, πώς είχα ιδεί το γράμμα και το είχα ξεκαρφώσει; Και πώς δλοένα βρισκόταν στην τσέπη μου;

“Αμα τὸ σκέφθῃκ’ αὐτὸ, ἔβγαλα τὸ χέρι μου ἀπὸ κεί κι ἐπίασα τὸ μπαστούνι μου, πὸ τὸ εἶχα κρεμασμένο στὸ ἄλλο...

“Ακόμα μιὰ ἀπορία μου γεννήθηκε: Ἄντι νὰ κάμῃ ὅλη αὐτὴ τὴ φασαρία ὁ κύριος, γιατί νὰ μὴ τῆς δώσῃ ἀπ’ εὐθείας τὸ ραβασάκι του; Μοῦ φαινόταν πολὺ πιδ εὐκολο, τὴ στιγμή πὸ βρισκόταν αἱ δύο τους σὲ κάποια συνεννόηση. Μὴν ἦταν, ἀλήθεια, κανένας βλάκας; Ἡ μὴν ὑπῆρχε ἄλλος λόγος, πὸ τὸν ἀνάγκασε νὰ προτιμήσῃ τὸ κάρφωμα στὸ καπέλλο και πὸ δὲν ἤμουν σὲ θέση νὰ τὸν μαντέψω;

Μπορεῖ. Ὅπως δὴποτε, — ἔλεγα μὲ τὸ νοῦ μου, — ὁ ἐραστὴς αὐτὸς πὸ ἔκανε τέτοια, δὲν θὰ ἦταν παρὰ παιδί, στὴν ἡλικία τοῦ Νάνη, ἢ τοῦ Κωστᾶκη τὸ πολὺ. Μοῦ φαινόταν ἀδύνατο νὰ ταν κανένας ἀπὸ τοὺς πιδ μεγάλους, πὸ εἶχα ιδεί στὸ λευκὸ χορδ...

Και τὸ σπουδαιότερο: Τὸν ἀγαποῦσε και ἡ Κιάρρα; Κι’ ἦταν αὐτὸ τὸ πρῶτο γράμμα πὸ τῆς ἔγραφε;

Θὰ ἔκρινα μόνο ἀφοῦ τὸ διάβαζα. Και μὰ τὴν ἀλήθεια, ὁ λόγος ἐκεῖνος ὁρμός, και μ’ ὅλη τὴν εὐθυμὴ φλυαρία τῆς Κιάρρας, μοῦ φάνηκε μακρὺς. Ἴσως και γιατί ἤμουν ὀποχρωμένος νὰ κρύβω τὴν ταραχὴ μου, νὰ μὴν ἀφαιροῦμαι και νὰ τῆς ἀπαντῶ μὲ τὴν ἴδια εὐθυμία.

Τὴ λυπόμουν. Δὲν ἤθελα νὰ κατχάξῃ τίποτα. Δὲν ἤξερα, βλέπατε, αν και πόσο ἦταν ἐγοχη, και δὲν βιαζόμουν καθόλου νὰ θυμώσω μαζί τῆς. Μόνο νὰ μάζω ἀνυπομονοῦσα.

Ἐπιτέλους φτάσαμε.

Ἡ Κιάρρα ἀνέδῃχε ἴσια στὶς κάμρες, νὰ ἰδῇ τὴ μητέρα τῆς και νὰ ξαλλάξῃ. — Ἐξέρουμε πὸς ἦταν ἢ παλιά τῆς συνήθεια, — κι ἐγὼ μπῆκα στὸ γραφεῖο μου.

Κλειδώθηκα, σὰ νὰ ἐπρόκειτο νὰ κάμω ἔγκλημα, και κοίταξα στὸ φῶς τὸ φάκελλο, πὸ ἀπὸ τὴ στιγμή πὸ μὲ ἀφησε ἡ Κιάρρα, τὸν κρατοῦσα στὰ χέρια μου.

Δὲν εἶχε καμμιά ἐπιγραφή, κανένα σημάδι ἀπέξω. Κι’ ἀδίσταχτα πῆρα τὸν κοπτήρα γιὰ νὰ τὸν σχίσω.

Ἄλλ’ ἄξαφνα ἐδίστασα.

Εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ νοῖξω και νὰ διαβάσω πρῶτος ἐγὼ ἕνα γράμμα, πὸ κάποιος ἔγραφε στὴν κόρη μου;

Μὴ γελᾶσετε. Ἀπὸ νέος, ἤμουν θυμωτῶν «δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου», πὸ μὲ τὴ διαμονή μου στὴ Γαλλία, σὲ μιὰ ἐποχὴ πὸ τὰ κοπανίζανε διαρκῶς, μοῦ εἶχαν καταστήσει φύχωτη. Ἐπειτα, ἐκεῖνες ἴσα-ἴσα τῆς ἡμέρες, στὸ περιοδικὸ «Παναθηναϊα», εἶχα διαβάσει τὸν «Ἐρωτὰ Ἰσταυρωμένο», κι ἡ ἰδέα πὸς σὰν πατέρας μποροῦσα νὰ μοιάσω, ἔστω κι’ ἀπὸ μακριά, μὲ τὸν Παναγιῆ Βιολάντη, μοῦ ἔκανε φρίκη...

Γρήγορα ὅμως θυμῃθηκα πὸς ἡ κόρη μου, μ’ ὅλο τῆς τὸ μπῶ, ἦταν ἀνήλικη, και πὸς εἶχα γι’ αὐτὴν ἕνα καθῆγον, πὸ μοῦ

ἔδινε ὅλα σχεδὸν τὰ δικαιώματα. Ἔτσι ξαναπῆρα τὸ ἄρρος κι’ ἀνοῖξα τὸ ξένο γράμμα.

Ἀδύνατο νὰ θυμῃθῃ τί ἀκριβῶς ἔγραφε. Θυμοῦμαι μόνο πὸς ἦταν ἐρωτικὸ τῆς... Συμβολικῆς Σχολῆς, — ἀπὸ ἐκεῖνα δηλαδὴ πὸ δὲν λένε τίποτα καθαρὸ, παρὰ ἀσφῆγουν νὰ τὰ μαντεύῃς, — πὸς δὲν φαινόταν καθόλου αν ἦταν πρῶτο, δεύτερο ἢ δέκατο, οὔτε αν ἀπαντοῦσε σὲ κάποιον ἄλλο, και πὸς στὸ τέλος τοῦ φιλογραμμένου αὐτοῦ αἰνίγματος, μ’ ἕνα στρυφνὸ σὰν τὸ νόημά του χαρακτήρα, φηγουράριζε φαρδιά-πλατιά, μὲ τζίφρες κι’ ἀξιῶσεις, ἢ ὑπογραφή Ἄρης.

Ἦταν τὸ μόνο καθαρὸ σ’ ὅλο τὸ γράμμα, μὰ κι’ αὐτὸ γιὰ μένα σκοτεινὸ, γιατί στὸν κύκλο τῶν γνωριμιῶν μας δὲν ἤξερα, ἢ δὲν θυμῶμουν κανένα πὸν ν’ ἀκούῃ στὸ ἀρειμάγιο αὐτὸ ὀνοματάκι. Μὴν ἦταν ψευδώνυμο; Μὰ ἐρωτικὴ ἀλληλογραφία μὲ ψευδώνυμο δὲν μοῦ εἶχε τύχει ὡς τότε... Δὲν μποροῦσα νὰ καταλάβω. Ὀλόγυρά μου πύκνωνε σκοτάδι βαθύ. Κι’ ἀφοῦ ἀνοῖξα τὸ φάκελλο ἐκεῖνο, πὸ μὲ γέλασε στὴν ἀρχὴ σὰ λουλούδι, ἤξερα ὅσα και πρὶν τὸν ἀνοῖξω.

Τὴ στιγμή ἐκεῖνη γύρισε ἀπὸ τὴν ἐκδρομὴ του ὁ Νάνης.

Ἐκρυψα τὸ γράμμα, ξεκλειδώσα και τὸν ἐφώνηξα στὸ γραφεῖο μου.

Ἐπεσε, ἀπὸ τὴν κούραση, σὲ μιὰ πολυθρόνα, σὰ νὰ μὴν ἐπρόκειτο νὰ ξανασηκωθῇ, και μὲ κοίταξε στὰ μάτια μὲ κάποια ἀνησυχία. Τί τὸν ἤθελα; Γιατί δὲν τὸν ἀφησα νὰ νεβῇ ἀπάνω, νὰ ἰδῇ πρῶτα τὴ μητέρα του;

— Ἡ μητέρα σου εἶναι καλά, τοῦ ἀποκρίθηκα, χωρὶς νὰ μὲ ρωτήσῃ. Ἐσοῦ πὸς τὰ πέρασες;

— Χμ!... ἔτσι κι’ ἔτσι...

Δύσκολα ὁ Νάνης εὐχαριστιόταν, ἢ τοῦλάχιστο δύσκολα τ’ ὀμολογοῦσε. Εἶμαι βέβαιος, πὸς αν μποροῦσα νὰ τὸν ρωτήσω και γιὰ τὴν Ἀντιγόνη, θὰ μοῦ ἀπαντοῦσε μ’ ἕνα μορφασμό.

— Κι’ ὅμως στὴν Πεντέλη θάταν σήμερα ὄρατα! τοῦ εἶπα.

— Μπορεῖ, ψιθύρισε. Μὰ κείνη ἢ γαῖδουροκαβαλλαρία...

— Ἐ, τί; διασκεδαστικώτατη...

— Τσακίζει...

— Καλὰ τώρα!... Δὲ μοῦ λές, σὲ παρακαλῶ... Γνωρίζεις ἐσο κανέναν Ἄρη;

Ἄνασηκίωθηκε σ’ αὐτὸ τὸνομα κι’ ἔκαμε λίγο πιδ ζωηρά:

— Ἄρη;... Βέβαια... Τὸν Ἄρη τὸ Μακεσίνη. Γιατί;

— Ποιόν; Τὸ γιὸ τοῦ δικηγόρου;

— Ναί.

— Δὲν τῷξερα πὸς τὸν λένε Ἄρη... Καὶ τί κάνει αὐτός;

— Τίποτα. Ποιήματα.

— Ἄ, εἶναι ποιητῆς;

— Ἔτσι νομίζει. Μὰ γιατί ρωτᾶς;

— Ἔχω τὸ λόγο μου...

Ὁ Νάνης φάνηκε ἀληθινὰ τρομαγμένος. Κι’ ἀφοῦ προσπάθησε λίγες στιγμές, δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθῇ.

— Μὴν ἐζήτησε τὴν Κιάρρα; μὲ ρώτησε.

— Μπᾶ!... Καὶ πὸς σοῦ ἤρθε τέτοια ἰδέα;

— Μὰ γιὰ νὰ ρωτᾶς ἔτσι...

— Και δὲν μπορεῖ νὰ ρωτῶ γιὰ ὀτιδῆποτε ἄλλο; Γιὰ νὰ πᾶῃ ὁ νοῦς σου ἐκεῖ, ἐσο κάτι θὰ ξέρῃς. Πές μου.

— Ὅχι, τίποτα... Μοῦ φαίνεται μόνο πὸς ἡ Κιάρρα τοῦ μπῆκε στὸ μάτι... Ἀπὸ καιρὸ τὸ ἔχω παρατηρήσει... Ἀλήθεια, μὴν τόλμησε...

Ψευτογέλασα κι’ ἀποκρίθηκα:

— Ὅχι, ὄχι, ἡσύχασε. Γιατί ὅμως μεταχειρίσθηκες τέτοια λέξη; Γιατί αὐτὸ θὰ τὸ ἔβρισκες τόλμημα;

— Γιατί εἶν’ ἕνας ἐξώλης και προώλης! φώναξε ὁ Νάνης μὲ θυμὸ.

— Ἄ! ἔκαμα χωρὶς νὰ θέλω.

Αὐτὸ τὸ ἐπιφώνημα μὲ πρόδωσε.

Μ’ ὅλη του τὴν κούραση, ὁ Νάνης τινάχτηκε ὀρθός. Τὰ μάτια του ἔβγαζαν φωτιές.

— Κάτι συμβαίνει! φώναξε. Θέλω νὰ μοῦ πῆς!... Τί ἔκαμα αὐτὸς ὁ παλιάνθρωπος; Τί ἔμαθες;... Μήπως σήμερα στὸ χορδ;...

Μιλώντας ἔτσι, πῆγαινε πίσω-πίσω πρὸς τὴν πόρτα. Περίμενε, θάλεγε, μιὰ μου λέξη, γιὰ νὰ πεταχτῇ ἔξω, νὰ πᾶῃ ἴσια νὰ βρῇ τὸν Ἄρη τὸ Μακεσίνη.

Θύμωσα τότε κι’ ἐγὼ.

— Ἐ, γιὰ νὰ σοῦ πῶ!... Τί φωνάζεις;... Κι’ αν ἔμαθα τίποτα, δὲν εἶναι δική σου δουλειά. Ὅριστ’ ἐκεῖ! πὰ θὰ μὲ προστάξῃ ὁ κύριος νὰ τοῦ πῶ! Κι’ αν δὲ θέλω

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

ἐγὼ νὰ πῶ τίποτα ; . . Σὲ παρακαλῶ νὰ μὴν ἀπαντᾷς παρὰ σ' ὅ,τι σὲ ρωτῶ. Καὶ πρὸ πάντων νὰ μὴν κάνης ἀνόητες ὑποθέσεις.

Ἡ πατρική ἐξουσία μιλοῦσε κι ὁ Νάνης συμμαζεύτηκε λίγο. Μὰ δὲν ἔρριξε καὶ τὰ δπλα. Σιγότερα, μὲ ἔντονα, μοῦ εἶπε :

— Ἐξέρω καλά πὼς τῆς Κιάρας τῆς κάνει κόρτε. Κι' ἀπὸ ἕναν τέτοιο, ὅλα μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ περιμένῃ. Γι' αὐτὸ σὲ παρακάλεσα νὰ μοῦ πῆς.

— Γιὰ νὰ κάνης τί ;

— Γιὰ νὰ πάω νὰ τοῦ σπάσω τὰ μούτρα! Αὐτὸ ἄλλωστε τὸ ἐσχόπευα πρὸ καιροῦ. Ἦδ' ἄμασκαρᾶ ! . .

Εἶναι ἀδύνατο νὰ παραστήσω τί γινόταν στὴν ψυχὴ μου, ὅσο ἐξακολουθοῦσε ἡ συνομιλία μας. Ἀλλὰ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, μὲ ζωηρὴ ἐντύπωση τὰ παραμέρισε ὅλα. Ἦταν ἀπὸ τὴν ἀντρίκια αὐτὴ ἐξέγερση τοῦ Νάνη. Ἔβλεπα τὸ γιό μου νὰ ὀρθώνεται ἀξαφνα μπροστά μου σὰν ἕνας γενναῖος, δυνατὸς βοηθός. Κι' ὁ κίνδυνος ἐκεῖνος ποὺ ἐμάντευα γιὰ τὴν Κιάρα καὶ ποὺ στὴν ἀρχὴ μοῦ φάνηκε μεγάλος, τώρα μοῦ φαινότανε μικρότερος, σχεδὸν ἀσήμαντος.

Ἡ ἰδέα αὐτοῦ τοῦ κινδύνου μοῦ εἶχε παρυσιασθεῖ, ὅταν ἔμαθα ποιὸς ἦταν αὐτὸς ὁ Ἄρης κι' ὅταν ἀκουσα συγχρόνως πὼς ἦταν ἕνας «ἐξώλης καὶ προώλης». Γιὰ τὸν ἡξερα ἐξ ὄψεως τὸ γιό τοῦ Μακεσίνη τοῦ δικηγόρου. Ἦνεν ἔβλεπα στὰ σαλόνια ποὺ σύχναζαν καὶ τὰ παιδιὰ μου. Ἦταν ἕνας νέος ὡς εἴκοσι χρονῶ, — ἴσως καὶ μεγαλύτερος, — μὲ ξυρισμένο μουστάκι, μὲ γαλανὰ μάτια, μὲ κατὰξανθα πλούσια σγουρόμαλλα. Καὶ κάτι παραπάνω ἀπὸ ὁμορφος : εἶχε κεφάλι με γά λ ο υ ἀ ν δ ρ ὄ ς ! Ἐνας νέος λοιπὸν μὲ τέτοιο ἐξωτερικό, ἀλλὰ «ἐξώλης καὶ προώλης», μπορεῖ κανεὶς νὰ κρίνῃ τί κίνδυνος ἀποτελοῦσε γιὰ τὴν Κιάρα, ποὺ πόσο «τοῦ εἶχε μπεῖ στὸ μάτι» ἐγὼ πιά τῷξερα καλά . . .

Ἐσὸς δὲν ἀφησ' ἀκόμα τὸν ἐπιτακτικὸ τόνο :

— Κάθῃσ' ἐκεῖ ! . . Κάθῃσε ! . . Θέλω νὰ σοῦ μιλήσω . . . Ἔλα λοιπὸν . . . Ἠσυχὰ ! . .

Ὁ Νάνης ξανακάθῃσε στὴν πολυθρόνα του, ἀλλ' αὐτὴ τὴ φορά σὰ νὰ ἐπρόκειτο νὰ ξανασηκωθῇ ἀμέσως.

— Ναί, ἐξακολούθησα. Κάτι ἔμαθα κι' ἐγὼ . . Ὅ,τι σοῦ τὸ πῶ τώρα. Ἀλλὰ θὰ μοῦ ὑποσχεθῆς πὼς δὲ θὰ κάνης τίποτα, τὸ παραμικρὸ, ἀν δὲν τὸ ἀκούσω καὶ δὲν τὸ ἐγκρίνω.

— Καλὰ ! ἀποκρίθηκε ὁ Νάνης ἀπλά. Αὐτὸ μοῦ φάνηκε ἀρκετὸ. Καὶ τοῦ διηγήθηκα μὲ λίγα λόγια τὴν ἱστορία.

Ἐγινε ἐξω-φρενῶν. Κι' ἀρχισε νὰ βρίζῃ τὸν Ἄρη μὲ τὰ χειρότερα ἐπιθέτα, ὅσα τοῦλάχιστο μποροῦσε νὰ προφέρῃ μπροστά μου.

— Ἄσ' τ' αὐτὰ τώρα, τοῦ εἶπα, καὶ πές μου γιὰ νὰ ξέρω κι' ἐγὼ. Θετικὰ πράγματα, ὄχι λόγια. Ἦνεν αὐτὸς ὁ νέος ;

— Ἐξώλης καὶ προώλης, σοῦ εἶπα !

— Πάλι τὰ ἴδια ! Μ' αὐτὸ εἶναι βρισιὰ, δὲν εἶναι πληροφορία. Γιὰ τί, ἐπιτέλους, τὸν λές ἔτσι ; Κλέδει ; Γελά τὸν κότμο ; Παίξει χαρτιά ; Μπερμπαντεύει ; Σκότωσε κανέναν ;

— Εἶναι πολὺ χειρότερο ἀπ' ὅλ' αὐτὰ. Μὰ δὲν μπορῶ νὰ σοῦ πῶ. Εἶναι ἄτιμος, νά !

— Ἔλα τώρα, ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ μοῦ πῆς ! Σὰ νάσουνα κανένα μικρὸ παιδί . . . Μὰ ἐγὼ, Νάνη, σὲ θεωρῶ ἄντρα. Καὶ εἰσαι. Στὸν πατέρα σου μπορεῖς νὰ μιλάς ἐλεύθερα, νὰ τὰ λές ὅλα. . . Μὴν ἐγέλασε κανένα κορίτσι ; Μὴν ἔχει ἀγαπητικὲς παντρεμένες ;

— Μακάρι νάταν μόνο αὐτὸ ! ἀποκρίθηκε ὁ Νάνης, κοκκινίζοντας.

Καὶ μὲ μισόλογα, μὲ ὑπαινιγμούς, μοῦ ἔδωσε νὰ καταλάβω τί λογιῆς φήμη εἶχε στὸν κύκλο τους ὁ νέος μὲ τὸ κεφάλι τοῦ μεγάλου ἀνδρός.

Ἐνας ἔκφυλος, ἕνας ἀνήθικος, ἕνας χαμένος, ποὺ ἔγραφε καὶ γελοῖα συμβολικὰ ποιήματα σὰν τὸ ἐρωτικὸ τοῦ γράμματος Κι' ἀν τὸν ἔμπαζαν στὰ τίμια σπίτια καὶ στὰ καλά σαλόνια, ἦταν πρῶτα ἀπὸ τὴν ἀνοχὴ ποὺ δείχνουν σ' αὐτὰ κάποιες κοινωνικὲς τάξεις : δεύτερο, ἀπὸ τ' ὠραῖο ἐξωτερικὸ τοῦ νέου, ποὺ σκέπαζε πολλὰ καὶ τὸν ἔκανε συμπαθητικὸ κ' ἐπιθυμητὸ σὲ πολλούς καὶ τρίτο, ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του, ποὺ ἀν δὲν ἦταν ἀπὸ τίς πρῶτες, περνοῦσε γιὰ διαλεκτὴ. Καὶ τὸ κάτω - κάτω, ὅσα κι' ἀν ψιθύριζαν οἱ συνομήλικοι τοῦ Ἄρη, δὲν εἶχε ξεσπάσει ποτὲ κανένα σκάνδαλο, ἀπὸ κείνα ποὺ θὰ τὸν σιγμάτιζαν ὀλοφάνερα καὶ θὰ τοῦ ἔκλειναν μερικὲς πόρτες.

Ὅσο γιὰ τὸ κεφάλι τοῦ μεγάλου ἀνδρός,

ποὺ ἔκανε πολλὰς νὰ τὸν θεωροῦν μεγαλοφυῆ καὶ νὰ τὸν προφητεύουν ἐνδοξο μέλλον, ἐγὼ, ἀφοῦ ἔμαθα τὰ καλλέαστα κι ἀφοῦ διάβασα ποιήματά του, — ὁ Νάνης μοῦ βρήκε μερικὰ σ' ἕνα λαθρόδιο περιοδικό, — δὲν εἶχ' ἀμφισβητικὴς ἦταν . . . ὀπτικὴ ἀπάτη. Θυμήθηκα μάλιστα πὼς εἶχα γνωρίσει πολλούς στὴ ζωὴ μου μὲ τέτοιες φυσικὲς μάσκες. Στὴν πατρίδα μου, παραδείγματός χάρι, γελοῦσαμε μ' ἕναν καινότερο ἀνθρώπο, κουτὸ κιάρα, ποὺ ὅταν ἀφῆγε γένεια, ἦτα ἀπαράλλαχτος ὁ Βίκτωρ Οὐγγῶ. Καὶ στὸ Λονδίνο ἐγνώρισαν ἕναν Ἑβραῖο τοκογλύφο, ποὺ τὸν ἐφύωναζαν ὅλοι Ντίκενς, γιὰ τὴν καταπληκτικὴ του ὁμοιότητα μὲ τὸ μεγάλο μυθιστοριογράφο. Ὅσο γιὰ τιποτένιους νέους, ἀνέκαλους γιὰ κάθε τί, ποὺ νὰ θυμίζουν τὴν ὁμορφιὰ μεγάλων ποιητῶν καὶ νὰ ποζάρουν γιὰ τέτοια, ἄλλο τίποτα !

Ἀφοῦ ἔμαθα πιά τί μέρος λόγου ἦταν ὁ Ἄρης, ἐξήγησα καὶ τὸν ἀνεξήγητο τρόπο του : δὲν ἦταν βλακεία, ἀλλὰ ἕνα σκέρτσον, τάχα ποιητικὸ, νὰ καρφώσῃ τὸ γράμμα του ἀνάμεσα στὰ λουλούδια τοῦ καπέλλου. Ἐμενε τώρα νὰ μάθω τὸ κυριότερο : ἀν ἔκανε τοῦ κεφαλιῦ τοῦ σὰν ποιητῆς, ἢ ἀν εἶχε καὶ κάποιο δικαίωμα, κάποια ἐνθάρρυνση ἀπὸ μέρος τῆς Κιάρας . . .

Δύσκολο ἦταν ; Καθεμιὰ μποροῦσε νὰ τὸν ἀγαπήσῃ. Καὶ μάλιστα ἡ Κιάρα, ποὺ ἦταν ἀκόμα τόσο ἀπειρη, ὥστε νὰ γελιέται εὐκολα, καὶ τόσο καλλιτεχνικὴ φύση, ὥστε νὰ τὴν τραβᾷ μὲ ὁμορφιὰ σὰν τοῦ ψευτοποιητῆ.

Ὁ Νάνης, θυμωμένος πάντα, μοῦ γύρευε νὰ τοῦ δώσω τὸ γράμμα, γιὰ νὰ τοῦ τὸ ἐπιστρέψῃ, λέγοντάς του καὶ «ὅ,τι ἔπρεπε». Ναί, δὲν ἦταν ἀσχημὴ ἰδέα. Ὁ γιός μου ἦταν πιὸ κατάλληλος ἀπὸ μένα νὰ κρίνῃ αὐτὸν τὸν κύριο νὰ καταλάβῃ πὼς ἔπρεπε ν' ἀφήσῃ τὴν ἀδερφή του Ἠσυχὴ.

Δὲν μποροῦσα ὅμως νὰ τὸ ἀποφασίσω ἀμέσως. Ἐπρεπε ν' ἀνακριθῇ πρῶτα ἡ Κιάρα. Κι' ἐπειδὴ αὐτὸ οὔτε ὁ Νάνης βέβαια μποροῦσε νὰ τὸ κάμῃ, οὔτ' ἐγὼ, — ὅπως νὰ πῆς, δύσκολα ἕνας πατέρας θὰ μιλοῦσε γιὰ τέτοια πράγματα μὲ τὴν ἀνήλικη κόρη του, κι' ἀκόμα πιὸ δύσκολα θὰ μάθαινε ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀλήθεια, — εἶδα τὴν ἀνάγκη νὰ τὰ φανερώσω ὅλα στὴ Λουίζα.

Κι εἶπα τοῦ Νάνη :

— Περίμενε. Αὔριο θὰ σοῦ πῶ.

Ὁμολογῶ πὼς μὲ στενοχωροῦσε πολὺ τὸ διάδημα Φοβώμιου τὸ θυμὸ τῆς γυναίκας μου ἐναντίον τῆς Κιάρας. Μὴ δὲν μοῦ εἶχε πεῖ, πὼς ἀν μάθαινε τίποτα τέτοιο, θὰ τὴν ἔσπαζε στὸ ξύλο ; Καὶ βέβαια ποὺ αὐτὸ δὲν ἦταν ὁ καλύτερος τρόπος, οὔτε γιὰ νὰ μάθουμε τὴν ἀλήθεια, οὔτε γιὰ ν' ἀπομακρύνουμε τὸν κίνδυνος . . .

Μὰ δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ διαφορετικὰ. Ὅ,τι μιλοῦσα τῆς Λουίζας . . .

Ἡ βραδυμάς πέρασε ἡσυχὰ κατὰ τὸ συνηθισμένο. Στὸ τραπέζι ἐκάθησα μόνο μὲ τὰ παιδιὰ, γιὰ τὴν ἡ γυναίκα μου ἔφαγε στὴν κάμαρά της. Τόσο ὁ Νάνης ὅσο κι ἐγὼ, κάναμε στὴν ἐντέλεια τοῦ ἀνέξερα. Κι ἡ Κιάρα μοῦ φάνηκε τόσο ἡσυχὴ, τόσο φαιδρὴ, ὥστε συμπεράνα πὼς οὔτε ἰδέα ἦα εἶχε γιὰ κείνο τὸ γράμμα.

Καθὼς ἦταν κουρασμένα ἀπὸ τὴν ἡμέρα τους, τὰ παιδιὰ ἀνέβηκαν νὰ πλαγιαίσουν σχεδὸν μόλις ἔφαγαν. Καὶ σὲ μισὴ ὥρα, ἀνέβηκα κι ἐγὼ στὴν κάμαρά μας, γιὰ νὰ μιλήσω τῆς Λουίζας.

Ἦνεν βρήκα πολὺ καλοδιάθετη. Ἦταν στὸ γύρισμα τοῦ μικροῦ τῆς κρυολογήματος κι εἶχε ὅλη τὴ χαρὰ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τὴ γλυτώνει φτηνά. Εἶχε φάει μάλιστα μὲ δρεξή, εἶχε πιεῖ κι ἕνα ποτηράκι, καὶ τώρα, ἀνακαθισμένη ἀνάμεσα στὰ μαξιλάρια, διάβαζε μὲ βραδυῆ ἐφημερίδα.

— Δὲ νυστάζεις ; τὴ ρώτησα.

— Ἄ, μπά ! Ὅλο τὸ ἀπόγεμα κοιμώμουν.

— Ὅσο τὸ καλύτερο . . . γιὰ τὴν ἔχουμε κάτι νὰ ποῦμε.

— Σὰν τί ;

— Οὐ, θὰ γελάσης.

Κι ἔτσι εὐθυμὰ, ἀστεῖα, χωρὶς νὰ δίνω τάχα καμμιά σημασία, τῆς διηγήθηκα τὸ κατόρθωμα τοῦ κ. Ἄρη Μακεσίνη, καὶ τῆς εἶδει τὸ γράμμα του.

Περίεργο πρᾶγμα !

Ἡ Λουίζα δὲν ἐθύμωσε καθόλου, μὰ καθόλου. Μόνο στὴν ἀρχὴ, ὅσο νὰκούσῃ τὸ νομα, εἶδει κάποιον ἀνησυχία. Μόλις τᾶκουσε ὅμως, γέλασε κι εἶπε :

— Ἐγὼ τῷξερα ! . .

— Ὅξερεις ; . .

— Βεβαιότατα. Ἡ Κιάρα κάνει κόρτε μ' αὐτόν. Ἄν θές μάλιστα νὰ ξέρῃς, αὐτὴ πρῶτάρχησε.

— Η Κιάρρα ;
— Μάλιστα, ή Κιάρρα. Φαίνεται πως ό γιός του Μακεσίνη την κατέκτησε πριν τό βάλει ό άνθρωπος στο νοσ του.

— Μά σοσ είπε τίποτά ;
— Η Κιάρρα ; "Οχι βέβαια ! Τι νά μου πη ; . . . Υποθέτω μάλιστα πως δέν ειπε άκόμη τίποτα ούτε στον ίδιο. Την έδλεπα όμως έγω στους χορούς πως του φερνόταν. Η προτίμησή της για τον "Αρη ήταν ελοφάνερη. Κι άλλες κυρίες, φίλες μου, τό είχαν προσέξει. Μιά μέρα ή Φιφή μου ειπε : « Έρχε τό νοσ σου ! Η κόρη σου είναι έρωτευμένη ».

— Φοβερό ! . .
— Γιατί φοβερό ; . . Φυσικότατο ! Ο νέος είναι τόσο όμορφος κι ή κόρη σου έχει τόσο γούστο ! . .

— "Ωστε λές αυτό τό γράμμα ; . .
— "Α, είναι τό πρώτο ! Γι' αυτό είμαι βέβαιη. Κι' αν τό έβρισκα ή Κιάρρα, μπορεί νά τοσ τό έστειλε και πίσω.

— Μ' άφοσ λές πως τον αγαπά ; . .
— "Αδιάφορο ! Δέν πιστεύω πως θάταν ικανή νάνοίξη άλληλογραφία μ' ένα νέο. Αυτά τά κάνουν μάλλον τά παιχνιδιάρικα κορίτσια, τά ελαφρά, που δέν αισθάνονται τίποτα. Η Κιάρρα όμως είναι σοβαρή κι αισθαντική.

— Μά γι' αυτό μπορούσε νά μπλέξη. Μου φαίνεται πως ό Θεός έβαλε τό χέρι του νά βρω αυτό τό γράμμα έγω . . .

— Πολύ τραγικά τά λές, καϊμένη Τζώρτζη ! Δέ θάταν πάλι και κανένα δυστύχημα. Τό ξέρεις πως αυτός ό νέος είναι ό,τι πρέπει ; . . Δέν εκλεισε τά είκοσι, και του χρόνου παίρνει τό δίπλωμά του. Μοναχογιός, πλούσιος, από λαμπρή οικογένεια. Μακάρι νάχε αυτή την τύχη ή Κιάρρα μας !

Καταλάβετε δηλαδή ; Της καλάρωσε της μητέρας ό νέος, ενδιαφέρθηκε μόλις ειδη τό ενδιαφέρο της Κιάρρας, ρώτησε, έμαθε καλά κι ήταν τώρα κατσυχαιστημένη. Κανένα φόβο δέν ειχε ή Κιάρρα . . . νά σπαστή στο ξύλο !

— Αυτό, Λουίζα μου, της αποκρίθηκα, νά τό βγάλης από τό νοσ σου. Ο γιός του Μακεσίνη δέν είναι για μάς. Ρώτησε τό Νάνη νά σοσ πη τί φήμη έχει . . .

— Σιγά νά μή ρωτήσω τό Νάνη ! φώναξε γελώντας ή γυναίκα μου. Μά δέν τό ξέ-

ρεις πως βλοι τον ζηλεύουν, γιατί είναι όμορφος και τρελαίνονται γι' αυτόν τά κορίτσια ;

— Μά κι' ό Νάνης ;
— Μπά, κι ό Νάνης τώρα μεγαλοπιάνεται. Πόσες φορές θά βρεθθηκαν αντίζηλοι στα κορτάκια τους ! . . "Επειτα κι' ό Νάνης τάκούει από τους μεγαλύτερους.

— Μά δέν μπορεί νά τον συκοφαντούν σέ τέτοιο βαθμό ! Λένε γι' αυτόν φοβερά . . . Δέν είναι καλής διαγωγής . . .

— Μην άκούς, Τζώρτζη ! . .
— Μά στάσου νά σοσ πω τί λένε . . .
Της ειπα κι ή Λουίζα τώρα θύμωσε :
— Αυτά τά όρραία πράγματα σοσ ειπε ό γιός σου ; . . Μπράβο του, νά τον χαρώ ! . .

Κι' επέμεινε πως ήταν ψευτιές, συκοφαντιές, καν καν των σαλονιών, και πως τό ίδιο λένε, μή βρίσκοντας τίποτ' άλλο, για έλους τους όμορφους νέους, οι άσχημοι που τους ζηλεύουν.

Σ' αυτό τό σημείο σιωπάσαμε λίγες στιγμές. Κι' άξαφνα ρώτησα :

— Για νά σοσ πω, γυναίκα. Μήπως τυχόν σάρέσουν και τά ποιήματά του ;

— "Ωραιότατα ! φώναξε άμέσως ή Λουίζα. Διάβασες ποτέ κανένα ; . . "Α, βλα κι' βλα, μά ό "Αρης είναι ποιητής ! Γι' άκουσε αυτό, παραδείγματος χάρη . . .

Και με μεγάλη μου έκπληξη, με κατάπληξη μπορώ νά πω, άκουσα τη Λουίζα νά μου απαγγέλλη ένα ποίημα, — ό Θεός δηλαδή νά τό κάνη, — από τέσσερα δάκτυρα τετράστιχα !

— Τόμαθες απέξω ; . . "Εσύ ; ! . .

— Σπυδαίο πράμμα ! Μοσ άρεσε, τό διάβασα δυο φορές, τό έμαθα . . . Μά δέν είν' όρραίο ;

— "Οχι, όχι ! Δέ μάρεσει καθόλου . . .

Ούτε τό ποίημα, ούτε ό ποιητής ! Προπάντων ό ποιητής . . . Και σέ παρακαλώ πολύ, Λουίζα, βγάλε από τό νοσ σου, πως μπορεί ποτέ νά γίνη γαμπρός μας αυτός ό νέος.

— "Αν τον διάλεξε όμως ή κόρη μας ;

— Η κόρη μας είναι μόλις δεκαπέντε χρονών. Τά κορίτσια δέν διαλέγουν, δέν ξέρουν νά διαλέξουν . . . άπ' αυτή την ηλικία. Βέβαια, κάποιον που θά διαλέξη ή ίδια θά της δώσουμε. "Αφησε όμως νά γίνη είκοσιδυο, είκοσι, δεκαοχτώ χρονών. "Οχι από τώρα ! . .

— "Ε, μά δέν ειπα κανείς νά τον πάρη από τώρα . . .

— Ούτε ποτέ ! Νά μην έχη καμιά σχέση μαζί του. Και πριν στείλουμε πίσω αυτό τό γράμμα στον κύριο "Αρη, με την παράκληση νά μάς αφήνη ήσυχα τά καπέλλα, θέλω νά ρωτήσης με τρόπο την Κιάρρα . . .

— Για τί πράμμα ; . .
— "Αν έλαβε άλλο . . . αν τοσ έγραψε κι αυτή . . . αν . . .

— "Α, μπά, μπά ! Γι' αυτό έγγυώμικι . . . Τίποτα . . . Μπορείς νά ήσυχάσης πως είναι τό πρώτο. "Εγώ μάλιστα λέω, τό καλύτερο θάταν νά μην κάνουμε καθόλου λόγο στην Κιάρρα.

Ναί, καλύτερα νά μη μάθαινε τίποτα ή Κιάρρα για τό γράμμα. "Αν τόξερε όμως ; "Αν εκείνος της ειχε πει πως θά της τό κάρφωνα στο καπέλλο κι αν, μ' όλη την άταραξία που έδειχνε, ήταν βέβαιη τώρα πως τό γράμμα τό βρήκα και τό πήρα έγω ; Σέ τέτοια περίπτωση, θά περίμενε βέβαια νά τό πω της μητέρας της, κι ή μητέρα της νά τη ρωτήση. Γι' θάλεγε, λοιπόν, τί θά σκεπτόταν, αν δέν της μιλούσε κανένας ; Πως φοβόμαστε ; Πως επιδοκιμάζουμε ; Πως αδιαφορούμε ;

Κανέν' άπ' αυτά δέν έσύμφερε, ούτε σέ μάς ούτε σέ κείνη. Κι άφοσ εξήγησα τη δύσκολη, τη λεπτή θέση μας στη Λουίζα, άναγνώρισε κι αυτή πως έπρεπε νά μιλήση της Κιάρρας.

— Καλά, μου ειπε. Άδριο θά σοσ πω.

Την άλλη μέρα, τζόγωμα, με άρα που έλειπαν και τά δυο παιδιά από τό σπίτι, ή Λουίζα μου ανακοίνωσε τό συμπέρασμα της συνομιλίας της με την κόρη μας.

Ναί, ήταν τό πρώτο γράμμα που έτόλμησε — μεταχειρίσθηκε κι' αυτή τη λέξη του Νάνη — νά της γράψη ό γιός του Μακεσίνη. Της τό έπρότεινε, κι επειδή δέν θέλησε νά τό πάρη, της ειπε : « Καλά λοιπόν, κι έγω θά τό καρφώσω στο καπέλλο σου, ανάμεσα στ' άσπρα

τριαντάφυλλα, τριαντάφυλλο κι αυτό της ψυχής μου ! »

Η Κιάρρα γέλασε, χωρίς νά τό πολυπιστέψη. Γι' αυτό ειχε με άποψία, αλλά όχι και τή βεβαιότητα, πως τό τσάκωσα έγω. Και δέν ήταν καθόλου έρωτευμένη με τον "Αρη ! Της άρεσε τό έξωτερικό του, έβρισκε θέλητρο στη συγκιναστροφή του, θαύμαζε και τά ποιήματά του, βρο τουλάχιστο κι' ή μητέρα της, — μά τίποτα περισσότερο. Δέν τον ειχε ξεχωρίσει από τους άλλους, που την τριγύριζαν στα σαλόνια και της έλεγαν διαφορεόμενα. Ούτε τοσ αποκρίθηκε ποτέ ένθαρρυντικά, ώστε άπορούσε τώρα που βρήκε τό θάρρος νά της γράψη γράμμα και νά της τά βάζη στο καπέλλο ! . .

"Αλλά σοσ για νά τοσ στείλουμε πίσω, και μάλιστα με τό Νάνη, ή Κιάρρα δέν ήταν της ιδέας. Στην τρέλλα θάποκρινόμαστε

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

μέ τὴν προστυχιά. Τὸ καλύτερο ἴσταν, — κατὰ τὴν Κιάρα, — νὰ τὸ σχίζαμε ἢ νὰ τὸ κάψαμε. Δὲν ἤθελε νὰ τὸ διαβάσῃ, οὔτε κἀν νὰ τὸ ἰδῇ. Ἐννοεῖται, πῶς δὲν ἴσταν τοῦκανε λόγο γιὰ γράμμα. Κι' ἂν τὴ ρωτοῦσε, θὰ τοῦ ἔλεγε — θὰ μπορούσε μάλιστα καὶ νὰ ὀρκισθῆ ἀληθινά, — πῶς δὲν τὸ βρήκε. Ἔτσι ἐκείνος θὰ συμπέραινε πῶς τὸ γράμμα ξεκαρφώθηκε κι ἔπεσε, ἢ πῶς τὸ πήρε κανένας ἄλλος, — ποτὲ βέβαια ἐγώ, γιατί δὲν με εἶδε πῶς πήγα νὰ πάρω τὴν Κιάρα, — καὶ θὰ ἠσυχάζε, καὶ θὰ τελείωνε.

— Θαυμάσια! φώναξα κατενθουσιασμένος. Ἄν ἦταν ἐκεῖ ἡ Κιάρα μου, θὰ τὴ φώναζα νὰ τὴ φιλήσω. Νά, φρόνηση μὰ φορά, νὰ τὰ κτ! Μὰς ἔβαλε κάτω ἔλους, καὶ προπάντων ἐκεῖνο τὸν κουτο-Νάνη, πού ἤθελε νὰ κάμῃ φασαρίες με τὸ τίποτα. Τὴ στιγμή πού ἡ Κιάρα δὲν εἶχε ξεχωρίσει ἀπ' τοὺς ἄλλους τὸν Ἄρη, — κι ἀφοῦ τῶλεγε στὴ μητέρα της, ἦταν ἀλήθεια, — τὸ μόνο πού ἔπρεπε νὰ κάμῃ, τὸ ἀπλούστερο, τὸ σωστότερο, ἦταν νὰ σχίσω τὸ γράμμα καὶ νὰ ἠσυχάσω.

Μπράβο, Κιάρα μου!
— Μὰ δὲ σοῦ τάλεγα; Δὲ σοῦ τάλεγα; Ὁριάζεστε ἡ Λουίζα. Ἐγὼ τὴν ξέρω τὴν κόρη μου καλά...

Σύμφωνη, ἐννοεῖται κι αὐτὴ, νὰ μὴ στείλωμε τὸ γράμμα πίσω. Μόνο πού δὲν ἤθελε καὶ νὰ τὸ σχίσουμε.

— Κρύψε το, καλύτερα, μοῦ εἶπε, σὲ κανένα σουρτάρι. Ἔτσι, νὰ τὸ ἔχουμε γι' ἀνάμνηση τῆς πρώτης... ἐρωτικῆς περιπέτειας τῆς κόρης μας...

Κι' ἡ κατεργάρα γέλασε. Τῆς ἄρεσε τὸ γράμμα σὰν τὰ παιήματα, τὸ λυπόταν, καὶ γι' αὐτό... Ἀλλὰ δὲν τῆς χάλασα τὸ χιτῆρι. Κι' ἀντὶ νὰ σχίσω τὸ στρυφνογραμμένο ἐκεῖνο αἰνίγμα, τὸ ἀποθησαύρισα σ' ἕνα κουτάκι, ὅπου φύλαγα, ἀπὸ παιδί, μερικὰ ἐρωτικά γράμματα σταλμένα σ' ἐμέ. Ἦ ὥραια συντροφιά!...

Πρῶτος γύρισε ἀπέξω ὁ Νάνης.
— Λοιπὸν; με ρώτησε. Ἦ θὰ κάμουμε;
— Τίποτ' ἀπολύτως!
— Πῶς;... Γιατί;...
— Γιατί δὲν εἶναι καὶ τίποτ' ἀπολύτως. Ἡ μαμμά σου ρώτησε τὴν Κιάρα. Δὲν ἔχει οὔτε ἰδέα!

— Ἔτσι εἶπε;

— Ἔτσι.

— Καὶ τὴν πιστεύετε;

Ἐθόμωσα.

— Ἄ, Νάνη!... Τέτοια ἰδέα ἔχεις ἐσὺ γιὰ τὴν ἀδερφή σου;... Δὲ μὰς τὸ εἶπε. Ἐμεῖς τὸ συμπεραίνουμε ἀπὸ τὰ λόγια τῆς κι' ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς. Κι' εἴμαστε βέβαιοι, ὑπερβέβαιοι, πῶς δὲ σκοτίζεται οὔτε τόσο δὲ γι' αὐτὸ τὸ γελοῖο. Πρὸς τί λοιπὸν;

— Καὶ θὰ τὸν ἀφήσουμε ἔτσι;

— Ἔτσι, ἔτσι.

— Καὶ τὸ γράμμα;...

Ἐξήγησα στὸ γιό μου γιὰ τί δὲν ἦταν καμμιά ἀνάγκη νὰ τοῦ τὸ ἐπιστρέψουμε. Ἀλλὰ δὲν ἐπέσθηκε καθόλου. Κι' ἐξακολούθησε νὰ μουρμουρίζῃ καὶ νὰ φοβερίζῃ, ὡσὸ του ἀναγκάσθηκα πάλι νὰ τοῦ ἐμφανίσω τὴν πατρικὴ ἐξουσία.

Ἰστέρα γύρισε κι ἡ Κιάρα.

Δὲν θὰ τῆς ἔλεγα βέβαια τίποτα. Δὲν μπορεῖς ἔμω νὰ μὴν τῆς δείξω τὴν εὐχαριστήσή μου με κάποιον τρυφερόλογον καὶ χάδι. Καὶ μόνο τὴν εὐχαριστήσή μου; Καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη πού τῆς εἶχα, καὶ τὴν ἐκτίμησή, καὶ τὴν ἀγάπη πού ζωήρεψε, ἴσταν, μέσα μου, ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ τὸ περιστατικό.

Μὰ στιγμή, παίζοντας, τὴν κάθισα καὶ στὰ γόνατά μου, πού εἶχα νὰ τὸ κάμω καιρό.

Προσποιήθηκε ἀπορία:

— Μὰ τί ἔπαθες ἀπόψε, μπαμπά;... Ἄσε με!... Εἶμαι τώρα μεγάλη!...

Ἦστὸσο καθόταν, κατευχαριστημένη, χωρίς νὰ τὴ νοιάζῃ ἂν μοῦ λύγιζε τὰ γόνατα με τὸ βάρος τῆς.

— Ἐμένα θὰ μοῦ πῆς; τῆς ἀποκρίθηκα.

Ἐγινε κατακόκκινη κι ἔβαλε τὰ γέλια, χωρίς νὰ θέλῃ.

Ἐνῶ τὴν κρατοῦσα ἔτσι, τὰ μάτια μου ἔπεσαν στὸ Νάνη. Μὰς κοίταζε ἀπὸ τὴ θέση του με βλέμμα εἰρωνείας, σχεδὸν μομφῆς. Καὶ μοῦ ἔκαμε τέτοια ἐντύπωση, — ντροπὴ μωρὸν νὰ πῶ, — ὥστε ἀμέσως σήκωσα τὴν Κιάρα ἀπὸ πάνον μου με τὴν πρόφραση:

— Ἄ, μ' ἀλήθεια εἶσαι βαρειά!... Σήκω καὶ με τσάκισες!

— Ποιὸς φταίει; ἔκαμε ἡ Κιάρα γελώντας.

— Ὅχι βέβαια ἐγώ! ἀποκρίθηκα ἀπὸ τὴ θέση του ὁ Νάνης.

(Ἀκολουθεῖ)

Τὸ δεμαπενθήριον

Ο ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Μὰς γράφουν δεξιά κι' ἀριστερά, ὅτι ὁ δάγκειος δὲν ἀφήσε πολλοὺς νὰ ἐργασθοῦν αὐτὸ τὸ καλοκαίρι, καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ παραταθῆ ἡ προθεσμία τοῦ Θεατρικοῦ μας Διαγωνισμοῦ, ἡ ὁποία λήγει τὴν 31 Δεκεμβρίου. Δὲν θὰ εἴχαμεν καμμίαν δυσκολίαν, ἐάν δὲν ἐσυλλογιζόμεθα, ὅτι ἡ παράτασις τῆς προθεσμίας θὰ ἐσυντόμιε τὸν χρόνον τῆς κρίσεως, καὶ τάποτελέσματα δὲν θὰ ἦτο ἴσως δυνατὸν νὰ ἐκδοθοῦν περὶ τὸ Πάσχα, ὥστε νὰ προετοιμασθῆ ἐγκαίρως ἡ ἀναβίθαισις τοῦ ἔργου ἢ τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐβραβεύοντο. Ὅπως δὴποτε, ἂν ἴδωμεν ἀργότερα τὴν ἀνάγκην, θὰ παρατείνωμεν τὴν προθεσμίαν ἐπὶ ἕνα μῆνα ἀκόμη.

Πρὸς τὸ παρόν, δὲν τὴν βλέπομεν. Διότι, σχετικῶς, δὲν εἶναι ὀλίγα τὰ χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα ὑπεβλήθησαν μέχρι σήμερον (6 Νοεμβρίου). Ἰδοὺ οἱ τίτλοι τῶν κατὰ σειράν λήψεως: «Γιὰ τὸ φωμί» (τρίπρακτον δράμα) — «Ἡ θυσία τοῦ νεκροῦ» (τετράπρακτον) — «Ρόδινα Καλοκαίρια» (τρίπρακτον) — «Κι' ὁ κόσμος δὲν τόμαθε» (τρίπρακτον) — «Τὰ προσωπεῖα ἀλλάζουν» (τρίπρακτον) — «Ὅριστικὴ διάλυσις» (τρίπρακτον κωμωδία).

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

«Περὶ γενικῆς καὶ εἰδικῆς μορφώσεως»

Ὁμολογῶ ὅτι ἦταν ἀδύνατον νὰ φαντασθῶ πῶς τὸ ἄρθρον μου περὶ «Γενικῆς μορφώσεως» θὰ προκαλοῦσε τὴς ἀντιρρήσεις τοῦ καλοῦ φίλου κ. Μιχ. Δ. Στασινοπούλου. Ὅχι γιατί εἶχα τὴν ἰδέαν ὅτι, με ὅσα ἔγραψα, ἔξαντοῦσα τὸ θέμα, ἢ ὅτι ἐκεῖνα πού ἔγραψα ἦταν τόσο σωστά, ὥστε δὲν μπορούσαν νὰ ἀμφισβητηθοῦν καὶ νὰ συζητηθοῦν. Κάθε ἄλλο. Τὰ θέματα τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἶναι προωρισμένα νὰ προκαλοῦν πάντα ἀτελείωτες συζητήσεις. Ἀλλὰ οἱ ἀντιρ-

ρήσεις τοῦ κ. Στασινοπούλου, μολονότι ὀρθεῖς, οἱ περισσότερες, ὡς σκέψεις περὶ «εἰδικῆς μορφώσεως», μὴ φαίνεται ὅτι δὲν ἀναφέρονται στὸ ἄρθρον μου, ἢ τουλάχιστον στὴν ἀκριβῆ ἐννοίαν τῶν σκέψεων πού διευτύπωσα περὶ γενικῆς μορφώσεως.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα, οἱ «εἰδικοί», τὴν ἀπολογία τῶν ὁποίων κάνει ὁ κ. Στασινόπουλος, δὲν ἔχουν καμμιά σχέση με τοὺς «εἰδικούς» τοῦ ἄρθρου μου. Οἱ «εἰδικοί» τοῦ κ. Στασινοπούλου εἶναι σοφοὶ ἐπιστήμονες, πού δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχουν τὴς γενικώτατες ἐκείνες γνώσεις, γιὰ τὴς ὁποῖες ἔγραψα. Ἡ ἀνώτερη ἐπιστημονικὴ κατάρτισή τους, χωρίς ἴσως νὰ τὸ θέλουν, θὰ τοὺς ἔδωκε κάποτε τὰ στοιχεῖα τῆς γενικῆς μορφώσεως. Ἢ. γ. θὰ τοὺς ἔμαθε τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς ἱστορίας τῶν μεγάλων ἐθνῶν. Ἐνῶ οἱ δικοὶ μου «εἰδικοί» εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἐπιστημόνων μας πού δὲν ἀπέκτησαν ποτὲ γενικὴ μόρφωση, γιατί μορφώθηκαν πὲ σχολεῖα με προγράμματα «διδασκείας ὑλῆς», ἀπὸ τὰ ὁποῖα λείπει κάθε σύστημα καὶ προπάντων κάθε σκοπιμότης.

Βλέπετε, λοιπὸν, ὅτι καμμιά σχέση δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν τὰ δύο αὐτὰ εἶδη τῶν «εἰδικῶν». Ἡ, καλύτερα, οἱ «εἰδικοί» αὐτοὶ διαφέρουν μετὰξὺ τους ὅσο ἕνας σοφὸς ἀπὸ ἕναν ἀγοράμιον. Γιατί εἶναι ἀγοράμιον ὁ «εἰδικός», πού δὲν ξέρει πότε ἡ Ἑλλάς ἐγίνε βασιλείον, ἢ πότε ἀπέκτησε σύνταγμα. Καὶ σὰς βεβαίον, ὅτι ἀπὸ τοὺς εἰδικούς μας, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δηλαδὴ πού ἐσπούδασαν ἕναν κλάδον ἐπιστήμης ἢ τέχνης γιὰ νὰ τὸν κάμουν ἀργότερα ἐπάγγελμα, τὰ ἐννεα δέκατα ἀγνοοῦν τὰ στοιχειώδη αὐτά, καὶ στοιχειωδέστερα ἀκόμη πράγματα.

Ἐπειτα, μολονότι τὸ ἄρθρον μου ἐκείνον, γινόνταν πολὺς λόγος γιὰ τοὺς «εἰδικούς», δὲν εἶχα σκοπὸν παρὰ νὰ «κατεργασθῶ» τοὺς μορφωμένους, ὅσους θεωροῦνται στὸν τόπον μας καὶ λέγονται τέτοιοι. Ἐκείνους δηλ. πού ἔχουν πάρει ἕνα δίπλωμα, ὅπως ἔγραψα, ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον ἢ ἀπὸ μιὰ Ἀνώτερη Σχολή. Καὶ ἀκριβῶς τὸ ἄρθρον μου ἀρχίζει με μιὰ προσπάθεια καθορισμοῦ τοῦ μορφωμένου ἀνθρώπου.

Οὔτε ἰδέαν, λοιπὸν, γιὰ τοὺς σοφοὺς «εἰδικούς» καὶ τὴν «εἰδικὴν ἐργασίαν» πού, ὅπως παρατηρεῖ πολὺ σαφῶς ὁ κ. Στασινόπουλος, εἶναι κατεσκευασμένη παραγωγικὴ καὶ χρήσιμη. Καί, πολὺ περισσότερο, καμμιά διάθεση γιὰ ἐκστρατεῖαν ὑπὲρ τῆς γενικῆς μορφώσεως, ὅπως τὴν ἐννοεῖ ὁ φίλος συζητητής, τῆς προχειρολογίας δηλαδὴ καὶ τῆς ἡμιμάθειας.

Ἀλλ' ἐκεῖνον πού μοῦ ἔκαμε ἐντύπωση, εἶναι ὅτι ὁ κ. Στασινόπουλος παρεξήγησε τὸ ἄρθρον

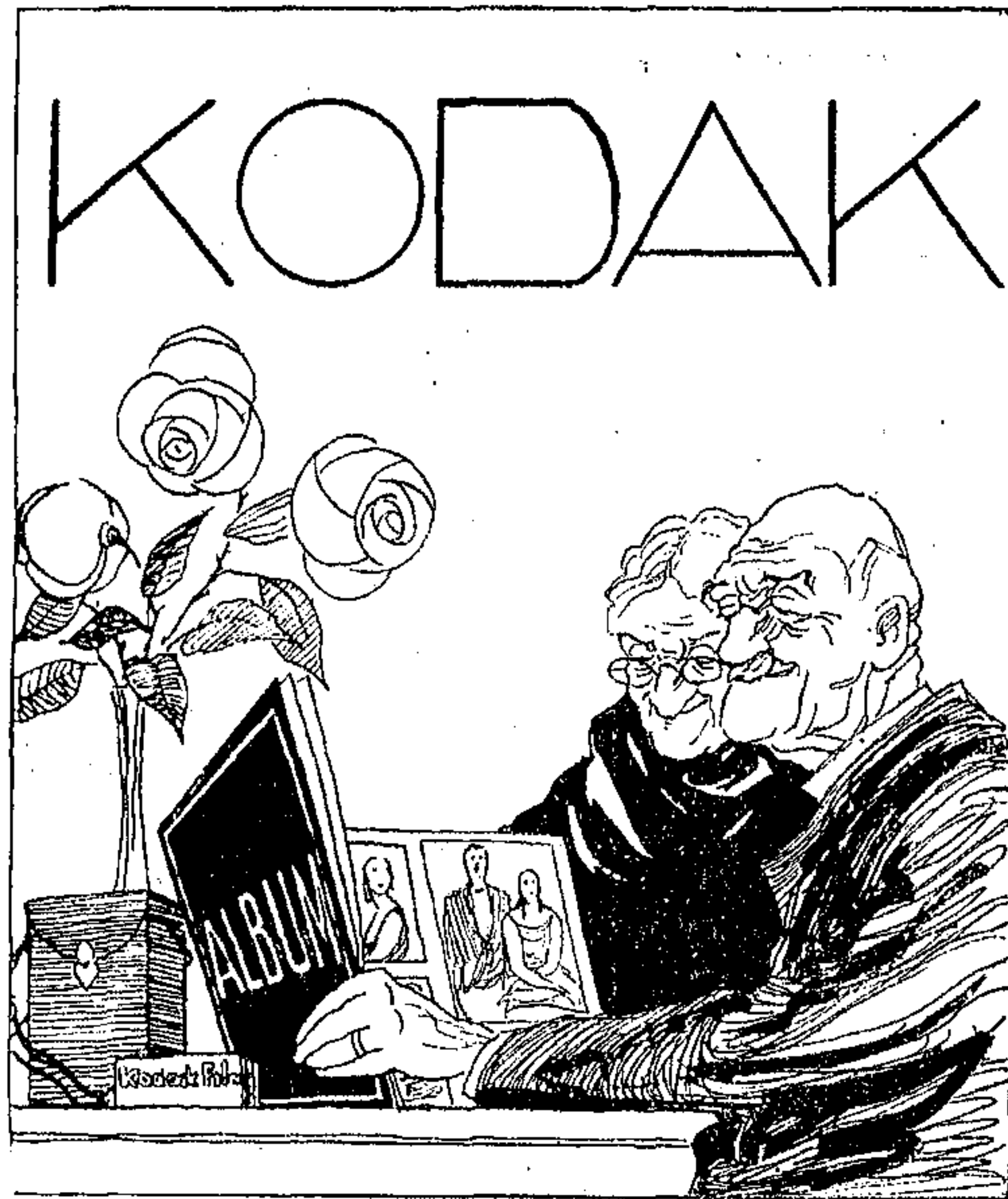

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

6 Νοεμβρίου

2. Βισάνθη, Σιζάγον. Παρεδόθησαν τὰ τεύχη τῆς «Σύγχρονης Σκέψης» κατὰ τὰς διαυθύνσεις των. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰ καλὰ λόγια. Ἀλλὰ εἰς ἔκτενές γράμμα, πού ἐστειλάμεν πρό μηνῶν εἰς τὸν κ. Βάσσαν, δὲν ἐλάβαμεν ἀπάντησιν. Μήπως δὲν τὸ ἔλαβε; — δ. Π. Μ. Καλόβια Μολάων. Εὐχαριστοῦμεν πολὺ. Ἐπειδὴ αἱ συνδρομαὶ εἰς τὴν «Νέαν Ἐστίαν» ἀρχίζουν μετὰ τὴν ἐξαμηνίαν, δηλαδή ἢ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου, ἢ ἀπὸ 1ης Ἰουλίου, κ' ἐπειδὴ εἴχατε ἀγοράσει μέχρι τοῦ 30 τεύχους, σὰς ἐστείλαμεν ἀπὸ τοῦ 40 καὶ θὰ ἐξακολουθήσωμεν νὰ σὰς στέλλομεν μέχρι τοῦ 48 τῆς 1ῆς Δεκεμβρίου. Τότε θὰ μένουσιν εἰς ἀπώσεσιν σας δρ. 21, καὶ ἂν θέλετε, κατέλλετε τὸ ὑπόλοιπον, διὰ νὰ ἐγγραφῆτε κανονικῶς ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου. — δ. Κ. Σ. Κ. Ἰσμίαν. Ἐπιτέλους ἡ ἐπιταγὴ ἐλήφθη καὶ ἐνεγράφητε. Οὐ ἐλάβατε βέβαια τὰ σταλέντα τεύχη ἀπὸ 1ης Ἰουλίου. κ. Β. Π. Κουζουάραν, Πύλου. Κακῶς σὰς ἐγράψαμεν ὅτι θὰ σὰς ἐστέλλετο μίᾳ ἀπόδειξις. Σὰς ἐστάλησαν δύο, ἀκριβῶς ὅσαι σὰς ἐχρειαζοντο. — κ. Γ. Ε. Ἐνταῦθα. Ἡ γνώμη μας εἶναι ὅτι καλύτερα νὰ μεταγράφωνται τὰ ὀνόματα ὅπως προφέρονται ἐβραϊκῶς κ' ὄχι ὅπως τὰ ἐξελλήγησαν οἱ Ὁ'. Ἀλλωστε εἰς λογοτεχνικά ἔργα αὐτὸ συνειθίζεται: Γιοχανάν ἀντὶ Ἰωάννης, Γεζού ἀντὶ Ἰησοῦς κτλ. Μόνον, ἴσως, θὰ ἐχρειαζέτο κάπου-κάπου καμμία ὑποσημείωσις. — κ. Ν. Π. Πειραιᾶ. Αἱ φωτογραφίαι σας δὲν εἶναι κατ'ἀλληλοὶ διὰ νὰ φωτοτυπιογραφηθοῦν. — Φίλον Ποιητῆν, Ἐνταῦθα. Ἀναγνωρίζομεν τὸ δικαίωμα σας καὶ θὰ σὰς ἱκανοποιήσωμεν πολὺ προσεχῶς. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ σημερινὸν ποίημα, πρὸ πολλοῦ στεινωθῆναι, δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ κατασταθῇ εἰς τὴν σελίδα, τὸ ἀφήσαμεν. Μόνον πού ἐσβύσαμεν τὸνομά σας κ' ἐβίβαμεν ἀστερίσκους. — Ὁ φιλότεχνος κ. Ν. Ρηγίδης, ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, μὰς προτείνει τὴν ἐκδοσὴν «εἰκονογραφημένων, ἐγχρωμῶν, (ἐπιστημονικῶς καλλιτεχνικῶν, ὄχι ἐκτροματῶν) δελταρίων», πρὸς ἐκλαίκευσιν καὶ διαφήμισιν τῶν καλλιτέρων ἔργων Ἑλλήνων ζωγράφων». Ἀναγνωρίζομεν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀφιέλειαν μὲς τοιαύτης ἐλληνικῆς καλλιτεχνικῆς σειρᾶς, ἀλλὰ δὲν εἴμεθα ἀρμόδιοι νὰ τὴν ἐκδώσωμεν. Καὶ ἀνακοινοῦμεν τὴν ἰδέαν τοῦ κ. Ρηγίδη, μήπως πέσῃ στὰ μάτια κανενὸς ἀρμόδιωτέρου. — κ. Γ. Χ. Ἐνταῦθα. Βεβαιώθητε ὅτι δὲν ἐπάθατε κανένα δυστύχημα. Ἀλλωστε εἶναι πολὺ εὐκόλη ἢ ἐπανόρθωσις... — κ. Σ. Κ. Ἐνταῦθα. Κάτι τέτοιο συνέβη: μὰς ἐγεννήθη ἀμφισβόλια ὅταν τὰ ξαναδιαβάσαμεν, διὰ νὰ στείλωμεν κάποιον στὸ τυπογραφεῖον. Καί, ὅπως κάμνομεν εἰς τοιαύτην περίστασιν, τὰ ἐδώσαμεν εἰς δύο συνεργάτας μας, τῶν ὁποίων περιεμένομεν τὴν γνώμην. — κ. Ψ. Ἐνταῦθα. Ὅχι, ἐὰν δὲν εἶναι συνδρομητῆς, δὲν εἴμπορεῖ νὰ ὑποβάλλῃ ἔργον. Ἐὰν κρίτρα ἐτέθησαν διὰ τὸ δεύτερον, τὸ τρίτον καὶ καθεξῆς ἔργον ἐνὸς συνδρομητοῦ, ὁ ὅποιος μόνον ἓνα ἔχει δικαίωμα,

νὰ στείλῃ δωρεάν, εἴτε ἐξαμηνος εἶναι, εἴτε ἐτήσιος, εἴτε διετής. Ἐὰν εἰς ἓνα φράζελλον, ὁ ὅποιος θάνοιθῇ μετὰ τὴν κρίσιν, δὲν ὑπάρχῃ ἀπόδειξις συνδρομητοῦ, τὸ ἔργον ἀπλοῦσταται ἢ ἀποκλεισθῇ τοῦ Διαγωνισμοῦ. Ὡστε δὲν πιστεύομεν νὰ συμφέρῃ κανένα... νὰ μὰς γελᾶσῃ! — κ. Κ. Σ. Π. Ρόδον. Σὰς ἐστείλαμεν τὸ 1ον τοῦ 1928 (αὐτὸ δὲν ἠθέλατε;) καὶ Πίνακα Περιεχομένου τοῦ 1' Τόμου. — κ. Δ. Κ. Τ. Κοζάνην. Εὐτυχῶς δὲν τὸ εἴχαμεν στείλει εἰς τὸ τυπογραφεῖον. Περιεμένομεν τὸ ἄλλο. — κ. Ζ. Κ. Κέρκυραν. Ὁ Γεώργιος Ν. Ροῦλὸς κατήγετο ἀπὸ τὴν Στερνίτσαν τῆς Γορτυνίας κ' ἐγεννήθη εἰς τὸν Πειραιᾶ. Δεκατεσσάρων ἐτῶν ἐνεγράφη εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐδῶ σπουδῶν του, ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν ὅπου ἐμαθήτευσεν ὑπὸ τὸν Γκύβην, καὶ κατόπιν εἰς Γαλλίαν, ὑπὸ τοὺς Κονατάν, Λορσάν καὶ Λερέβρ. Ἐπανελθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας, διωρίσθη καθηγητῆς εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, ὅπου ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του. — κυρίαν Ἄνναν Μ. Καβάλλαν. «Ὁ Γιὸς μου κ' ἡ Κόρη μου», θὰ περάσῃ καὶ εἰς τὸν τόμον τοῦ 1929. Ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου ὁ ἀρχίσωμεν καὶ ἄλλο ἔκτενές ἔργον, ἐπιστημονικὸν καὶ καλλιτεχνικόν, μετὰ θαυμασίας εἰκόνας. Περὶ αὐτοῦ θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὸ ἐρχόμενον. — κ. Ν. Δ. Παπ., Τρίκαλα. Δὲν ὑπάρχει πλέον λόγος ν' ἀλληλογραφῶμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν στήλην. Ἡ συνεργασία σας ἐκρίθη πλέον ὡς σύνολον, ἐτελείωσα. Καὶ θὰ δημοσιεύεται μετὰ τὴν σειρὰν τῆς. — κ. Ι. Μ. Τερεζ., Ἐνταῦθα. Καὶ τὰ δύο προηγούμενα δὲν ἔχουν ἀπορριφθῆ, ἀλλὰ περιμένουν. Καὶ τὰ σημερινὰ τὰ κρατοῦμεν. Θυμίζομεν κάπως Σαμαῖν... Ὅσα ἦσαν δὲ πάντως ὀρειότερα, ἂν ὁ τόνος των ἦτο περισσότερο ζωηρὸς καὶ παλμώδης. — κ. Βασ. Ἀραπ. Ὁραιότατος ὁ χειρισμὸς τοῦ βήματος. Ἀλλὰ θέλει ἀκόμη δούλεμα πολὺ. Καὶ ἐν πρώτοις λεκτικὴν ὁμοιομορφίαν, προσηρμοσμένην εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, πού εἶναι πλέον ἢ ἀπόλυτος διὰ τὴν ποίησιν. Ἐπανέλθετε λοιπὸν εἰς τὴν «Γιαγιά καὶ ἔγγονήν». — δ. Νεφ. Πορφ. Σὰς συγχαίρομεν διὰ τὸ «γνώθι σαυτὸν» πού θέλετε νὰ ἔχετε, καθὼς καὶ δι' ὅλο τὸ γράμμα σας. Εἶναι ἀκόμη πῶς ἄξιον συγχαρητηρίων, ἂν σκεφθῆ κανεὶς ὅτι τὸ τοπικόν σας περιβάλλον δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐμπνέουν... Ὅσον διὰ τὸ «καλλιτεχνικὸν αἶσθημα», αὐτὸ συχνὰ ἀναπληροῦται ἀπὸ τὸ πηγαιὸν τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν πρωτοτυπίαν... Δημοσιεύματα καὶ τὰ τρία. — κ. Μητ. Μπαγ., Κοματινῆν. Ὁ «Κάποιος σκοπὸς» καὶ ἡ β' ἀπὸ τῆς «Σταλαγματιᾶς» θὰ δημοσιευθοῦν. Εἶναι ἄλλωστε ὅσαν συνέχει. Τὰ ἠύραμεν ὀρειότατα καὶ τὰ δύο καὶ ἐμπνευσμένα πραγματικῶς. — δ. Ἀντ. Ριάλτ., Ἐνταῦθα. Νὰ ἐπανέλθετε εἰς τὸ β' καὶ εἰς τὸ τελευταῖον ἀπὸ τὰ στιχογραφήματά σας. Ὅσα γίνουσι πολὺ καλά. Ὅσο διὰ τὸν ἐλεύθερον στίχον σας, ξεύρετε τί ἔλεγε ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους του εἰσηγητᾶς καὶ θιασώτας; Ἄν πρέπει νὰ εἶναι «savantement ordonné»... Ἐδῶ εἰς τὸν τόπον μας, ὁ ἐλεύθερος στίχος παρεξηγήθη ὡς ἀπλοῦς πεζὸς λόγος, μοιρασμένος κατὰ

— Τὶ ὠραία ἀνάμνηση

πού μὰς χάρισε

τὸ ΚΟΔΑΚ μας !..

τόχην εἰς ἀντισυζελείας καὶ ἀνθυπύστατες με-
τρικῆς. — κ. *Ἀντ. Καμπ.* Πειραιῶν. Πιπτοῦσθε
νὰ εἶναι ὄφραιοτερον τὸ α' τετραστιχον. Καὶ
παρέσπερον εἰς τὴν β' καὶ γ' σειρῶν. Ὅπωςδὴ-
ποτε, εἶναι δημοσιεύσιμον. — κ. *Γιάν. Κερκ.*,
ἐνταῦθα. Ὁ τίτλος ἐκτακτος, εὐρημα ἀληθι-
νόν. Ἀλλὰ τὸ ποίημα δὲν ἀνταποκρίνεται κα-
θόλου εἰς αὐτόν. Τὸ β' τετραστιχον μάλιστα
εἶναι μία ἀπλή κοινοτοπία. Στείλετέ μας ἀπὸ
τὰ πῶ καλύτερά σας. — κ. *Κ. Γ. Καλαντ.*, Ἀλ-
μυρόν. Ἡ συγκρίσις εἶναι ἄρθονη καὶ εἰλι-
κρινή; ἀλλὰ λείπει τὸ καλλιτεχνικὸ στοιχεῖον
ποῦ πρέπει νὰ ἔχη ἓνα ἔργον τέχνης, διὰ νὰ
διαστέλλεται ἀπὸ τὴν συνήθη ἐκφρασιν τῆς
καθημερινῆς ζωῆς. Κάθε θρῆνος δὲν εἶναι
ποίησις. Ὡς τόσο ἀπὸ τὸ τελευταῖον, ἂν τὸ
ξαναδουλέψετε, μπορεῖ νὰ βγῆ κατὰ καλόν. —
κ. *Παν. Γολετ.*, Πάτρας. Περίεργη διδακτικὴ
ποίησις. Ἡ μήκος εἶναι σάτυρα; . . . Ἡ αὐτοῦ ἀ-
συμφίβιστος πρὸς τὴν ἴλην τῆς «Πρωτοπου-
ρείας». — κ. *Ν. Πάππιδ.*, ἐνταῦθα. Κρῆμα
ποῦ ὁ χώρος αὐτὸς δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἴμεθα
ἐκτενεῖς. Μ' ἐνδιαφέρον ἐδιαβάσαμεν τὸ ἀπο-
καλυπτικὸν γράμμα σας. Ἀλλὰ τί σὰς συμ-
βαίνει τὸ ἐξαιρετικόν; Οἱ διανοούμενοι ἄνθρω-
ποι εἶναι μία ἐξαιρέσις τοῦ κοινοῦ κανόνος,
καὶ, ὡς τοιαύτη, ἡ ἰδιότης σας εἶναι πολὺ . . . κα-
νονική. Ἀκριβῶς εἰς τὴν ἡλικίαν σας ἐκδη-
λοῦνται αἱ κλίσεις καθὼς καὶ αἱ ἀποκρίσεις.
Τὰ πράγματα λοιπὸν ἔχουν καλῶς. — κ. *Χ. Ψ.*
ἐνταῦθα. «Δὲν ἐννοήσατε γοῦ ἀπὸ τὴν ἀπάν-
τησιν; Καὶ ἐν ταῦτοις ἦτο πολὺ σαφὴς εἰς τὴν
λακωνικότητά της, καὶ δίχως εἰρωνείαν. Ἐνο-
μίσαμεν δηλαδὴ ὅτι ἐβαλθῆκατε προκαταβολι-
κῶς νὰ δεσμεύσετε τὴν ἐμπνευσίν σας εἰς «σει-
ρῶν» ποιήσεων τῆς Παλιᾶς Ἀθήνας καὶ σὰς
ἐσυμβουλευσαμεν νὰ πορευθῆτε ν' ἀντιλαμβάνε-
σθε ἔτσι τὰ πράγματα. . . Ἡ σημερινὴ ἐπι-
στολή σας ἐλήφθη κάπως ἀργά. Καὶ μὲ αὐτὴν
ἀποροῦμεν ἡμεῖς: ἐντὸς ἢ ἐκτὸς Πρωτοπουρείας;
Ὅπωςδὴποτε, στείλατέ μας καὶ πάλιν τὰ μέχρι
τοῦδε σταλιμένα ποιήματά σας, καὶ θ' ἀναθεω-
ρήσωμεν τὴν ἀπόφασίν μας. Διότι δὲν τὰ ἔχο-
μεν πλέον. Ἡ «Μπαλάντα» ἀδύνατον ἐκτὸς

«Πρωτοπουρείας». — κ. *Γ. Α. Κ.* Πιστεύομεν ὅτι
ἕως τῶρα ἡ «Ν. Ἐστία» παρουσίασε πολλοὺς «ἄ-
νευ ὀνόματος», μὲ ὅλην τὴν παρησίαν καὶ ἄνευ
ἐπιφυλάξεων. Ὅσο διὰ τὸν τύπον τῆς «Θεο-
Ραλλιάς» τί νὰ σῆς εἰποῦμεν; δὲν εἶναι ἄρτιος
ἐντελῶς. Πρέπει νὰ λέγει κατὰ περισσώτερον
τὸ «σκιτσάκι» σας. Ὑπάρχει ἰκανὴ παρατήρησις
καὶ δόκιμον γράφημον. Ἀλλὰ χρειάζεται νὰ ρί-
ψετε κ' ἓνα χροῖμα οἴκτου ἐπάνω εἰς ὅλα αὐ-
τά, διὰ νὰ ἐξυλιώσῃ, ὡς εἶδος «κάθαρσις»,
τὴν ἀθόρυβον τραγικότητα τοῦ θέματος. — κ.
Κωνσ. Τ. Ἄ, ὄχι ἀκόμη, εἶναι πολὺ νωρίς. . .
Πρέπει νὰ διαβάσετε. Ἐννοοῦμεν, πρέπει νὰ ἐ-
ξοικειωθῆτε κάπως μὲ τοὺς στοιχειώδεις πι-
χουρικτοὺς νόμους. Καὶ ἓνα βιβλίον εἶναι
ἀρκετόν. «Φοβοῦ τὸν ἄνθρωπον τοῦ ἐνός
βιβλίου» λέγει μία ξένη παροιμία. . . Τό-
τε καὶ τὸ «Σὰν βλέπω τὸ σχολεῖο» θὰ γίνῃ
δημοσιεύσιμον: διότι φαίνεται ὅτι ἔχετε νὰ πῆτε
κάτι. — κ. *Χαρ. Ἀλεξ.* Κρατοῦμεν τὰ «Πάθη».
Διὰ τὰ «Χαϊκάϊ», σῆς παραπέμπομεν εἰς τὴν
Ἀλληλογραφίαν τοῦ προηγουμένου φύλλου. Ἡ
«Ἐξέλιξις» εἶναι πολὺ δύσκολο θέμα ἀκόμη γιὰ
σῆς. Καὶ ὁ «Νεκροθάφτης» ἔπρεπε νὰ εἶναι
κάπως πῶ πρωτότυπος. — κ. *Γιανν. Βραν.*, ἐν-
ταῦθα. Ἑπαίνους ἔχομεν διὰ τὰ παρνασιακά
σας ποιήματα. Ὑπάρχουν ὅμως ἀρκετὰ ποιη-
τικὰ ἄδεια, κάπως ὑπερβολικὰ! ἂν γ. εἰς τὸν
«Ἀδωνιν», ὅπου ἡ «Ἀφροδίτη, τ' ὀλόλαμπρο
ἀστέρι, ρίχνει φῶς μαρμαρόλευκο στὴ γῆ. . .»
Καὶ αἱ ὀμοιοκαταληξίαι «κυλάει», «σταλάει»,
«πάει», «ξεσπάει», τοῦ σονέττου σας δὲν εἶναι
διόλου ἐκλεκταί. Τα λοιπὰ θὰ δημοσιευθοῦν,
μαζὶ μὲ τὸ «Στεγνὸ τραγοῦδι», τ' ὄφραιοτε-
ρον. — κ. *Καίσι. Ἐυμαν.*, Παρακολουθοῦμεν
ἀπὸ ἐτῶν τὴν εὐσυνείδητον καὶ ἐντεχνον μετα-
φραστικὴν σας ἐργασίαν. Καὶ τὰ σημερινὰ σας
ἐγχοίνονται κατ' ἀρχὴν, μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν νὰ
παραβληθοῦν μὲ τὸ πρωτότυπον, προκειμένου
διὰ μίαν ποιητικὴν κορυφὴν τοῦ καιροῦ μας.
Καὶ τότε θὰ δημοσιευθοῦν ἀμέσως. — κ. *Α.
Β., Α. Κ., Μ. Π., Θ. Σ., Γ. Ἀϊ., Ἀγ. Μπ.,
Δήμητ. Χλόην, Φ. Δεῖλην.* Θὰ ἔχετε ἀπάντησιν
εἰς τὸ ἐρχόμενον.

Ἡ «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

ΠΥΡΣΟΣ, Α. Ε. ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΚΑΙ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

Τὸ σημαντικώτερον μνημεῖον τῆς Νεοελληνικῆς ἑκατονταετίας

Συγγράφεται ὑπὸ 700 ἐπιστημόνων, λογίων, συγγραφέων.

Ἐκδίδεται εἰς Τόμους μεγάλου τριστήλου σχήματος ἐκ σελίδων 1000 περίπου, πλου-
σίως εἰκονογραφημένους καὶ καλλιτεχνικώτατα χρυσοδεμένους.

ΑΠΟΚΤΗΣΑΤΕ ΤΗΝ διὰ μηνιαίων 100 δράχμων δόσεων, ἐγγραφόμενοι συνδρομηταὶ
διὰ τοὺς 12 πρώτους Τόμους ἀντὶ δρ. 3.000.—

Ζητήσατε ἐγκυκλίους καὶ πληροφορίας, γράφοντες:

ΠΥΡΣΟΝ Α. Ε., Λυκούργου 18, Ἀθήναι